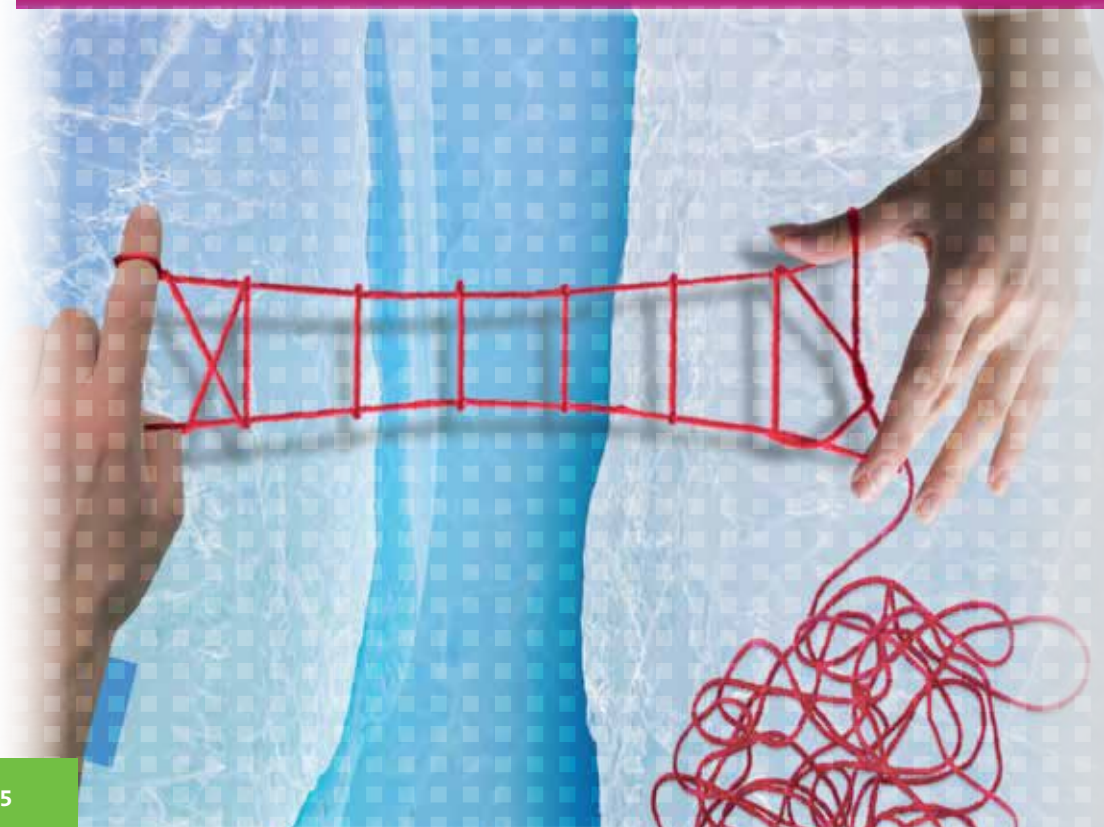

Vi bygger upp förlikning – guide för medling i brott- och tvistemål

Aune Flinck

Vi bygger upp förlikning –
guide för medling i brott- och tvistemål

Aune Flinck

INSTITUTET FÖR
HÄLSA OCH VÄLFÄRD

© Författarna och Institutet för hälsa och välfärd

Översättning Gustav Store/Semantix

Pärmbild Tiina Kuoppala

Layout Seija Puro

ISBN 978-952-302-581-3 (tryckt)

ISSN 2341-8095 (tryckt)

ISBN 978-952-302-582-0 (nätpublikation)

ISSN 2323-4172 (nätpublikation)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-582-0>

HANDLEDNING 15/2015

Juvenes Print – Finlands Universitetstryckeri Ab

Tammerfors 2015

Förord

Folk hamnar i tvister och konflikter och sårar och skadar varandra. Också gärningar som ska dömas som brottsliga gärningar äger rum i mänskliga relationer. Med tanke på arbetet för att minska brott är enbart ett straff till gärningsmannen inte alltid ett tillräckligt medel för trygga hörande av parterna, en känsla av rättvisa eller förebyggande av återfallsbrottslighet.

Syftet med medling i brott och tvister är inte enbart att nå avtal, utan att göra förfarandet och dess genomförande till en högklassig tjänst som stärker klienternas delaktighet och rättsskydd. En högklassig tjänst omfattar hänsyn till behoven hos parterna i tvisten, brottsoffret, den misstänkte och gemenskapen. Tjänsten ska också främja säkerhet, rättvisa, delaktighet och jämställdhet.

Guiden Vi bygger upp förlikning är i synnerhet avsedd att stöda de frivilliga medlarnas arbete: den stöder den etiska och metodiska utvecklingen av medlingen, fungerar som ett praktiskt verktyg och underlättar gemensamma reflektioner. Personalen på medlingsbyrån kan använda guiden som utbildningsmaterial och som handbok för utbildare. Ett ytterligare syfte med guiden är att främja myndighetssamarbetet inom medling och att vara till nytta för organisationer och andra intressentgrupper som är intresserade av medling och personer som funderar på och är intresserade av medling.

Lagen om medling vid brott och i vissa tvister innehåller inte bestämmelser om de metoder som ska användas vid medling. Eftersom metodisk kompetens är viktigt i det praktiska arbetet har jag i denna guide gjort en sammanställning av information om hur medlingsförfarandet borde se ut utifrån finländsk och internationell forskning kring reparativ rätt, guider och litteratur. Fokus i guiden ligger på den övergripande behandlingen av ett straff- och tvistemål utifrån parternas behov, inte på den straffrättsliga eller juridiska dimensionen. Medlingstjänsten och medlingsförfarandet grundar sig på ett dialogiskt och reparativt arbetssätt. Detta innebär möten, reparation och ersättning. Det centrala är att hitta lösningar på problemen, blicka mot framtiden och att stöda den önskade förändringen.

Den svenska översättningen är en förkortad version av den finskspråkiga guiden *Rakenamme sovintoa*. Den finska guiden har publicerats på adressen <http://www.julkari.fi/handle/10024/110568>. Den svenska översättningen innehåller inte källor, utan de finns i den finskspråkiga versionen.

Aune Flinck

INNEHÅLL

Förord

1	VAD ÄR MEDLING?	7
1.1	Reparativ rätt, dess värderingar och principer	8
1.2	Brott, tvist och konflikt.	11
1.3	Reparativ och möjliggörande medling.	12
1.4	Medling som främjar förlikning och samhällelig medling	15
1.5	Ledning, styrning, övervakning och rådgivning	16
2	MEDLINGENS BETYDELSE I STRAFFPROCESSEN	17
3	STÄLLNING OCH RÄTTIGHETER FÖR DEM SOM DELTAR I MEDLINGEN	19
3.1	Rättigheter för offer, målsäganden och personer som kränkts i ett tvistemål.	21
3.2	Ställningen och rättigheter för den brottsmisstänkte eller den som kränkt den andra parten i ett tvistemål	23
3.3	Ställningen och rättigheter för vårdnadshavare, intressebevakare, biträden och stödpersoner.	25
3.4	Tolkens ställning och rättigheter.	26
4	MEDLARENS STÄLLNING, UPPGIFTER, RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER.	28
4.1	Ställningen för frivilliga medlare.	28
4.2	Ansvar och uppgifter i rollen som frivillig medlare	30
4.3	God medlingshälsa och förebyggande av utbrändhet	36
5	BEMÖTANDE, VÄXELVERKAN OCH REPARATION VID MEDLINGEN.	39
5.1	Dialogiskt möte vid medling	40
5.2	Medlaren som underlättare av en dialog	42
5.3	Utmanande situationer i medlingen	48
6	MEDLINGSFÖRLOPPET.	52
6.1	Initiativ till medling i ett brott- och tvistemål och bedömning av förutsättningarna för medling	52
6.2	Inledande av medling	54
6.3	Förberedelse inför medling	55
6.4	Separata möten	55
6.5	Gemensamma möten	58

6.6	Avbrytande av medling	60
6.7	Ersättning och gottgörelse av skador	61
6.8	Ersättningar som betalas till målsäganden ur statens medel.....	69
6.9	Ersättningar som utbetalats av försäkringsbolag och deras rätt till återkrav	71
6.10	Upprättande av avtal.....	73
6.11	Stadfästelse av avtal i domstol.....	76
6.12	Medlingen avslutas	78
6.13	Medlingsutredning och responssamtal.....	79
6.14	Uppföljning av ett avtal	80
6.15	Behandling av handlingar som medlingsbyrån innehar.....	81
7	SÄRSKILDA MEDLINGSFRÅGOR	83
7.1	Medling i våld i nära relationer	83
7.2	Barn och unga personer vid medling.....	90

1 VAD ÄR MEDLING?

Med medling i brott- och tvistemål avses en avgiftsfri tjänst där det ordnas möjlighet för den misstänkte och brottsoffret eller parterna i tvisten att genom en opartisk medlares förmedling mötas i förtrolighet för att behandla de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret och att på egen hand försöka komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa skador. Medling är en opartisk tjänst som grundar sig på frivillighet och tystnadsplikt. Den är tillgänglig på medlingsbyråer runt om i Finland. Medlingstjänsterna är avsedda för hela befolkningen.

Medling kan vara antingen ett parallellt eller ett kompletterande förfarande till straffprocessen. Medlingen i brott- och tvistemål bygger på lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

Medling inleds på ett initiativ till medling som ska framföras till medlingsbyrån och som kan tas av parterna i brottet eller tvisten, en vårdnadshavare, en intressebevakare för en minderårig eller omyndigförklarad huvudman, polisen, åklagaren eller en annan myndighet, till exempel skol- eller socialmyndigheter.

Utgångspunkten för medlingen är det brott eller den tvist som ägt rum och parternas behov och önskemål i ärendet. Det krävs att medlingsparterna ger ett personligt samtycke och deltar personligen. Ett krav för att en minderårig ska kunna delta i medling är ett samtycke av honom eller henne själv och därtill av vårdnadshavaren, intressebevakaren eller en annan laglig företrädare. I special-situationer är det möjligt att genomföra medlingen över en telefon- eller videokonferensförbindelse.

Parterna i brottet eller tvisten och i allmänhet två opartiska och för uppgiften utbildade frivilliga medlare deltar i medlingsmötena. Också en stödperson eller ett biträde kan vara närvarande vid medlingen, under förutsättning att deltagarna går med på detta, att deras deltagande inte äventyrar ett störningsfritt medlingsförlopp och att de inte deltar i förhandlingarna. Vid behov deltar en kontakt-tolk i medlingen. I regel ska en minderårigs vårdnadshavare eller intressebevakare vara närvarande vid medlingen.

Vid medlingen diskuterar parterna brottet och de psykiska men och materiella skador som det orsakat för offret. Medlingen strävar också till att parterna på egen hand kan komma överens om åtgärder för att gottgöra dessa. Det är också möjligt att behandla tvistemål som lämpar sig för medling. Det centrala är att parterna möts, är i växelverkan med varandra och reder ut de händelser som anknyter till brottet eller tvisten samt att den misstänkte tar ansvar. Medlingen kan leda till förlikning eller ett avtal eller så kan den avbrytas antingen utifrån parternas egen vilja eller på beslut av personalen på medlingsbyrån.

Frivilliga medlare verkar som medlare. Också personalen på medlingsbyrån kan fungera som medlare, men deras primära uppgift är att handleda och övervaka de frivilliga medlarna. En medlare ska agera opartiskt och han eller hon har tystnadsplikt och kan inte vittna i rätten i ett ärende som är föremål för medling, förutom om särskilt vägande skäl kräver detta. Medlaren har till uppgift att hjälpa parterna att uppnå en lösning som tillfredsställer parterna. Om parterna når avtal, hjälper medlarna dem att upprätta en avtalshandling.

Medlarna ger möjlighet till en medlingsförhandling som grundar sig på de värderingar som hör till restorativ rätt, med andra ord reparativ rätt, och en dialog. Den eventuella straffrättsliga skuldfrågan avgörs inte och man tar inte ställning till den vid medling. Information om medlingsförloppet och slutresultatet sänds till den polis eller åklagare som tagit initiativ till medling. Till följd av medlingen har myndigheterna möjlighet att avstå från ytterligare åtgärder. Åklagaren kan också beakta medlingen i åtalsprövningen.

1.1 Reparativ rätt, dess värderingar och principer

Bakgrunden till medling i brott- och tvistemål är begreppet restorativ rätt, det vill säga reparativ rätt, som kan definieras på olika sätt beroende på den ideologiska, juridiska, moraliska, religiösa, sociologiska och politiska synvinkeln. Medlingsfilosofin omfattar en tanke om att folk själva ska ha möjlighet att delta i avgöranden som gäller den uppkomna tvisten eller i utredningen av de händelser som anknyter till brottet. Förfaranden inom reparativ rätt kan vara antingen alternativa eller kompletterande förfaranden till straffprocessen.

Reparativ rätt, det vill säga restorativ rätt

- Kreativ problemlösning, fredlig, human och dialogisk, samhällelig rätt som beaktar mänskliga relationer och känslor.
- Vid förfarandet inom reparativ rätt sammanträder alla parter i brottet, tvisten eller konflikten med hjälp av en utomstående medlare eller annan sammankallare för att diskutera brottet eller tvisten, dess konsekvenser och de nödvändiga åtgärderna med anledning av brottet eller tvisten.
- Alla förfaranden som ger möjlighet att reparera de skador som uppkommit med anledning av brottet, tvisten eller konflikten, lindra meningskiljaktigheter mellan människor, öka parternas tillfredsställelse eller förbättra deras ställning.
- Medling i brott och tvister är ett förfarande inom reparativ rätt i Finland.

Enligt den reparativa rättens tankemodell är det viktigt att folk möter varandra och behandlar sitt ärende och försöker hitta lösningar. Det centrala målet är att blicka framåt och gottgöra offret, att på nytt göra gärningsmannen och brotts-offret till fungerande medlemmar av samhället och stärka gemenskapernas och samhällets värderingar.

Den reparativa rättens värderingar och principer reflekteras också i den finländska medlingslagstiftningen. De centrala principerna i medlingslagen (1015/2005) är frivillighet, förtrolighet, delaktighet, säkerhet, opartiskhet och rättvisa. Också ansvarstagande, en jämlik dialog och ett människorespekterande bemötande är viktiga delar av arbetspraxis i medling. Målet är en human och flexibel verksamhet som grundar sig på aktivitet hos parterna.

Förutsättningen för medling är att alla parter frivilligt samtycker till medling. Frivilligheten omfattar medlingens alla faser. Parterna har rätt att återta sitt samtycke till medling när som helst. Vid medling är parterna inte tvungna att nå förlikning eller nå avtal och ingen får heller pressa parterna till ett avtal. Parterna fattar beslut och medlarna respekterar dessa.

Medlingen ska också vara förtrolig och förtroendeingivande. I syfte att trygga förtroligheten förrättas medling utan publik (1015/2005, 18 §). Principen om förtrolighet återspeglas också i att medlaren får ordna ett medlingsmöte med en part när de övriga parterna inte är närvarande, om parterna samtycker till det (1015/2005, 18 §).

Förtroligheten stöddes också av att en medlare inte får vittna om vad han eller hon i sin uppgift fått veta i ett ärende som är föremål för medling, om inte synnerliga skäl föreligger för att höra medlaren om detta (1015/2005 21 §). Förtroligheten ökas också av att man kommer överens om närvaro av en stödperson eller ett biträde på förhand utifrån ett samtycke av parterna.

Förtroligheten omfattar också att en part i medlingen vid en senare behandling av ärendet utan samtycke av motparten inte får återropa det som denne lagt fram vid medlingen för att nå förlikning (1015/2005, 21 §). Förtroligheten hindrar dock inte parterna från att prata om sina erfarenheter med till exempel sitt rättsbiträde eller sin terapeut. Det finns särskilda anvisningar om deltagande av forskare i medling. Förtrolighet innebär att de som arbetar och fungerar inom medlingsverksamheten gör det omsorgsfullt och sakkunnigt. Med förtrolighet i verksamheten avses också att parterna får riktiga råd och uppgifter vid medlingen och att medlarna agerar enligt lagstiftningen och på ett etiskt korrekt sätt och tillgodoser parternas rättsskydd.

Bestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheters verksamhet (621/1999) tillämpas på offentligheten för handlingar som innehas av en medlare eller medlingsbyrån och tystnadsplikten för personalen på medlingsbyrån och andra personer som deltar i behandlingen av andra medlingsärenden. Se även medlingslagen 1015/2005, 20 §. Personalen på medlingsbyrån ger medlarna handledning i den förpliktande karaktären på bestämmelserna i offentlighetslagen vid medlingsarbete. Medlingen ska ordnas på så sätt att deltagarnas säkerhet är tryggad. Med säkerhet avses en fysiskt och psykiskt trygg medlingsmiljö och förfaringssätt som inte äventyrar säkerheten för dem som deltar i medlingen. Säkerheten utökas också av omsorgsfulla förberedelser inför medlingen, vilket omfattar tillräcklig och ändamålsenlig information om medlingsförloppet till parterna, deras ställning och rättsskydd vid medlingen samt om medlingens betydelse i straffprocessen och i ett tvistemål.

Principerna om opartiskhet och rättvisa innebär att medlarna hör alla parter, förhåller sig jämnt till parternas behov, intressen, mål och förslag till avgöranden samt bemöter dem jämnt och rättvist. Medlarna är utomstående personer som ger möjlighet till förlikning, inte personer som föreslår färdiga lösningar.

Läs också kapitlet Ställning och rättigheter för dem som deltar i medling

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ På vilket sätt syns den reparativa rättens värderingar och principer i ditt agerande?
- ✦ Har du stött på motstridigheter vad gäller värderingar i ditt medlingsarbete och hur har du då löst problemet?

1.2 Brott, tvist och konflikt

Nedan följer en beskrivning av begreppen "brott", "tvist" och "konflikt".

Medlingsbegrepp med tvist avses bland annat meningsskiljaktigheter, gräl, dispyter, fejder eller käbbel.

- **Ett tvistemål** kan vara en meningsskiljaktighet mellan privatpersoner, företag eller mellan privatpersoner och företag, till exempel en meningsskiljaktighet om tomtgränserna mellan grannar, hyresbetalning eller ett störande beteende av en person eller ett husdjur.
- **Ett brott** är en lagstridig straffbar gärning. Brotten definieras i strafflagen. I Finland omfattas alla gärningar och försummelser som fastställts som straffbara brott av gemensamma bestämmelser, till exempel bestämmelserna i den allmänna delen av strafflagen. Åtal kan väckas för ett misstänkt brott i en allmän domstol. Åklagaren har till uppgift att driva åtal.
- **Ett brott som hör under allmänt åtal** är ett brott där åklagaren på eget initiativ kan väcka åtal. Exempel på brott som hör under allmänt åtal är misshandel, bedrägeri, förskingring, stöld och rån. Vad gäller dessa brott har åklagaren åtalprövningsrätt trots medlingen.
- **Ett målsägandebrott** är ett brott där förundersökning utförs endast om målsäganden meddelat till polisen eller åklagaren att han eller hon kräver ett straff för den som gjort sig skyldig till brottet. Om målsäganden återkallar sitt straffyrkande, ska utredningen avslutas.

Vid målsägandebrott får åklagaren väcka åtal endast i det fallet att målsägande ber om det. Målsägandebrott omfattar till exempel skadegörelse som riktar sig mot en person eller privat egendom, lindrig skadegörelse, lindrig misshandel, ärekränkning och snatteri. Skadegörelse på offentlig egendom är ett brott som hör under allmänt åtal. Lindrig

misshandel är ett brott som hör under allmänt åtal då gärningen riktar sig mot en person som är yngre än arton år, gärningsmannens make eller tidigare make, syskon, släkting i rakt upp- eller nedstigande led eller den som har eller har haft gemensamt hushåll med gärningsmannen, eller mot någon annan person som annars är eller har varit närstående till gärningsmannen på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande, eller en person på grund av hans eller hennes arbetsuppgifter och gärningsmannen inte hör till arbetsplatsens personal (Strafflagen 441/2011, 21 kap. 16 §). Att utreda, definiera och fördöma brott hör inte till medlingen.

- Med **konflikt** avses vanligen en fejd, ett gräl eller en stridighet som uppkommer mellan två eller flera parter, till exempel då deras intressen, mål eller värderingar står i strid med varandra.

En konflikt kan leda till våldsamma eller kriminella gärningar. En konflikt som löses vid medling kan hindra att den utvecklas till brott. Ett brott omfattar ofta olika konflikter och omoraliska gärningar som inte uppfyller rekvisitet för ett brott.

Begreppen konflikt och tvist används ofta parallellt. Man talar ofta om medling som ett förfarande för att lösa en konflikt. Detta betyder dock inte att brott eller tvister förringas vid medling. Syftet med valet av term är att beskriva den motstridighet mellan parterna som ligger bakom eller uppkommit på grund av brottet eller tvisten, vilken parterna försöker behandla och avgöra vid medling.

1.3 Reparativ och möjliggörande medling

Fokus i brottspåföljdssystemet ligger på den brottsliga gärningen och ett eventuellt straff, men känslor, bakgrunden till händelserna och konsekvenserna behandlas inte. Parterna diskuterar inte, möter inte varandra och blir inte hörda. Målet med reparativ och möjliggörande medling är att lösa konflikter mellan människor genom att parterna deltar aktivt och genom nya former av frågeställningar.

Medling är inte rättskipning, utan ett förfarande som är åtskilt från straffprocessen. Vid medling tar man inte ställning till vem som har rätt, vem som har fel eller vem som är skyldig eller vem som är oskyldig. Man bedömer inte heller om brottet leder till åtal eller hurdant straff som påförs. Omfattningen på behandlingen av ärendet beror på parternas värderingar, önskemål och behov och naturen på det ärende som är föremål för medling.

Medlarna hjälper parterna att börja göra de önskade förändringarna och letar tillsammans med parterna efter medel som främjar förändringen. Den förlikning och det avtal som eventuellt uppkommer frambringas av parterna. De avgöranden som parterna själva skapar eller väljer ger upphov till en känsla av rättvisa och delaktighet och parterna förbinder sig till dessa på bättre sätt än om avgörandet görs av externa aktörer. Avgörandena kan ha konsekvenser för den fortsatta behandlingen av ärendet och parternas framtid. Det finns också situationer där det ligger i parternas intresse att föra ärendet till domstolsbehandling. Om ärendet är tillräckligt allvarligt kan det framskrida till domstol utan viljeyttring av parterna.

Reparativ rätt kan också ha samhälleliga konsekvenser. Enligt undersökning minskar medling på lång sikt återfallsbrottslighet och den kan förbättra upprätthållandet av den allmänna ordningen.

Möjligheter med medling

- Parternas behov, ställning och rättigheter är utgångspunkten och i centrum för medlingen.
- Opartiskt lyssnande på bägge parter och en respektfull dialog trots deras olika synpunkter, historier och värderingar.
- Fokus ligger inte enbart på gärningen, utan på allt det som inträffat, växelverkan och gärningens bakgrundsfaktorer.
- En flexibel möjlighet att påverka avgöranden som gäller egna ärenden och att hantera sin konflikt.
- Att delta och att bli hörd bidrar till att man förbinder sig till den önskade förändringen.
- Parterna ges utrymme att bearbeta känslor som anknyter till brottet eller tvisten – det är viktigt för parterna att bearbeta känslor när de återhämtar sig från konflikten och händelserna, försöker komma över situationen och blickar framåt.
- De som deltar i medling har möjlighet att ge händelserna en innebörd och lära sig nya sätt att tänka. Genom att ge saker en innebörd kan deltagarna finna motivation till och börja samarbeta.
- Innebörd tillfredsställer människans behov av att få en förklaring, återställa förtroendet, reparera skador och få framtidshopp.
- Diskussion och lyssnande ger upphov till medkänsla för andra människor, positivt beroende och ansvar för det gemensamma välbefinnandet.
- Strävar efter att ta fram kreativa och hållbara lösningar för att förbättra parternas ställning och liv samt för att återställa en känsla av mänskligt värde och trygghet.

- Ger möjlighet att åtgärda materiella och emotionella skador och olägenheter för en individ, i mänskliga relationer och i en gemenskap.
- Ger offret eller den kränkta parten möjlighet att berätta att han eller hon eller hans eller hennes egendom skadats, bli hörd om orsaken till detta och bearbeta de känslor och upplevelser som anknöt till händelserna samt att framföra skadeståndsanspråk.
- Ger den brottsmisstänkte eller den part som kränkt den andra parten tillfälle att i detalj ange motiven till de egna gärningarna, höra om de egna gärningarnas konsekvenser och ta ansvar för sina gärningar.
- Hjälper gärningsmannen att gå vidare i livet och stöder honom eller henne att återgå till att vara en fungerande medlem av samhället.
- Ger möjlighet att få information om stödtjänster och fortsatta tjänster.
- Återställer försonligheten i mänskliga relationer, stärker människovärdet och utökar människornas välbefinnande.
- Främjar respekt av den allmänna ordningen och rättsprinciperna, stärker gemenskapens och samhällets värderingar och minskar återfallsbrottlighet, i synnerhet bland unga.
- Gemenskapens normer kan förtydligas och den som agerat på felaktigt sätt lär sig att ta ansvar. Särskilt vad gäller barn och unga kan ett möte med den vuxne eller en företrädare för det företag som orsakats skada förtydliga samhällets normer.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ♦ Vilka är de centrala särdragen för reparativ rätt och hur syns de i ditt praktiska arbete?
- ♦ Vilka medlingsmöjligheter framkommer bäst i en medlingssituation?
- ♦ Fundera på situationer där det enligt dig ligger i parternas intresse att i stället för medling förlita sig på en domstol.
- ♦ Har du i någon situation upptäckt ett behov av att förändra din approach?

1.4 Medling som främjar förlikning och samhällelig medling

Utgångsläget för medlingen i brott och tvister är **facilitativ medling**, det vill säga medling som främjar förlikning. Det handlar om människoorienterad medling, där fokus ligger på växelverkan mellan människor. Huvudvikten ligger på förloppet och utvecklingen för medlingsförhandlingarna, inte på slutresultatet. Vid medling som främjar förlikning skiljs människor från ärenden och i stället för rättigheter och ställningar ligger fokus på parternas önskemål, behov och mål samt framtagning av olika lösningsalternativ.

Medling som främjar förlikning innebär att utgångsläget för behandlingen av brott- och tvistemålet är parternas synvinklar, behov, önskemål och mål. Medlarna hjälper parterna att identifiera och ta fram dessa. Målet är att försöka hitta lösningar på meningsskiljaktigheter och problem genom att diskutera och förhandla. Medlarna ger möjlighet till och underlättar en dialog, men de föreslår inte innehållet i en lösning och strävar inte efter att uppnå egna mål eller att genomföra egna syften. De leder medlingsprocessen och står till förfogande, men de är opartiska och håller sig i bakgrunden vid medlingsförhandlingarna. Vid medling som bygger upp förlikning är medlarna framför allt sakkunniga inom medlingsmetoden och de fungerar som "katalysatorer" för att parterna ska kunna behandla händelserna tryggt. Medlarna uppmuntrar och hjälper parterna att skapa en så verklig bild som möjligt av det som inträffat och lösningsalternativen. De pressar inte parterna till en lösning. De leder vid behov diskussionen och stöder och uppmuntrar medlingsparterna att på ett jämlikt sätt tala med och lyssna på varandra.

Också samhällelighet är på olika sätt en del av medlingen. Reparativ rätt omfattar många grundläggande element som är viktiga för gemenskapen och samhället.

Samhällelighet i medlingen

- Vid medling behandlas brottets eller tvistens konsekvenser för samhället.
- Brottet eller tvisten returneras till gemenskapen och dess medlemmar för avgörande.
- Den som begått brottet eller orsakat skadan möter sin gemenskap och de människor som orsakats skada eller lidande.
- De frivilliga medlarna är företrädare för sin gemenskap.
- Medlemmarna i gemenskapen för fram de negativa konsekvenserna av tvister och brott och hjälper den som orsakat negativa konsekvenser att förbinda sig till samhällets normer.
- Gemenskapen uttrycker de normer och värderingar som den godkänner.

- Gemenskapens medlemmar kan fundera på om gemenskapens och individernas värderingar är korrekta, vad som borde ändras och hur saker borde ändras så att brott och tvister undviks i framtiden.
- Gemenskapen kan följa upp och kontrollera genomförandet av avtal.

I denna guide behandlas medling som främjar förlikning och medlarens roll närmare i kapitlet Bemötande, växelverkan och reparation vid medling och dess underkapitel.

 REFLEKTIONSUPPGIFTER

✦ Reflektera över olika medlingssituationer som du befunnit dig i och hur du agerat i dessa – hurdana element inom approach som främjar förlikning förekommer i medlingssituationerna?

1.5 Ledning, styrning, övervakning och rådgivning

Social- och hälsovårdsministeriet leder, styr och övervakar nationellt medlingen i brott och tvister i Finland (1015/2005, 5 §, 680/2015). Kostnaderna för att producera tjänsten ersätts ur statens medel till tjänsteproducenten.

Delegationen för förlikning i brottmål, som statsrådet inrättar för tre år åt gången, har till uppgift att ge handledning, dra upp riktlinjer, följa upp och utveckla medlingsverksamheten. Uppgifterna fastställs genom förordning (267/2006)

Institutet för hälsa och välfärd (THL) ansvarar för tillhandahållandet av medlingstjänster från och med den 1 januari 2016. THL ansvarar också för att på nationell och regional nivå ordna fortbildningen av de personer som deltar i medlingsverksamhet, beviljar ersättning för ordnande av statliga medlingstjänster till tjänsteproducenterna och övervakar användningen av denna. Därtill styr, rådgiver och övervakar THL medlingsbyråerna i tillhandahållandet av tjänsterna och sammanställer statistik om medling i brott- och tvistemål, följer upp och undersöker medlingsverksamheten samt koordinerar verksamhetens utveckling.

2 MEDLINGENS BETYDELSE I STRAFFPROCESSEN

Personalen på medlingsbyrån meddelar slutresultatet av medlingen i ett brottmål till polisen eller åklagaren. Parterna ges information om principerna för hur ärendet kan framskrida i straffprocessen. Det är viktigt för dem att veta att ett ärende som gäller brott som hör under allmänt åtal kan framskrida till domstol trots deras ömsesidiga förlikning och avtal. Medlarna har inte till uppgift att förutse åklagarnas beslut, utan att ge information om potentiella alternativ för hur ärendet kommer att framskrida. När medlarna ger parterna information är det viktigt att känna till om det ärende som är föremål för medling är ett målsägandebrott eller ett brott som hör under allmänt åtal. Målsägandebrott kan leda till rättegång enbart på begäran av den person som är offer för brottet. Vid brott som hör under allmänt åtal har åklagaren å sin sida besluts-makt vad gäller förfarandet. Åklagaren kan väcka åtal trots att detta inte är målsägandens önskemål.

Förlikning eller ett avtal kan vara en grund för att begränsa förundersökningen, ett beslut om åtalseftergift, ett beslut om att inte döma ut straff eller att lindra straffet samt för att lindra straffskalan eller byta straffart.

Om det handlar om ett målsägandebrott och målsäganden i samband med medlingen återkallar sitt straffyrkande, upphör myndighetsbehandlingen av ärendet. Därefter kan målsäganden inte längre framföra ett nytt straffyrkande med anledning av ärendet. Om det finns flera misstänkta i ett målsägandebrott och målsäganden efter medlingen inte vill att åklagaren väcker åtal mot någon, ska målsäganden återkalla sitt straffyrkande vad gäller alla misstänkta. Vad gäller brott som hör under allmänt åtal bevaras åklagarens åtalsrätt oberoende av om målsäganden framfört ett straffyrkande eller inte.

Om målsäganden återkallar sitt straffyrkande efter medlingen, är det möjligt att avsluta utredningen av ett brott som hör under allmänt åtal på beslut av undersökningsledaren, om brottet är ringa. Oberoende av om ett straffyrkande

återkallats kan undersökningsledaren göra en framställan om att begränsa förundersökningen till åklagaren i ärendet.

Om polisen överför ett brott som hör under allmänt åtal till åtalsprövning av åklagaren efter medlingen, kan åklagaren antingen väcka åtal eller fatta ett beslut om åtalseftergift. Åklagaren kan låta bli att väcka åtal bland annat då en rättegång och ett straff ska ses som oskäligt eller oändamålsenligt med beaktande av den förlikning som nåtts mellan gärningsmannen och målsäganden eller då gärningsmannen på annat sätt kommit överens eller strävat efter att komma överens om ärendet och ersättning av skadan tillsammans med målsäganden.

Om åklagaren fattar ett beslut om åtalseftergift, avslutas behandlingen av ärendet hos åklagaren och ärendet förs inte till domstolsbehandling. Åklagaren skickar information om sitt beslut till parterna. Medlingsbyrån följer dock upp genomförandet av medlingsavtalet. Om åklagaren väcker åtal, framskrider ärendet till domstolen, som fattar beslut om gärningsmannens skuld och straff. Den uppnådda förlikningen kan vara av betydelse i utmätningen av straffet.

Förlikning mellan parterna leder inte alltid till begränsning av förundersökningen, åtalseftergift eller en lindrigare dom. Varje myndighet prövar varje ärendehelhet från fall till fall och fattar självständigt beslut om vilken vikt förlikningen ska ges i straffprocessen.

Om parterna inte når avtal vid medlingen, är det med tanke på straffprocessens förlopp inte av betydelse om det handlar om ett målsägandebrott eller ett brott som hör under allmänt åtal. I så fall prövar polisen och åklagaren ärendet från fall till fall.

3 STÄLLNING OCH RÄTTIGHETER FÖR DEM SOM DELTAR I MEDLINGEN

Medlingsparterna har rätt till tillräckliga och riktiga uppgifter om deras lagstadgade rättigheter vid medlingen, deras ställning, medlingens olika faser, de tillgängliga förfaringssätten: platsen för medlingen, medlarnas roll, tystnadspliktens innebörd samt fördelarna med medling och dess betydelse för dem själva och straffprocessen. Båda parterna får information om rätten att återta sitt samtycke när som helst. De får också information om och handledning i stödtjänster och fortsatta tjänster och de har rätt att parallellt med medlingsprocessen också anlita stödtjänster. Parterna ges information om hur medlingen framskrider i ett brottmål och om att beslut delges till den polis- eller åklagarmyndighet som tagit initiativ till medling.

Det är nödvändigt att personligen delta i medlingen, vilket i vissa fall kan ske också per telefon eller genom att dra nytta av videokonferenstekniken. Publik får inte vara närvarande vid medlingen. Vid behov är det möjligt att hålla en paus i förhandlingarna och ta time out för att reflektera över eller utreda ärenden. Parterna har också rätt att bistås av ett juridiskt eller annat biträde under medlingen. De skaffar själva dessa tjänster om de så önskar.

Medlingen ska ordnas så att en minderårig person har möjlighet att få stöd av sin vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare under medlingen. Ett under 15-årigt barns vårdnadshavares eller lagliga företrädarens närvaro vid ett medlingsmöte får förbjudas endast om närvaron uppenbart strider mot den minderåriga partens intresse (1015/2005, 18 §).

Förtrolighet i medlingen omfattar att parterna inte får använda medlingen som ett medel för att inhämta information av motparten för en eventuell rättegång. Lagen om medling innehåller också bestämmelser om förbud mot att åberopa uppgifter (1015/2005, 21 §). Detta innebär att ingendera part vid en senare behandling av ärendet inte får åberopa det som motparten lagt fram för att nå en överenskommelse vid medlingen utan samtycke av motparten. Med detta

avses till exempel anbud som gjorts för att nå förlikning, motanbud eller erkännanden. Det är dock möjligt att återropa den nådda förlikningen vid medlingen och den handling som upprättats över denna.

Parterna ansvarar själva för vad de säger, hur de kommunicerar, hur de beter sig mot varandra och hurdana lösningar de kommer fram till. Medlarens uppgift är att ingripa om parternas beteende är osakligt eller kränkande.

Medlingsparterna har rätt

- till kunniga och kompetenta medlare och en omsorgsfull förberedelse av medlingen
- till information om de frivilliga medlarnas uppgift och deras ställning
- information om att medlarnas arbete övervakas, styrs och stöds av personalen
- att delta i medlingen frivilligt och utan påtryckning
- att vägra medling och respekt för detta beslut
- att återta sitt samtycke i vilken medlingsfas som helst
- till tillräcklig information om medlingsförfarandet, arbetssätten vid medling, den egna ställningen och rättigheterna vid och efter medlingen samt medlingens betydelse
- till information om vad som förväntas av dem vid medlingen och vilka möjligheter medlingen ger dem
- till närvaro av en stödperson, ett biträde, en vårdnadshavare eller en intressebevakare vid medlingen och användning av tolk vid behov
- att begära att medlingen flyttas till en ny och lämpligare tidpunkt, begära paus eller ta time out om situationen blir för emotionell
- till information om stödtjänster och fortsatta tjänster
- att uttrycka egna upplevelser, känslor, behov och önskemål
- till ett jämlikt och opartiskt bemötande
- till stöd under medlingsprocessens gång
- till information om alternativen för behandling av brott- och tvistemål efter medlingen och vem som fattar beslut om dessa.

3.1 Rättigheter för offer, målsäganden och personer som kränkts i ett tvistemål

Med brottsoffer avses den person som är målsägande i ett brottmål. Alla målsäganden vill dock inte alltid prata om sig själva som offer. Också en juridisk person såsom ett samfund, en stad, ett fastighetsaktiebolag eller en församling kan vara målsägande.

Att bli offer för ett brott kan vara en händelse som sätter djupa spår i människans livshistoria och mänskliga relationer och ofta är en krissituation för offret. De skador som uppkommit hos offret och hans eller hennes reaktioner på det som inträffat kan vara fysiska, psykiska, sociala eller ekonomiska. Också olika motstridigheter, kränkning av rättigheterna och upplevelser av oförrätt tar på resurserna. Konsekvenserna beror på brottets eller konflikten allvar och natur och offrets personliga egenskaper, livssituation och tidigare upplevelser.

Vid medling får offret eller den som kränkts möjlighet att vara aktiv. Vid medlingen ska det också bedömas om offret har resurser och vilja att delta aktivt. Säkerhet är en grundläggande rättighet för dem som deltar i medling. För de flesta personer som blivit offer för ett brott och kränkts vid ett bråk är medlingsförfarandet nytt och konstigt och det kan framkalla olika känslor, såsom ängslighet och rädsla. Offret behöver en försäkran om att inga risker är förknippade med medlingen eller livet därefter. De diskussioner som förs under medlingen är förtroliga och det är inte tillåtet att avslöja innehållet i ett senare skede, förutom om parterna själva ger samtycke till detta.

Medlingsalternativet, möjligheten till ett val och en medlingsprocess som skötts på ett sakkunnigt, humant och tryggt sätt kan ge offret en känsla av återfunna krafter och stöda honom eller henne att komma över händelserna. Möjligheten att berätta om sina upplevelser och de förknippade känslorna kan förbättra offrets förmåga att bearbeta sina upplevelser.

Den information som getts om medlingen på förhand hjälper offret eller den kränkta parten att ställa preciserande frågor och pröva fördelarna och riskerna med medling innan sitt beslut. Offret ska ges information om att han eller hon avgiftsfritt har möjlighet till en utbildad stödperson från Brottsofferjouren (<http://www.riku.fi/fi/brottsofferjouren>) och uppmuntras till att utnyttja denna möjlighet.

Olika stödtjänster och fortsatta tjänster och medling är inte alternativ som utesluter varandra. Parterna i brottet har med tanke på en rättegång möjlighet att få ett biträde som hjälper dem med juridiska frågor och kostnaderna för denna hjälp ersätts antingen helt eller partiellt ur statens medel. Information om rättshjälp finns på adressen <http://www.oikeus.fi/sv/index/Broschyter/oikeus->

apu.html. Om en person utsätts för familjevåld, ett sexualbrott eller ett grovt våldsbrott, kan domstolen vid behov förordna en stödperson för honom eller henne för förundersökningen och rättegången. I dessa fall betalas stödpersonens arvode av statens medel. (Lagen om rättegång i brottmål 243/2006).

Om någondera part vill återta sitt samtycke kan medlarna föreslå att medlingsförhandlingen avslutas eller ge betänketid för att utreda att om det finns förutsättningar att fortsätta medlingen.

För offret eller målsäganden är det viktigt att medlarna i samband med medlingsmöten utan att moralisera uttrycker att det inte är godtagbart att orsaka skada för en annan. Offret kan godta en ursäkt, men han eller hon ska inte tvingas till detta. Också offret kan ha skuld känslor på grund av det inträffade.

Ett brottsoffer har rätt till ersättning av staten för de skador som orsakats av brottet. Statskontoret sköter dessa ärenden. Rätten till ersättning som betalas ut av statens medel är dock subsidiär. En ersättning som offret fått eller kommer att få utifrån en annan lag eller en försäkring och en ersättning som gärningsmannen betalat till offret dras av från ersättningen från Statskontoret. Under vissa förutsättningar kan offret dock ansöka om ersättning direkt från Statskontoret, även om han eller hon inte försökt driva in ersättning av gärningsmannen. Enligt brottsskadelagen (1204/2005) binds dock inte Statskontoret av domstolsavgörandet i ersättningsärendet då kontoret beviljar ersättning.

I Finland finns inte särskilda nationella anvisningar för att trygga gott bemötande av offer i olika tjänster. Medlingslagen (1015/2005) och Europaparlamentets och rådets brottsofferdirektiv (2012/29/EU) innehåller ett stort antal kriterier, enligt vilka förutsättningarna för medling ska bedömas utifrån offrets synvinkel, behov och resurser. Direktivet finns i sin helhet på adressen www.thl.fi/medling.

Inrikesministeriets program En tryggare morgondag – Program för den inre säkerheten bidrar också till att förbättra offrens rättigheter och säkerhet (Inrikesministeriet 2012: https://www.intermin.fi/inresakerhet/program/program_2012-2015). Åtgärd 59 i programmet ålägger en medlare att fråga om parterna samtycker till att deras kontaktuppgifter förmedlas till aktörer som producerar offertjänster innan den egentliga medlingsprocessen inleds. Personalen har i regel till uppgift att begära detta samtycke.

Direktivet innehåller också bestämmelser om rätten till medling och andra garantier som gäller tjänster inom reparativ rätt. Medlemsstaterna ska fastställa miniminormer för skydd av offer mot hot och sekundär viktigmisering, vilka tillämpas inom medling och andra tjänster inom reparativ rätt.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ Fundera på hur ett brott kan påverka offrets liv.
- ✦ Vad betyder en traumatisk kris för ett offer och vad ska du beakta vid medlingen med hänsyn till detta?
- ✦ Vad avses med att offret deltar frivilligt i medlingen och hur utreder och iakttar du denna aspekt?
- ✦ Utifrån vilka omständigheter identifierar du offrets sårbarhet och resurser?
- ✦ Hur tryggar du att de upplevelser som sårat offret eller kränkning av den andra parten i ett tvistemål inte upprepas vid medlingen?
- ✦ Hur och på vilket sätt märker du eventuell påtryckning eller obalans i maktförhållandet mellan offret och den misstänkte?
- ✦ Hur agerar du då parterna är såväl offer som misstänkta?
- ✦ Hur tillämpar du anvisningarna om målsägandens ställning och rättigheter vid medling i tvistemål?

3.2 Ställningen och rättigheter för den brottsmisstänkte eller den som kränkt den andra parten i ett tvistemål

De brott- och tvistemål som behandlas vid medling är väldigt olika och ibland kan parterna vara såväl offer som misstänkta.

Det är ett stort steg för en brottsmisstänkt eller en person som kränkt den andra parten i ett tvistemål eller en svarande att komma till medling. Personen uttrycker att han eller hon är redo att förhandla och möta den person eller gemenskapsföreträdare som han eller hon har meningsskiljaktigheter med, vars egendom han eller hon skadat, vars rättigheter han eller hon kränkt eller hos vilken han eller hon orsakat skada och lidande.

Det är viktigt att medlaren inte stämplar den brottsmisstänkte eller en part i ett tvistemål som en viss typ av människa, utan är beredd att lyssna på honom eller henne. Ofta har en brottsmisstänkt eller svaranden i ett tvistemål inte ännu själv byggt upp en gedigen berättelse om den egna aktuella situationen eller om brottets eller händelsernas konsekvenser för andra då han eller hon kommer till medling. Personen kan dock känna skuld och rädsla och fundera på hur det var möjligt att han eller hon betedde sig på detta sätt och orsakerna till detta.

Medlarna får inte behandla en brottslig gärning eller felaktigt agerande som en vardaglig nullitet och inte kringgå ansvaret för den person som agerat på ett felaktigt sätt. Det finns skäl för medlaren att uppmuntra den misstänkte att reda ut ärendet och ta upp möjligheten till skadestånd och en ursäkt. Medlaren för fram att brottsliga gärningar är en kränkning för dem som utsatts för sådana gärningar och samtidigt förseelser mot samhällets lagar och normer. Medlaren ska också tillgodose den misstänktes och svarandens ställning och rättigheter.

Det faktum att växelverkan är jämlik och att den andra lyssnar uppmuntar den brottsmisstänkte eller personen bakom den tvist som utlöst konflikten att vara ärlig. En öppen dialog ökar känslan av rättvisa, minskar bitterheten och hjälper personen att förbinda sig till den önskade förändringen. Vid en dialog har en brottsmisstänkt möjlighet till moralisk inläring och ansvarstagande inför offret, medlarna och eventuella stödpersoner eller biträden och på samma gång till förtydligande av gemenskapens normer. Ansvarstagande, ånger, gottgörelse och eventuell förlåtelse bidrar till att stärka självkontrollen och minska återfallsbrottsligheten. Medlingen får dock inte ge den brottsmisstänkte möjlighet att använda sin övermakt och försvara, förklara eller förringa sina gärningar.

Också den brottsmisstänkte får använda ett biträde eller en stödperson vid medlingen, om detta inte äventyrar en störningsfri medling. Den brottsmisstänkte kan också återta sitt samtycke i vilken medlingsfas som helst, då medlingen ska avbrytas omedelbart.

Motiven och de bakomliggande omständigheterna till den brottsliga gärningen kan vara många, varför en brottsmisstänkt kan behöva stödtjänster eller fortsatta tjänster. Det kan vara av stor betydelse för en brottsmisstänkt att hänvisas till stödtjänster. Medling är ett kort och konkret ingripande, men den kan vara startskottet till en förändring. Efter ett brott är det ofta en läglig tidpunkt att fundera på behovet av hjälp. Medlingen kan göra det lättare för den brottsmisstänkte att identifiera de problem som ligger bakom det icke-önskade beteendet. Problemlösning är effektivare i situationer där problemen ännu inte pågått länge och blivit komplicerade.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ Hur kan du bedöma om den brottsmisstänkte deltar självmant i medlingen och hans eller hennes motiv till att komma till medling?
- ✦ Hur förmedlar du vid medlingen att en brottslig gärning är fel utan att skuldbelägga den misstänkte?
- ✦ Hur tryggar du jämlikhet och opartiskhet?
- ✦ Hur hjälper du den brottsmisstänkte att erkänna ett eventuellt behov av fortsatta tjänster eller stödtjänster?
- ✦ Hur påverkas medlingssituationen av om det handlar om ett upprepat brott mot lagen, ett beteende som står i strid normerna, ett lindrigt brott eller en lindrig konflikt av engångsnatur?

3.3 Ställningen och rättigheter för vårdnadshavare, intressebevakare, biträden och stödpersoner

För att en minderårig ska kunna delta i medling måste den minderårige personens vårdnadshavare och den minderårige själv ge sitt samtycke. En minderårig ska ha möjlighet att stödas av sin vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare vid medling och en vårdnadshavare till ett barn under 18 år har rätt att vara närvarande vid medlingsmötena. (1015/2005, 18 §). Vårdnadshavare eller andra lagliga företrädare för parter under 15 år får inte förbjudas att delta i medlingsmötet. Vårdnadshavarens uppgift är att bevaka den minderåriges intressen vid medlingen. I regel ska vårdnadshavaren underteckna ett medlingsavtal.

Utgångsläget är att medlaren med sitt agerande stöder en stödpersons eller ett biträdes närvaro vid medlingen. Biträdet och stödpersonen innehar inte en central ställning vid medlingen, utan de håller sig i bakgrunden och omfattas också av tystnadsplikt. Om man inte kan komma överens om ett biträdes, en stödpersons eller en minderårig parts vårdnadshavares eller lagliga företrädarens deltagande i medlingen, fattar den person på medlingsbyrån som ansvarar för medlingsverksamheten beslut i saken (1015/2005, 18 §). En familjemedlem, släkting, vän, bekant eller en annan person som utsetts av en part kan fungera som biträde eller stödperson vid medlingen, om parterna så önskar, detta avtals och detta är ändamålsenligt.

I syfte att trygga förtroligheten är det viktigt att medlingsparterna i god tid får information om att biträden och stödpersoner deltar i medlingen. Medlaren får ordna medlingsmöte med en part också utan närvaro av övriga parter om parterna samtycker till det. Separata möten behandlas närmare i kapitel 6.4.

3.4 Tolken ställning och rättigheter

Vid medling används en kontakttolk, en yrkesperson inom kommunikation som avlagt yrkesexamen, som behärskar tolkningsspråken, fackspråket och olika uttryck. Användning av en kontakttolk tryggar parternas rättsskydd och säkerställer att personalen på medlingsbyrån och medlarna förstår saker rätt. Personalen på medlingsbyrån bedömer behovet av tolk, skaffar en tolk och betalar tolkningskostnaderna.

Innan medlingen får tolken uppgifter om ärendet som är väsentliga med tanke på tolkningen, namnet på parterna i medlingen och information om medlingsförfarandet. En familjemedlem, vän eller släkting kan inte fungera som officiell tolk eftersom detta till och med kan äventyra rättsskyddet och opartiskheten. Bestämmelserna om tystnadsplikt för ombudsmän och biträden i förvaltningslagen (434/2003, 13 §) gäller också för tolkar. Enligt bestämmelsen får en tolk utan tillstånd inte uttrycka förtroliga uppgifter som huvudmannen anförtrött honom för att sköta ärendet.

Användning av tolk förlänger medlingstiden. Tolken är på plats enbart under den överenskomna tiden och kan inte förlänga medlingen. Närvaron av en tolk och tolkningsspråket ska antecknas i medlingsavtalet. Det är inte nödvändigt att nämna tolkens namn i avtalet och han eller hon behöver inte underteckna avtalet.

Att beakta då en tolk används

- I början av förhandlingen ges alla parter information om hur man ska förfara med en tolk.
- Tolken är opartisk.
- Tolken själv eller en medlare kan redogöra för tolkens roll vid medlingen. Parterna ska förstå att tolkens enda uppgift är att översätta det som sagts.
- Tolken sitter bredvid de parter som förhandlar på så sätt att han eller hon har ögonkontakt med de olika parterna, särskilt med dem som diskuterar sinsemellan. Tolken kan också sitta bakom dem som han eller hon tolkar så att ögonkontakt uppstår mellan dem.

- Alla som deltar i situationen är i samma rum under tolkningen.
- Parterna ska tala tydligt, undvika fackspråk, talspråkliga uttryck och ordlekar.
- Den som talar ska hålla tillräckligt många pauser i talet.
- Tolken tolkar i jag-form, om den som han eller hon tolkar talar i jag-form.
- Tolken tolkar på ett omfattande, exakt och opartiskt sätt, utan att ta bort eller lägga till något.
- Tolken ska ges tid för att kunna tolka på ett exakt sätt.
- Tolken kan under medlingen göra anteckningar som underlättar tolkningen, vilka förstörs efter medlingen.
- Tolken får inte tilltalas direkt och parterna får inte fråga om hans eller hennes åsikter eller råd i ärenden som gäller medlingen.
- Tolken kan begära att de som deltar i medlingen upprepar, förtydligar eller preciserar det som de sagt, pratar långsammare eller avbryta talet för att underlätta tolkningen.
- Om förhandlingen tar över en timme ska man komma överens om pauser.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ När kan närvaro av en stödperson eller ett biträde utgöra hinder för störningsfri medling?
- ✦ Hur agerar du i en situation där ett störningsfritt medlingsförlopp är hotat?
- ✦ Vilka risker eller möjligheter är förknippade med att en familjemedlem, släkting eller bekant fungerar som tolk vid medlingen?
- ✦ Vad gör du om den andra parten inte godkänner att en stödperson eller ett biträde är närvarande vid medlingen?
- ✦ Utred de fortsatta tjänster eller stödtjänster som är tillgängliga för de olika parterna på ett nationellt plan och inom området för din medlingsbyrå. Hur styr du en part till tjänsterna?
- ✦ Diskutera med personalen på medlingsbyrån om det samarbete som ska föras med myndigheter och övriga tjänsteleverantörer och medlingens ställning i servicenätverket.

4 MEDLARENS STÄLLNING, UPPGIFTER, RÄTTIGHETER OCH SKYLDIGHETER

4.1 Ställningen för frivilliga medlare

Enligt lagen om medling (1015/2005, 10 §) kan medlaren vara en person som genomgått introduktionsutbildning i medlingsverksamhet och som också har sådan utbildning, skicklighet och erfarenhet som en framgångsrik skötsel av uppgiften förutsätter. Medlarens bakgrundsutbildning har inte avgränsats till vissa yrken eller examina, utan målet är att personer med olika utbildnings- och yrkesbakgrunder och olika erfarenheter inkluderas i medlingsverksamheten.

Vid valet av medlare riktas uppmärksamhet mot sökandens människosyn, motivation, sociala färdigheter och förmåga att verka med människor i olika livssituationer. Medlarens eget liv ska vara i balans och motivet till verksamheten får inte vara att gå igenom egna problem.

Personalen på medlingsbyrån strävar efter att säkerställa att de personer som vill bli medlare inte har obearbetade traumatiska problem eller våldspåslag eller svåra konflikter i sitt eget liv. Uppgifter om en eventuell brottslig bakgrund är också en väsentlig uppgift, men det är inte möjligt att kräva att en frivillig medlare lämnar in ett utdrag om brottslig bakgrund eller en säkerhetsutredning.

Personalen på medlingsbyrån utser personer som utifrån sin erfarenhet och sitt kunnande är lämpliga för uppgiften för varje medlingsärende. Det finns också krav på innehållet, metoderna, kvaliteten och förfaringssätten i en medlares agerande. Medlingsbyrån ansvarar för valet och utbildningen av frivilliga medlare utifrån det nationella utbildningsprogrammet. Medlingsbyrån ger också medlarna handledning i iakttagandet av bestämmelserna om tystnadsplikt. En kostnadsersättning som fastställs av staten och godkänns av skattestyrelsen betalas för medling till en frivillig medlare.

Om en medlare anses vara olämplig för sin uppgift, förklarar den som ansvarar för medlingen orsakerna till medlaren och han eller hon kan befrias från sina uppgifter. Frivilliga medlare är inte arbetstagare med ett tjänste- eller arbetsförhållande och följaktligen tillämpas inte bestämmelserna om uppsägning av ett tjänste- eller arbetsförhållande på dem.

Medlaren möter känsliga situationer, orättvisa, ondska, lidande som anknyter till våld och hjälplöshet, vilket också kan väcka motkänslor. Motkänslor är känslor som växer hos hjälparen då han eller hon möter den som mottar hjälp. Hjälparen kan reflektera sina motkänslor till parterna när de möts. Det ska finnas en möjlighet att behandla motkänslor så att de inte har en störande effekt på mötet med parterna. En medlare behöver också arbetshandledning och en möjlighet att konsultera sakkunniga. En medlare ska vara beredd att utvärdera det egna arbetet och att ta emot respons.

Varje medlare och person som verkar inom medlingstjänster ansvarar för att tillhandahålla bra service och iakttäta den reparativa rättens och medlingslagens principer. Ett fungerande samarbete mellan medlare som arbetar i par återspeglas som bra service. De centrala elementen för bra service är vänlighet, sakkunnighet, förtrolighet, ärlighet, serviceorientering och förmåga att lyssna. Flexibilitet och smidighet är också en del av bra service. Samtal mellan personalen på medlingsbyrån och de frivilliga medlarna, responssamtal, självvärdering och kollegial värdering av medlarna samt arbetshandledning syftar till att trygga att de överenskomna principerna om bra service iakttas. Bra service uppkommer också av att en medlare uppskattar, tror på och förbinder sig till sin uppgift. En del av en medlares yrkesskicklighet är att inte fortsätta hjälprelationen efter att medlingen avslutats.

Medlingsparterna kan framställa en skriftlig anmärkning till den ansvarige personen för en medlingsbyrå om de inte är tillfredsställda med deras service. Det är dock inte möjligt att söka ändring i ett förvaltningsbeslut av medlingsbyrån med en anmärkning. En person som deltar i medlingen eller en annan person kan också framföra ett klagomål till social- och hälsovårdsministeriet, riksdagens justitieombudsman eller justitiekanslern.

Delfaktorer som anknyter till medlaren

Medlarens personlighet, yrkesskicklighet, förmåga till empati och opartiskhet är viktiga delfaktorer med tanke på medlarens kompetens och en lyckad medling. Medlaren är inte en domare, åklagare, predikant, moralist eller en terapeut. En medlare ska ha bra interaktionsfärdigheter och självkänsla, vara känslig, inge förtroende och ha etisk förståelse samt en förmåga att lyssna på och förstå

olika parter synpunkter och att ställa motfrågor. Medlaren ska inte ha en känsla av trygghet, lita på folk och deras förmåga att lösa sina problem. En medlare får inte på förhand sätta en part i en viss människoklass. Det är viktigt att agera ärligt vid mötena. En medlare ska också känna till det egna kunnandets gränser.

För att upplevelser som tidvis är svåra inte ska vara nedslående, ska en medlare ha tillräcklig självuppskattning och en positiv självbild. Medlaren ska också vara medveten om att han eller hon är ansvarig inför dem som anlitar medlingstjänster och tjänsteleverantören. En frivillig medlare är på samma sätt som den ansvarige personen för medlingsverksamheten och en medlingshandledare en person som utövar offentlig makt enligt 40 kap. 11 § 5 i strafflagen och det är möjligt att på honom eller henne tillämpa bestämmelserna om tjänstebrott som gäller tjänstemän i 40 kap. i strafflagen, vilka gäller bland annat tagande av muta, brott mot tjänstehemlighet eller missbruk av tjänsteställning.

Medlingsbyrån fattar beslut om utlämnande av uppgifter ur en handling som hänför sig till medling och som medlingsbyrån eller en medlare innehar. Efter medlingen eller efter att en medling avbrutits ska medlaren returnera medlingshandlingarna till medlingsbyrån enligt medlingsbyråns anvisningar. Personalen på medlingsbyrån ger praktiska anvisningar i dessa ärenden.

Vid sidan av kompetenta medlare är det också viktigt att medlingen integreras i det lokala servicenätet så att parterna vid behov kan styras från medlingen till lämpliga fortsatta stödtjänster.

4.2 Ansvar och uppgifter i rollen som frivillig medlare

Medlaren har till uppgift att säkerställa att verksamheten är förenlig med bestämmelserna och anvisningarna. Medlaren ska iaktta medlingsbyråns säkerhetsanvisningar och sörja för att medlingsmiljön och -situationen är trygg och att parterna är i säkerhet.

Medlaren ska se till att parterna i brottet eller tvisten inte kränks på nytt vid medlingen. Medlaren ska ingripa vid avsevärt osakligt beteende, till exempel vid svordomar, skällsord eller andra aggressiva uttryck.

Medlarens uppgift är att omedelbart avbryta medlingsmötet, om en part återtär sitt samtycke, om det finns skäl att misstänka att samtycket inte varit frivilligt eller att någon av parterna inte kan förstå betydelsen av medlingen eller de avgöranden som träffas under den eller om fortsatt medling uppenbart strider mot en minderårig parts intresse (1015/2005, 19 §). Om mötet avbryts, ska medlarna förklara orsaken till parterna på ett finkänsligt sätt så att onödig förvirring och brist på förtroende undviks.

Medlarna ska underrätta medlingshandledaren eller den ansvarige för medlingsbyrån om att medlingen avbrutits. Den ansvarige för medlingen ska utifrån de mottagna uppgifterna avgöra på vilket sätt medlingen ska fortsättas eller upprätta ett skriftligt beslut om avbrytandet och sända handlingarna till den instans som tagit initiativ till medling.

En medlare får inte vara jävig på det sätt som avses i förvaltningslagen (434/2003, 28 §). Det finns skäl för medlaren att ta del av orsakerna till jävet, bedöma det egna jävet i ett medlingsärende och underrätta den ansvarige personen för medlingsverksamheten om detta. Om en medlare är jävig, kan han eller hon inte närvara vid medlingen, delta i behandlingen av ärendet, fatta beslut eller avgöra frågor som gäller jäv i ett medlingsärende.

En medlare ska ge parterna information om rättshjälp och övriga tjänster samt styra och stöda dem att använda dessa tjänster. Parterna kan styras i samband med bedömningen av förutsättningarna för medling av personalen på medlingsbyrån. Vid styrningen till tjänsterna ska man föra ett samarbete med klienten, vara finkänslig och alltid ge handledning på tu man hand med parterna. Om ett offer vill att medlarna skickar hans eller hennes kontaktuppgifter till offertjänsterna, ska ett samtycke begäras av offret. Medlingsbyrån leder medlarna i praxis i ärendet.

En person som begått ett brott eller en part i en tvist kan känna skam eller skuld. Skuldkänslor kan underlätta identifieringen och erkännandet av egna gärningar, ansvarstagandet och uppkomsten av en vilja att reparera skadan. Det är viktigt att medlaren ger utrymme för att behandla också skuldkänslor, eftersom skuldkänslor förlamar, hämmar, ger upphov till hjälplöshet och minskar förmågan till ansvarstagande och självstyrning.

Om en medlare tar del av uppgifter utifrån vilka det är motiverat att göra en barnskyddsanmälan, ska ärendet alltid diskuteras med personalen på medlingsbyrån, som vid behov fattar beslut om barnskyddsanmälan i samråd med vårdnadshavarna. Ett barn är i behov av individuellt eller familjeinriktat barnskydd till exempel då barnet misshandlas, försummas eller inte får den vård som han eller hon behöver med hänsyn till åldern.

Enligt barnskyddslagen har de instanser som nämns i lagen, utan hinder av sekretessbestämmelserna, en skyldighet att göra en anmälan till polisen om de utifrån omständigheter som de tagit del av inom ramen för sin uppgift har skäl att misstänka ett sexualbrott enligt 20 kap. i strafflagen mot ett barn. Med barn avses en person som inte fyllt 18 år, men vad gäller sexualbrott är skyddsåldersgränsen i regel 16 år. Begreppet "skäl att misstänka" förutsätter inte visshet eller stor sannolikhet. Det finns skäl att misstänka ett brott då en person som omsorgsfullt väger saker kommer till ett sådant resultat utifrån sina iakttagelser.

Om en medlare misstänker att allting inte står rätt till i avtalet mellan parterna, har han eller hon till uppgift att bedöma om förutsättningarna för medling uppfylls till den del att parterna förstår om vad eller vilka saker de är på väg att komma överens om och upprätta ett avtal. Om en minderårig är på väg att gå med på ett avtal som klart och tydligt är orimligt för honom eller henne, ska medlingen avbrytas (1015/2005, 19 §). En medlare kan ge parterna information om avtalets betydelse, ställa frågor, diskutera och vid behov föreslå en reflektionspaus eller time out.

En medlare ska också vara beredd på att det i vissa situationer, först efter att medlingsprocessen startat, framgår att förutsättningarna för medling inte uppfylls eller att parterna i själva verket inte vill medla. I det fallet ska medlaren avbryta medlingsmötet.

En frivillig medlares ansvar och skyldigheter

- Ordna medlingsmöten med parterna.
- Arbeta under övervakning och handledning av personalen på medlingsbyrån.
- Verka enligt principerna för medling i brott- och tvistemål, lagstiftningen, sekretessbestämmelserna och gemensamt överenskomna och godkända förfaringssätt.
- Ge parterna information om förfarandet och arbetssätten vid medlingen.
- Medla opartiskt och med respekt för alla parter.
- Se till att hålla egna känslor i bakgrunden, uppföra sig sansat och stöda alla parter.
- Stöda parterna i den ömsesidiga dialogen, uppnåendet av lösningar och driva fram processen vid medlingen.
- Agera på det sätt som bra service förutsätter.
- Hjälpa parterna att sinsemellan finna lösningar som tillfredsställer dem i fråga om gottgörelse för de psykiska och materiella skador som brottet i fråga orsakat offret eller den kränkta parten i tvistemålet.
- Upprätthålla sitt kunnande i det praktiska arbetet, till exempel genom att komma överens med medlingsbyrån om ett visst antal medlingar per år och genom att delta i den utbildning och handledning som ordnas.
- Avbryta ett medlingsmöte om förutsättningarna för medling inte uppfylls och underrätta medlingshandledaren om detta.
- Hålla personalen på medlingsbyrån uppdaterad om hur medlingsprocessen framskrider, förhandla och modigt begära hjälp vid behov.

- Ansvara för sitt agerande inför tjänsteproducenten av medlingen och dem som deltar i medlingen.
- Ta fram en handling över parternas överenskommelse till följd av medlingen och bekräfta handlingen med sin underskrift.
- Efter avslutad medling lämna en redogörelse över medlingen till medlingsbyrån.
- Informera om observerade problem och eventuella farliga situationer vid medlingen.
- Returnera de handlingar som gäller medlingen efter medlingen till medlingsbyrån eller förstöra dem så att de inte hamnar i utomstående personers händer.
- Underrätta medlingsbyrån om livssituationen förändras på så sätt att han eller hon inte kan verka som medlare eller vill ta en paus.
- Meddela om jäv i ett ärende som är föremål för medling.
- Informera parterna om tillgänglig rättshjälp och andra tjänster.

En frivillig medlares rättigheter

- Få grund-, fort- och påbyggnadsutbildning och handledning för sin uppgift samt stöd och handledning av personalen i alla medlingsfaser.
- Få påverka utvecklingen av medlingen, ge utvecklingsförslag, ge respons och utvecklas i sitt arbete.
- Få ge och ta emot respons av kollegiala medlare och personalen på medlingsbyrån
- Få verka i en trygg miljö.
- Få kostnadsersättning för medlingen.
- Få sköta om egna medlarresurser.

Medlarens uppgifter före och under medlingen

Innan medlingen ska medlaren

- sörja för en bra förberedelse genom att diskutera med personalen på medlingsbyrån
- sköta medlingar utan dröjsmål och flexibelt
- komma överens om möten genom att lyssna på båda parter behov
- hålla fast vid överenskomna mötestider
- ge parterna tillräckliga och korrekta uppgifter om medlingsförfarandet, de arbetssätt som används vid medlingen, deras ställning och rättigheter samt om medlingens betydelse
- se till att den fysiska medlingsmiljön är trivsamt, trygg, i ordning och ren
- visa uppskattning för deltagarna i medlingen med sitt kroppsspråk, en vårdad klädsel och sitt sätt att prata
- försäkra sig om att offret eller målsäganden eller parterna i en tvist har vilja och resurser att möta den brottsmisstänkte eller den andra parten vid medlingen
- försäkra sig om att parterna deltar frivilligt i medlingen
- säkerställa att parterna har information om sin rätt till en stödperson, ett biträde, rättshjälp och användning av tolk
- sörja för att var och en känner sig trygg vid medlingen och kan föra fram sina förväntningar och behov vad gäller medlingen – deras önskemål avseende medlingen, de lösningsalternativ som finns enligt dem
- se till att parternas berättelser om händelserna och deras behov, intressen och mål blir hörda
- diskutera med medlingshandledaren om huruvida parterna uttryckt att de vill att deras kontaktuppgifter förmedlas till fortsatta tjänster och komma överens om förfaringssättet för detta i samband med medlingen.

Under medlingen ska medlaren

- välkomnar dem som deltar i medlingen till medlingen genom att hälsa, presentera sig och visa att man är intresserad och inte har bråttom
- agera på ett förtroligt och förtroendeingivande sätt
- agera utifrån parternas behov och i deras takt
- bjuda på kaffe, saft och vatten för att lätta på stämningen
- sträva efter kontakt med alla parter genom att prata om neutrala ärenden

- fokusera på att lyssna på parterna: sätta mobilen i tyst läge och undvika omotiverade avbrott och störningar
- rikta uppmärksamheten mot de skador som gärningen orsakat
- stöda medlingsprocessen – uppnående av ett avtal eller avtalsblanketten styr inte medlingen
- respektera offret och den misstänkte eller parterna i tvisten som unika och värdefulla människor, ge dem tid och en känsla av att ha blivit hörda
- betjäna alla klienter jämlikt, med respekt och rättvist oberoende av kön, ras, religion och samhällelig ställning eller ställning som part i ett brott eller en tvist
- inte styra parternas lösningar
- se till att offrets ställning inte försämras i och med medlingen – med hänsyn till offrets ålder och sårbarhet
- identifiera också en hårfin möjlighet till påtryckning
- uppmuntra parterna att berätta om sina upplevelser och känslor
- ger inte förmaningar till offret, den misstänkte eller parterna i en tvist, håller inte en moralpredikan om deras val och förringar inte deras berättelser
- uppmuntra den brottsmisstänkte eller den som orsakat skada att förstå och godkänna sina plikter och att ta ansvar för dessa
- ge utrymme för frågor – också genom att lyssna på tystnad, eftersom parterna inte alltid har ord för händelserna och sina upplevelser
- vid behov ge parterna och deras vårdnadshavare, biträden eller stödpersoner information om de tillgängliga stödtjänsterna och fortsatta tjänsterna och samarbetet mellan olika hjälpinstanser
- främja samarbete i stället för tvång och isolering
- tillgodose parternas rättsskydd
- avbryta medlingen, om det framgår att förutsättningarna för medling inte uppfylls eller om fortsatt medling uppenbart står i strid med en minderårig parts intresse
- föra fram möjligheten att be om ursäkt, men inte kräva en ursäkt
- inte förutsätta att offret eller den person som kränkts godtar ursäkten, även om den misstänkte eller den som kränkt den andra ber om ursäkt för det inträffade
- se till att medlingsmötet varar i högst två timmar inklusive pauser
- komma överens om ett nytt möte eller ta en paus i förhandlingen om den inte framskrider, men parterna vill fortsätta medlingen.

4.3 God medlingshälsa och förebyggande av utbrändhet

I sin uppgift möter en medlare ofta svåra straffbara brott och han eller hon kan inte gömma sig bakom sin yrkesroll. Vid medling avgörs inte brott och huvudsaken är inte att fördjupa sig problem i parternas mänskliga relation, utan det viktigaste är att kunna sätta människan i centrum, ha en förmåga till medkänsla och att kunna sätta sig in i en annan människas ställning. Omedvetna antaganden, uppfattningar, värderingar, attityder och tolkningar överförs ofta till växelverkan i synnerhet genom den ordlösa kommunikationen, såsom ansiktsuttryck, gester, blickar och betoningen. Den ordlösa kommunikationen kan påverka medlarens förmåga att hjälpa dem som sökt sig till medling.

Att medlingen inte utvecklar sig på förväntat sätt betyder inte nödvändigtvis att medlaren agerat på fel sätt eller inte varit skicklig. Det är viktigt att i mån av möjlighet behandla besvikelser och svåra medlingsupplevelser med medlingshandledaren, en medlingskollega eller arbetshandledaren.

Belastande faktorer i medlingen

- möte av ondska, lidande eller svåra saker som orsakats eller upplevts av en människa
- motstridighet vad gäller livsvärderingar, livsstil och val mellan dem som deltar i medlingen och medlaren
- känsla av rådlöshet och kraftlöshet
- motkänslor som väcks av brottsliga gärningar
- för många medlingar för ofta
- svåra och tunga medlingar
- upplevelse om att situationen inte är under kontroll, felaktiga tolkningar av situationen eller en strävan efter allsmäktig hjälp
- medlingsparternas berättelser påminner om händelser i det egna livet
- egna smärtpunkter hos medlaren aktiveras om medlaren inte är du med sin livshistoria.

Också en medlare kan drabbas av utmattning och följaktligen finns det skäl att rikta uppmärksamhet också mot det egna välmåendet. Utmattning utvecklas gradvis och är inte alltid lätt att identifiera. Arbetet kan vara engagerande, man vill vara en hängiven medlare och tro på de egna möjligheterna att hjälpa. När arbetet ändras till ett belastande och negativt arbete, blir medlaren besviken på sig själv och försöker skydda sig. Också en medlare kan gå igenom en tung livsfas, då det kan finnas ett behov av att föra ett förtroligt samtal med ansvarspersoner.

sonen för medlingen eller hålla en paus i medlingen. När problem delas med andra minskar de och ändras till en gemensam utmaning och utvecklingsfråga.

Emotionell belastning och möjlighet till utmattning kan uppkomma till exempel av följande medlarupplevelser: ”jag kan inte förstå allt jag hör..., jag förstår inte hur folks liv kan trassla till sig så mycket..., igen en sådan här besvärlig situation..., jag kan inte lösa dessa personers problem..., vad ska jag göra då folk inte ens själva vill ändra sina liv?” När en medlare tvingas tolka det han eller hon upplevt, är det möjligt att han eller hon måste reflektera över vilken innebörd han eller hon ger det som han eller hon stött på – är det ett problem, ett hot, en fara, en nöd? Medlaren kan också fundera på om antalet medlingar är för stort, om de ärenden som är föremål för medling är för krävande, om det är möjligt att själv påverka uppgifterna eller om arbetet står i strid med de egna värderingarna?

En medlare ska hela tiden fråga sig själv hur folks problem och lidande påverkar det egna livet, om det är möjligt att i tillräcklig hög grad ställa sig utanför medlingsparternas psykiska process utan att vara cynisk. Medling är bara ett kort möte och kan inte ensamt lösa folks alla problem. Det viktiga är att medlaren ger parterna möjligheter och verktyg som hjälper dem att göra de önskade förändringarna.

Kontakt med kolleger, vänner och familjemedlemmar är en resurs för en medlare. Om belastningen av det frivilliga arbetet växer och blir för stort, behöver medlaren stöd. Det är viktigt att medlingsbyråerna ger de frivilliga medlarna möjlighet till förtroliga samtal med medlingshandledarna eller den ansvarige personen för medlingen alltid då en fråga som gäller ett medlingsmöte eller medlingsparternas situation tynger dem.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ♦ Ger jag möjlighet till dialog på ett neutralt sätt eller är mitt mål att styra situationen i en viss riktning?
- ♦ Vill jag dela mina synpunkter och ge visa råd och livsråd till parterna?
- ♦ Tål jag tystnad?
- ♦ Försöker jag vara neutral vid medlingen eller har jag redan i början av medlingen ställt mig bakom den ena parten?
- ♦ Vilka saker är svåra att uthärda?
- ♦ Vad är viktigt för mig i medlingen?
- ♦ Vad är mina tankar om bråk mellan folk, raser och folkgrupper?
- ♦ Är mitt motiv att föra medlingen mot förlikning och ett avtal på mina egna villkor eller framskrider medlingen utifrån parternas behov och önskemål?
- ♦ Vill jag lyfta fram mitt kunnande?
- ♦ Känner jag en vilja att göra invändningar om parterna framför åsikter eller uttrycker sig på ett sätt som jag inte godkänner?
- ♦ Vill jag hjälpa därför att jag upplever att det är min plikt?
- ♦ I vilka situationer är jag jävig att medla?
- ♦ Vilken form av respons som utvecklar mig till en skickligare medlare tar jag emot bäst?
- ♦ Fundera på ett problem du haft eller har i ditt liv och gå långsamt tillbaka i din personliga historia, vilka tankar väcker detta?
- ♦ Bra medling uppstår enligt mig av att...

5 BEMÖTANDE, VÄXELVERKAN OCH REPARATION VID MEDLINGEN

Det är inte lätt för parterna i ett brott eller en tvist att godkänna att svåra frågor behandlas och att främmande människor ingriper, och försoning är inte det första parterna tänker på, även om de identifierar ett behov av hjälp och stöd. Medlarens agerande har en viktig betydelse i situationen.

När parterna erkänner och respekterar varandra och deras människovärde och uppskattar varandra som unika människor är mötet vid medlingen genuint. Förmågan att sätta människan i centrum, vara finkänslig och sätta sig in i och förstå andra människors olika sätt att uppleva saker och ge dem en innebörd påverkar framgången för medlingsmötet.

Vid medling grundar sig mötet och växelverkan mellan folk på en dialog. I medlingstjänsterna borde alla möten och kontakter mellan folk vara dialogiska. Målet med medlingen är en situation där båda parter får en känsla av att de vunnit och att saker förtydligats. Målet är att parterna förstår sig själva och i bästa fall också den andra parten, inte att medlaren vet och förstår. Ett ytterligare mål är att parterna diskuterar sinsemellan, inte med eller via medlaren. Om medlingen lyckas kan den leda till ett öppet samarbete för att uppnå de uppställda målen eller skapa samhälleliga förfaringssätt.

- **Dialog** = möte, diskussion där parterna lyssnar på varandra och talar i tur och ordning, reciprocitet, lyssnande, gemensam reflektion, intern dialog hos individen.
- Vid en dialog skapar man ett tillstånd där situationen utreds tillsammans. Vid en dialog godkänner man att andra människor har olika synpunkter och att ingen har en synpunkt som är hela sanningen.
- Målet med dialogen är åstadkomma ny förståelse, som ligger till grund för det framtida tänkandet och agerandet. Målet med dialogisk medling är att med hjälp av medlare skapa en förtrolig atmosfär och en dialogisk, frågande och svarande och flerstämmig och ömsesidig växelverkan.
- Syftet med dialogen är hitta nya konstruktiva synvinklar och ny förståelse mellan parterna. Dialog är kärnan i reparativ rätt.

Vid ett medlingsmöte

- är mötet ansikte mot ansikte mellan offret och den misstänkte eller parterna i en tvist det centrala
- är utgångspunkten det brott eller den tvist som ägt rum, de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna, respekt för andra människor och den reparativa rättens principer
- finns en möjlighet att få svar på frågor om varför
- finns en möjlighet att aktivt behandla det egna ärendet, också svåra saker och känslor
- är det viktigaste att lyssna på parternas behov, ömsesidig förståelse och letande efter en lösning som tillfredsställer alla
- kan händelserna och de anknutna känslorna förtydligas, motstridigheter behandlas, missförstånd rättas, rädslor undanröjas och bättre förståelse för den andra uppnås. Också positivt ansvarstagande ska framhållas: den brottsmisstänkte eller parten i en tvist möter den person som han eller hon förorsakat en skada eller en olägenhet eller vilken han eller hon kränkt.
- Man ska lita på individers vilja och förmåga att behandla frågor som är viktiga för dem, berätta om dessa utifrån egna upplevelser och lösa problem enligt de egna resurserna.
- Fokus ligger inte på att skuldbelägga, utan att sträva efter en känsla av rättvisa utan hämnd eller straff.

5.1 Dialogiskt möte vid medling

Vid medling är det viktigt att förfaringssätten främjar en öppen dialog och att gärningsmannen och parterna i en tvist själva deltar aktivt. Med olika förfaringssätt som främjar dialogiskhet avses att parterna turvis pratar och lyssnar på varandra: ett intresse för den innebörd parterna skapat, samtal med olika parter eller grupper eller vid behov isolering av parterna/vårdnadshavarna/förhandlingarna i ett brott- eller tvistemål fysiskt i olika rum.

Vid en dialog utgörs diskussionen inte av att bara svara på frågor, utan diskussionen är inriktad på framtiden och parternas önskade förändring och lösningsmetoder genom att parterna lyssnar på varandra och ställer närmare frågor. Parterna diskuterar med varandra trots att de har olika värderingar, åsikter, bakgrunder och upplevelser. Parterna formar sina egna upplevelser och blir medvetna om dessa. Att man lyssnar innebär dock inte att man alltid godkänner den andres agerande, krav eller motiv. När parterna turvis för fram sina syn-

punkter och sina mål, skiljs tal från lyssnande. För att lämna utrymme för att förnimma intrycken har den ena inte rätt att kommentera när den andra pratar.

En medlare ska akta sig för att göra feltolkning av andra människors känslor. Det är inte alltid nödvändigt att uttrycka sig med många ord, utan man kan använda konstateranden, såsom ”just”, ”precis”, ”nnn”, koncentrera sig på att lyssna och hjälpa parterna att lyssna på varandra. Det är också möjligt att upprepa eller begära att något ska upprepas: ”Kan du ännu berätta vad som är viktigt för dig?”

Vid medling tar sig dialogiskhet i uttryck på följande sätt:

- Diskussionen är aktiv, frivillig, reciprok och respektfull gentemot den andra parten.
- Diskussionen är en kreativ händelseserie som framskrider stegvis, i vilken de olika parterna bedömer de egna grunderna för tänkandet, lever sig in i det de hör och reflekterar över olika lösningsalternativ.
- Diskussionen ger parterna i brottet eller tvisten möjlighet att uttrycka bakgrunden till händelserna och de anknutna känslorna och konsekvenserna.
- Vid diskussionen används öppna frågor, frågor som främjar dialogen och underlättar uttryck av känslor (vad, vem, vilka?) och reflektering och omformulering av det som sagts.
- Diskussionen inger trygghet och har som mål att minska ångest och rädsla.
- Parterna pratar för egen räkning, i jag-form.
- Deltagarna visar genuint intresse för det som de andra säger.
- Deltagarna blir så småningom medvetna om det egna och den andres tänkande.
- Inläggen formuleras på så sätt att man väntar sig ett svar av den andra innan de som diskuterar kan gå vidare tillsammans.
- När parterna talar skapar de en innebörd för händelserna.
- Alla har lika viktiga och väsentliga ståndpunkter för att uppnå ny förståelse.
- Det är också möjligt att prata om och lyssna på synvinklar som är främmande för en själv.
- Att lyssna blir viktigare än att ge råd.
- Tankesätt, attityder och mötet blir viktigare än metoderna.
- Man är inte nödvändigtvis genast av samma åsikt om händelserna och orsakerna till dessa och deras konsekvenser, men meningsskiljaktigheter kan behandlas utan motsättningar.

- Ny förståelse uppkommer mellan dem som diskuterar, vem som har rätt är inte längre av vikt.
- Händelsen ger möjlighet att återställa situationen eller att inrikta sig mot en förändring och framtiden.

5.2 Medlaren som underlättare av en dialog

Medlingsmötenas karaktär – olika synpunkter och känslor möts

Medling i brott- och tvistemål grundar sig i huvudsak på ett förfarande som främjar medling, det vill säga ett facilitativt medlingsförfarande. Medlaren bestämmer inte vilken riktning dialogen ska ta eller på vilket sätt den ska äga rum. Parter i ett brott eller en tvist kan komma till medling i den tron att medlarna föreslår lösningar och fattar beslut om innehållet i förlikningen. De kan också förvänta sig att medlarna tar ställning till den straffrättsliga skuldfrågan, men vare sig medlarna eller personalen på medlingsbyrån har befogenheter till detta. Därför finns det skäl att medlaren redan i början av medlingen öppet berättar åt parterna om hurdan förfarande det handlar om och hurdana arbetssätt som används vid medlingen.

Medlarens kroppsspråk, rörelser, uttryck, ord och beteende är av betydelse för att skapa en trygg situation, lätta på stämningen och för att genomföra en genuin dialog. Det finns skäl att en medlare undviker att bläddra i handlingar och inte heller håller dem framme på ett synligt sätt under medlingen. Direkta tolkningar, bedömningar och analyser av situationen av en medlare kan också utgöra hinder för en öppen dialog.

Förutsättningen för öppenhet och ärlighet är att parterna vid medlingen får en känsla av att de accepteras och att deras människovärde respekteras. Det tar tid att bygga upp förtroende. Öppenhet och ärlighet hjälper parterna att själva bedöma deras situation genom att tala högt och att få en bild av hur de önskade förändringarna ser ut. Att tänka högt kan också hjälpa att inse med vilka medel förändringar kan uppnås. Ofta är parterna inte genast eniga om händelserna och bakgrunden till dessa, konsekvenserna och lösningarna, men det är bra att de kan behandla meningsskiljaktigheter utan motsättningar. Detta innebär dock inte att man godkänner brottet och oförrätten vid medlingen.

Det ärende som är föremål för medling är ofta känsloladdat och parterna kan föra fram sina synpunkter på ett väldigt emotionellt, hetsigt eller okontrollerat sätt, genom att kritisera eller genom att framföra krav. Parterna kan ibland uttrycka sina behov i form av kritik, genom att leta efter fel i andra eller genom

att förneka den egna andelen. Behandlingen av känslor får dock inte leda till meningsutbyte om vem som har rätt och vem som har fel.

Det är möjligt att främja dialogisk medling genom att ställa frågor, visa förståelse för svårigheten i ärendet, genom att gå tillbaka till definitionen av målet eller genom att styra diskussionen mot framtiden. Medlarna kan hjälpa parterna att också prata om sina bilder, fördomar och antaganden vad gäller händelserna och ärendet.

Om dialogen hamnar på fel spår, finns det skäl att avbryta diskussionen och hålla en paus. Medlingen kan också flyttas till en annan tidpunkt med en gemensam överenskommelse och ett samtycke av alla parter.

Ett av målen med medling är att stöda den brottsmisstänkte eller den som kränkt den andra parten att ta ansvar. Ingen ska tvingas till avgöranden. Att nå förlikning och ett avtal till varje pris är vare sig syftet eller målet med medling. Det möte som är möjligt vid medling kan förtydliga situationen och hjälpa parterna i framtida faser, även om de inte uppnår ett avtal.

Överenskommelse om förfaringssätten främjar dialogen

I början av medlingen finns det skäl att tillsammans med parterna komma överens om förfaringssätten, till exempel enligt följande:

- Det är inte tillåtet att vid medlingen tala på ett kränkande sätt eller utöva påtryckning, vilseleda eller använda den andra för att uppnå egna intressen.
- Är ni överens om att vi kan avbryta er om ni använder en kränkande ton eller om ni pratar i munnen på varandra?
- Det är artigt att medlarna frågar om det passar att alla duar varandra under medlingen av äldre deltagare i medling och i synnerhet av människor från främmande kulturer.
- Vad gäller barn och unga kan medlaren på ett vänligt sätt begära att de tar av sig till exempel en keps eller jacka eller låter bli att äta eller dricka med respekt för övriga närvarande.
- Olika kulturella avvikande synpunkter och seder ska beaktas. Till exempel är det inte lämpligt att män skakar hand med kvinnor i vissa kulturer.

Dialogen kan förhindras

Ett hinder för dialogisk medling kan vara att parterna är rädda för varandra, skräddade av händelserna, skräddade eller inte litar på den andra parten eller medlarna. Situationen kan vara inflammerad och det kan vara svårt att inleda förhandlingen. Den brottsmisstänkte kan vara rädd för att skuldbeläggas, dömas eller förlora ansiktet. Parterna vill snabbt bort från situationen och lämna behandlingen av ärendena som sådan. Detta kan leda till ofördelaktiga lösningar. I en sådan situation kan separata möten eller pauser i medlingen minska farhågorna, främja uppkomsten av en dialog och hjälpa den brottsmisstänkte eller den som kränkt den andra parten att ta ansvar.

Dialogisk medling kan också förhindras om medlaren använder slutna frågor eller gör direkta skuldbeläggande tolkningar utifrån parternas tal. Ett ytterligare hinder kan utgöras av att medlaren eller den andra parten avbryter talet eller att talaren märker att man förhåller sig likgiltigt till honom eller henne eller ärendet. Att medlaren eller den ena parten säger att ”jag vet nog hur saker och ting är” kan också hindra uppkomsten av en dialog. En dialog uppkommer inte heller när medlaren börjar ”uppfostra, lära eller terapisera” medlingsparterna.

Ibland meddelar parterna att ”vi har redan kommit överens om den här saken” när de kommer till medlingen. I så fall ska medlaren intressera sig för vad och om vad parterna redan kommit överens. Det finns skäl att fråga av parterna om de vill berätta om deras avtal. Om problem förnekas, kan följden vara att de förvärras eller att parterna får felaktiga förväntningar på att saker förtydligas först i domstolen. Att ta upp försonlighet och försoning betyder inte att man förnekar problem.

En medlare stöder och underlättar en dialog

För att en medlare ska kunna underlätta en dialog är det viktigt att vara medveten om den egna människosynen, egna tankemodeller och den egna livsåskådningen.

Interaktionsfärdigheter uppkommer inte av sig själv, men det är möjligt att lära sig förfaringssätt som grundar sig på medlingsprinciperna och dialogisk medling. När en medlare upplever att han eller hon har behövliga medel och alternativ att agera, finns det möjligheter att lyckas också i krävande situationer. Det finns dock alltid skäl att pröva om de egna möjligheterna att hjälpa är tillräckliga och vid behov begära stöd av och rådfråga personalen på medlingsbyrån. Ofta drar också medlingsparterna nytta av hålla en time out och ta avstånd för att behandla saker.

För att en medlare på bästa möjliga sätt ska kunna stöda medlingsparterna till en genuin dialog behövs utbildning, stöd av personalen och arbetshandledning samt konstruktiv utvärdering och respons av såväl sig själv som arbetsparet.

Medlaren som underlättare av en dialog

- Försäkrar sig om att parterna kommer självmant till medlingsmötena och att de är redo att höra den andra partens synpunkter.
- Ger deltagarna information om medlingsförfarandet före medlingen och kommer överens om de förfaringssätt som används för att uppnå målen.
- Försäkrar sig om att parterna har resurser för att möta varandra och behandla ärendet.
- Förbereder sig omsorgsfullt på medlingen.
- Identifierar eventuell obalans i maktförhållandet mellan parterna och strävar efter att uppnå jämvikt med sitt agerande.
- Berättar att man vid medling inte godkänner tvång eller manipulering av den andra parten och inte heller maktutövning eller ett kränkande beteende.
- Sörjer för att den fysiska miljön är trygg.
- Tar emot de olika parternas berättelser, upplevelser och känsloreaktioner.
- Ser till att möjligheter för en respektfull dialog föreligger och att de olika parternas ställning i förhållande till de ärenden som ska behandlas tillgodoses på ett jämlikt sätt.
- Agerar opartiskt och rättvist.
- Föreslår inte aktivt lösningar och påverkar inte heller lösningarna, utan styr situationen och ser till att utgångspunkten för förhandlingen är parternas, inte medlarnas, behov, önskemål och mål.
- Hjälper parterna till en diskussionskontakt, men tvingar inte dem att göra eller komma överens om sådana saker som de inte själva vill.
- Hjälper parterna att bli förstådda eller att förstå varandra.
- Styr diskussionen mot parternas behov och mål och omformulerar det som sagts och vänder på tolkningar, kritik, stämplingar på ett sätt som främjar ömsesidig förståelse.
- Erbjuder alternativ.
- Hjälper vid behov parterna att ändra vissa uppfattningar och att fundera på hur de ska agera i framtiden.

- Tillåter uttryck av känslor och ger utrymme för bearbetning av de känslor som är förknippade med händelserna.
- Visar förtroende för parternas förmåga att avgöra ärenden.
- Håller vid behov pauser i medlingen för att minska spänningen och farhågor.
- Avbryter medlingsförhandlingen om till exempel maktutövning äventyrar den andra partens säkerhet, rättigheter och ställning vid medlingen.
- Ser till att slutresultatet av medlingen uppkommer som ett gemensamt beslut av parterna.

Frågor som främjar dialogen

- Du har säkert redan funderat på hur det är möjligt att medla i detta ärende?
- Ska vi nu prata om de ärenden som är viktiga för dig? Vad borde enligt dig diskuteras vid detta möte? Vad vore enligt dig ett bra resultat av detta möte?
- Vad önskar du dig av denna diskussion?
- Hur kan vi stå till hjälp?

Öppna frågor som främjar dialogen och uttrycket av känslor

- Hur känns det att möta den misstänkte/målsäganden?
- Vad vill du prata om/berätta? Varifrån vill du börja? Vad hände/Hur skedde alltihop?
- Vilka känslor och tankar väckte gärningen hos dig? Hur har du bearbetat dina känslor?
- Har du talat om dina känslor med någon?
- Hur har dina känslor ändrats under behandlingen av ärendet? Hur känner du dig nu? / Hur skulle du nu beskriva dina känslor?
- Hur har dessa känslor påverkat ditt liv efter det inträffade/gärningen?
- Vad förargar dig i det inträffade?
- Hur påverkar detta ditt liv för närvarande? Vad önskar du att man gör åt ärendet?
- Vem kan hjälpa dig med detta?
- Hur önskar du att denna medling slutar? Hur önskar du att du känner dig efter medlingen?

Exempel på frågor som främjar dialogen och uttrycket av känslor?

- Vad menade du...?
- Vad tänker du på...? Hur förstår du...?
- Vilka är dina behov och önskemål? Vilken innebörd...?
- Vad anser du...? I vilket skede?
- När hände detta?
- Vad tänkte du om det som N.N precis sade? Vad tänkte du göra och hur tänkte du förfara...?
- På vilket sätt kan situationen lösas enligt dig? Hur vill du gottgöra det inträffade?
- Vem? Med vem?
- Hur hände alltihopa?

Medlarna kan reflektera och omformulera sina iakttagelser och det som de hört utan att göra tolkningar och framföra krav. Medlarna kan precisera parternas tal till exempel genom att upprepa det de hört:

- Förstod jag rätt då du sade...
- Hörde jag rätt att du sade...
- Är det så att ditt önskemål är att...
- Jag skulle vilja veta mera, du sade...
- Jag skulle gärna höra vad du kände...
- Finns det något annat du vill prata om...
- Finns det något du ännu vill gå tillbaka till...
- Hur skulle saker vara om de vore bättre än för närvarande...
- Vad borde ske för att...

Frågor som främjar fokus inriktas på förändring:

- Det har gått ett år sedan ni medlade i ärendet och händelserna har inte upprepat sig. Hur är situationen enligt dig?
- Vilka omständigheter/personer stödde och hjälpte dig så att saker och ting ordnade sig på önskat sätt?

5.3 Utmanande situationer i medlingen

Utmanande situation

- En situation som på något sätt upplevs som problematisk, där till exempel folk talar med högt röst, är rastlösa, hotfulla, arga eller drar sig undan från växelverkan. En utmanande situation kan uppstå då folk vill berätta något utan att hitta ord. Alla ordlösa uttrycksformer är dock inte alltid godtagbara i växelverkan mellan människor.

Den konflikt som uppkommit till följd av brottet eller tvisten har en tendens att utvidgas och bli mer komplicerad om inte ärendena utreds genom att prata. En stor mängd upplevelser om att ha blivit kränkt, besvikelser, hat, ångest och rädslor är kopplade till brottet eller tvisten. Ibland kan kränkningen ta sig i uttryck i orimliga skadeståndsanspråk. I en sådan situation är det bra att medlaren utan att provoceras lyssnar på parternas behov och främjar sansade diskussioner mellan dem.

Parterna i ett brott eller en tvist har inte tillräckliga sociala färdigheter, ord eller metoder för att uttrycka sina känslor eller sina behov. De kan söka uppmärksamhet, försöka kontrollera situationen eller fly. Ibland kan det handla om bristande förmåga att kontrollera sig själv och sitt beteende i svåra och krävande situationer. Tidigare traumatiska upplevelser kan få dem att försvara sig, dra sig undan och vara tysta.

Vid utmanande situationer kan såväl medlingsparterna som medlarna utsättas för manipulering. Den bakomliggande orsaken till det manipulativa beteendet kan vara narcissism eller en annan personlighetsstörning, en vilja att påverka den andres tänkande och val och att kontrollera andra. Manipuleringen kan ske i form av till exempel skuldbeläggande, arrogans, lögner, hot och skrämelse. Det finns skäl att ingripa i manipulering och bedöma om förutsättningar att fortsätta medlingen föreligger.

Medlaren ändrar sitt förfaringssätt

Vid utmanande situationer krävs det att medlaren har en förmåga att ändra sitt förfaringssätt från aktivt lyssnande till ledning av situationen och diskussionen. Om förhandlingssituationen låser sig, övergår medlaren till att leda och driva processen, till exempel genom att upprepa parternas berättelser, genom att ge utrymme för uttryck av känslor, genom att hjälpa parterna att bedöma situationen eller hålla pauser i medlingsförhandlingen.

Om parternas känslor blir för heta och bråket eskalerar, har medlaren till uppgift att lugna parterna och vid behov avbryta medlingsmötet eller hålla en paus. Medlaren ska sörja för parternas säkerhet. Det är också möjligt att i vissa situationer använda förmedlarförfarandet om parterna så önskar och övriga förutsättningar för medling uppfylls.

- Om situationen låser sig, till exempel om den andra parten säger: ”Du har aldrig hållit dina löften – man kan inte lita på dig”. Då kan medlaren styra diskussionen tillbaka till parternas behov genom att fråga ”Är förtroende en sådan fråga som du vill diskutera?”
- Medlaren kan också vända på diskussionen. När den andra parten säger: ”Jag var ju tvungen att försvara mig, jag var rädd för att du skulle hoppa på mig.” Medlaren kan vända på diskussionen genom att till exempel fråga ”Upplevde du att situationen var skrämmande eller kände du dig rädlös?”

Vid en utmanande situation fäster medlaren vikt vid att han eller hon med sitt tal eller beteende inte provocerar parterna, stämplar dem eller manipulerar dem. Att tillåta bearbetning av skuldkänslor kan starta en ånger- och ändringsprocess, men det kan finnas risker i att försöka förklara eller förstå andras upplevelser i för hög grad.

Även om medlarens egen livserfarenhet kan vara till hjälp för att förstå parternas livssituation, ska medlaren undvika att föra fram egna upplevelser eller råd som lösning.

Vid utmanande situationer

- Genom att föra svåra saker på tal uttrycker medlaren på ett konkret sätt att man bryr sig om parterna. Detta ger medlingsparterna tillstånd att prata och är en signal till dem att medlaren är beredd att lyssna på deras berättelser, behov och önskemål.
- Vid utmanande situationer krävs det att medlaren hanterar osäkerhet, visar intresse för och respekterar andra människor och har en förmåga att sätta sig in i partens ställning.
- Genom att prata om personliga upplevelser blir människan sårbar och på samma gång medveten om möjligheten att få hjälp.
- Medlarens syfte är inte att peka på det fel, misslyckande eller den oförrätt som ägt rum, utan att aktivera parterna att påverka sin framtid och medlingens slutresultat.
- Medlarens uppgift är att hjälpa parterna att identifiera sina känslor och sin förmåga att utreda situationen och hjälpa dem att hitta fungerande sätt att prata och gå vidare.

- Det behövs tid och en lämplig situation för att prata om svåra saker. Separata medlingsmöten främjar denna möjlighet synnerligen väl.
- Medlaren tar modigt en lyssnarroll.
- Medlaren hjälper parterna att bearbeta händelserna med restorativa, det vill säga reparativa frågor.
- Medlaren kan inte erbjuda parterna standardlösningar eller diktera vad de ska göra.
- Medlaren hjälper parterna genom att diskutera med dem att föra fram sina önskemål om det som ska förändras och uppmuntrar dem att reflektera över medel för att genomföra en förändring.

Restorativa frågor, det vill säga reparativa frågor, hjälper parterna att bearbeta händelserna. De frågor som ställs till den brottsmisstänkte gäller händelserna och ger honom eller henne möjlighet att reflektera över brottets konsekvenser för andra människor. De uppmuntrar till empati, ansvarstagande, uttryck av känslor och problemlösning. Ett offer eller en kränkt part kan med frågor hjälpas att bearbeta sina känslor, skapa en uppfattning om de önskade förändringarna och bli medveten om andras känslor. Frågorna ger också möjlighet till delaktighet, självmedvetenhet och identifiering av sambandet mellan händelserna och tidigare händelser.

Exempel på restorativa frågor, det vill säga reparativa frågor till den brottsmisstänkte

- Vad hände? Vad kände du då?
- Vad tänkte du då?
- Vad har du tänkt och känt efter händelsen? Vem har påverkats av det du gjort? På vilket sätt?
- Vad föreslår du för att åtgärda det som inträffat?
- Vad ska de andra enligt dig göra för att reparera skadan?

Frågor för att hjälpa offret

- Till en början kan man fråga av offret vad som enligt honom eller henne är det önskade slutresultatet av medlingen.
- Vad tänkte du då du insåg vad som hänt?
- Vilka händelser har påverkat dig och andra människor?
- Vad har varit svårast för dig?
- Vad borde hända enligt dig för att saker skulle repareras?

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ På vilket sätt kan du hjälpa folk att prata om svåra saker vid konflikter eller då de upplevt att de blivit djupt sårade eller kränkta?
- ✦ På vilket sätt har du vid medling tagit upp
  - ✦ a) våld,
  - ✦ b) användning av alkohol och droger,
  - ✦ c) konflikter mellan parterna,
  - ✦ d) fördömande av en brottslig gärning?
- ✦ Hur handskas du med olika människor vid medlingen om deras värderingar, övertygelse eller livsstil står i strid med dina synsätt?
- ✦ På vilket sätt syns det i ditt agerande att du respekterar parterna som människor trots deras gärningar, beteende eller livsstil?
- ✦ Reflektera över din uppfattning av människovärdet.
- ✦ Vad ger en känsla av att människovärdet tillgodosätts?
- ✦ Har din egen tankevärld förändrats i och med medlingsverksamheten?
- ✦ Hur?
- ✦ Fundera på hurdana olika människor du mött vid medlingen?
- ✦ Vad har du för tankar om deras livsstil, beteende och lösningar?
- ✦ Vilka medel har du för att främja förlikning?
- ✦ Hurdana fall av medling och hurdana frågor har du funderat på efteråt?
- ✦ Fundera på en svår medlingssituation. Vad i ditt eller ditt medlingspars agerande gjorde att ni klarade av den svåra situationen?
- ✦ Vad kan du som medlare göra för att hjälpa parterna att uppnå den önskade förändringen?
- ✦ Hurdan är enligt dig en rejäl och rättvis konfliktlösning?
- ✦ På vilket sätt skiljer sig medling och strafförfarandet från varandra och vilken betydelse har dessa?
- ✦ Gå tillbaka till situationer där en dialog mellan parterna förhindrats.
- ✦ Vad påverkade detta?
- ✦ Vad i medlarnas agerande eller tal bidrog till detta?
- ✦ På vilket sätt kunde ni gå vidare i situationen?

6 MEDLINGSFÖRLOPPET

6.1 Initiativ till medling i ett brott- och tvistemål och bedömning av förutsättningarna för medling

Ett initiativ till medling i ett brott- eller tvistemål kan tas av en part i tvisten, den brottsmisstänkte, brottsoffret, polis- eller åklagarmyndigheten eller en annan myndighet, såsom en social- eller skolmyndighet.

Initiativet framförs till den medlingsbyrå inom vars område någon av parterna är bosatt eller där medlingen kan ske smidigt.

Om ärendet gäller en minderårig har vårdnadshavaren eller en annan laglig företrädare rätt att ta initiativ till medling. I ett ärende som gäller en omyndigförklarad myndig person ska information ges till den omyndigförklarade och därtill till hans eller hennes intressebevakare. (hela bestämmelsen finns i 1015/2005, 13 §). Vid våld i nära relationer kan initiativet tas enbart av polisen eller åklagaren (1015/2005, 13 §).

Till medling kan även tas sådana tvister i vilka åtminstone en part är en fysisk person. Andra tvister än de som gäller krav på skadestånd för brott kan emellertid bli föremål för medling endast om tvisten med beaktande av föremålet för den och yrkandena i ärendet är ringa. Tvister kan behandlas vid medling, om medling kan anses vara en ändamålsenlig åtgärd. (1015/2005, 13 §).

I samband med förundersökningen av ett brottmål ger polismyndigheten parterna i brottet information om möjligheten till medling, medlingsförfarandet och dess betydelse. Läs polisstyrelsens anvisning i sin helhet på adressen www.thl.fi/medling.

Det finns bestämmelser om allmänna förutsättningar för medling i lagen (1015/2005, 2 §). Medlingsbyrån bedömer förutsättningarna utifrån förundersökningsmaterialet och vid behov genom att diskutera med parterna och utreder parternas frivillighet. (1015/2005, 15 §). Vad gäller brottmål inhämtar medlingsbyrån med samtycke av parterna de handlingar som anknyter till ärendet av polis- eller åklagarmyndigheten, domstolen eller en annan instans. Persona-

len på medlingsbyrån sköter vid brottmål kontakten till andra myndigheter under hela processens gång. Den ansvarige personen för medlingsverksamheten delger beslutet till parterna enligt förvaltningslagen (1015/2005, 15 §). Den ansvarige personen fattar förvaltningsbeslut genom att iaktta förvaltningslagen (434/2003) och medlingslagen (1015/2005).

En part vars intresse, fördel, rättighet eller skyldighet avgjorts med ett beslut av medlingsbyrån har rätt att överklaga beslutet. Beslut som fattats av medlingsbyrån kan överklagas hos förvaltningsdomstolen. Personalen på medlingsbyrån har till uppgift att ge parterna anvisningar om hur man gör en överklagan.

Personalen på medlingsbyrån gör en övergripande bedömning av förutsättningarna för medling

- Är parternas samtycke personligt och grundar den sig på tillräcklig och ändamålsenlig information om medlingens förlopp, förfaringssätt och betydelse samt om parternas rättigheter och skyldigheter?
- Lämpar sig brottmålet för medling?
- Om det handlar om ett tvistemål, ska följande omständigheter bedömas
- Är det ändamålsenligt att behandla ärendet vid medling?
- Är åtminstone en part en fysisk person?
- Är konflikten ringa med beaktande av föremålet och de krav som framförts i ärendet?
- Har en minderårig och hans eller hennes vårdnadshavare gett samtycke?
- Har parterna förmåga att förstå medlingen och de avgöranden som träffas under medlingen?
- Deltar parterna frivilligt och har de vilja och förmåga att förhandla sinsemellan?
- Är parterna redo att lyssna på varandras synpunkter och behov?
- Förekommer ett aggressivt klimat, manipulering, skuldbeläggande eller påtryckning mellan parterna? Har parterna en bakgrund med sådana svåra trauman eller svåra alkohol- och drogproblem eller psykiska problem vilka kan utgöra hinder för till exempel deras ställning och förståelsen för medlingens innebörd?
- Är parterna tillräckligt balanserade för att kunna möta varandra och har de förmåga till en konstruktiv diskussion?
- Har parterna realistiska förväntningar på medlingen?
- Är förhandlingsparterna jämställda i den mån att den ena parten inte dominerar, utövar påtryckning eller manipulerar den andra parten vid medlingen?

- Har parterna förmåga till ett sakligt beteende och en saklig diskussion och är de till exempel inte klart berusade?
- Har offrets behov av trygghet beaktats och förekommer störande rädsla vid medlingen?
- Medger den brottsmisstänkte händelserna till de viktigaste delarna?
- Vilka är parternas motiv till deltagandet i medlingen?
- Sätter medlingen parterna i personliga fara eller ger den tillfälle för den ena parten att försämma eller förvärra den andra partens ställning?

Enligt förvaltningsprocesslagen (586/1996) kan besvär över ett beslut anföras av den som beslutet avser eller vars rätt, skyldighet eller fördel direkt påverkas av beslutet.

Om personalen på medlingsbyrån anser att ärendet inte lämpar sig för medling, är det inte heller möjligt att medla om ett anknutet skadeståndsanspråk (1015/2005, 2 §). Om medlingsbyrån i samband med prövningen av ärendet konstaterat att ärendet inte kan tas upp för medling, vägrat att ta upp ärendet för medling eller avbrutit medlingen, ska byrån utan dröjsmål underrätta polis- eller åklagarmyndigheten om detta. Parterna delges ett förvaltningsbeslut om ärendet. Det är viktigt att förmedla information, så att de berörda myndigheterna kan pröva de fortsatta åtgärderna.

6.2 Inledande av medling

Om medling inleds, utser personalen på medlingsbyrån för uppgiften utbildade medlare med tystnadsplikt vilka utifrån sin erfarenhet och sina personliga egenskaper är lämpliga för ärendet (1015/2005, 16 §). I allmänhet uppgår antalet medlare till två. En medlare får inte vara jävig på det sätt som avses i förvaltningslagen (434/2003).

Medlarna tar kontakt med parterna, förbereder möten och ansvarar för genomförandet av medlingarna. Medlaren får ordna medlingsmöte med en part också utan närvaro av övriga parter om parterna samtycker till det. (1015/2005, 18 §.)

6.3 Förberedelse inför medling

Omsorgsfull förberedelse inför medlingen är viktigt, eftersom bra förberedelse skapar förutsättningar för framgångsrik medling. Vid förberedelsefasen utreder personalen på medlingsbyrån om parterna har en personlig försäkring eller hemförsäkring och ger information om deras rätt till ersättning av försäkringsbolagen och försäkringsbolagens rätt till återkrav. Det finns skäl också för medlarna att se till att försäkringsärenden beaktats i tillräcklig mån.

Medlarna sätter sig in i medlingsärendet, dess bakgrunder och de anknutna handlingarna och diskuterar med personerna på medlingsbyrån, tar del av eventuella kulturella aspekter och får handledning i genomförandet av medlingen. Medlarna bokar rum och försäkrar sig om att säkerhetsaspekter beaktats.

När medlarna förbereder sig på medlingen ska de också beakta situationer där det är besvärligt att ordna separata möten och gemensamma förhandlingar till exempel på grund av avstånden, trafikförbindelserna eller hälsorelaterade skäl. I så fall bedömer de om det är möjligt att genomföra medlingen per telefon eller över en videokonferensförbindelse. I syfte att undvika datasäkerhetsproblem, ska apparaternas krypteringssystem vara i ordning.

En förutsättning för en telefonkonferens är att en medlare sitter bredvid de olika parterna.

Om parterna och medlarna deltar i medlingen från olika byråer, ersätts kostnaderna till medlarna. Medlingsbyråerna ger medlarna handledning i hur medlingar per telefon ska genomföras.

6.4 Separata möten

Separata möten med parterna är alltid nyttiga och ibland till och med nödvändiga. Separata möten är nationell praxis i fall som gäller våld i nära relationer. Separata möten rekommenderas också då det handlar om multikulturell medling och då medlingsparterna är unga. Också vårdnadshavarna kan vara med vid mötena.

Separata möten ska i mån av möjlighet genomföras med de olika parterna på olika dagar eller på så sätt att den ena parten inte väntar på sin tur i närheten så länge diskussionen med den andra parten äger rum.

Vid separata möten kan parterna berätta om sina upplevelser, behov och förväntningar på medlingen. De kan i lugn och ro och tryggt fundera på om de vill gå vidare till gemensamma möten. De har också möjlighet att berätta om de vill medla av genuin fri vilja, om den andra parten utövat påtryckning, om räds-

la anknyter till medlingen, om obalans förekommer i maktförhållandet mellan parterna eller om andra problem. Vid separata möten bekantar sig medlarna och parterna med varandra.

Separata möten hjälper medlarna att förstå bakgrunderna till parternas upplevelser, få bättre förståelse för synpunkter på ärendet och förutse framtida möten. Vid medlingsmötena kan medlarna också berätta om de arbetssätt och fortsatta tjänster och stödtjänster som är tillgängliga.

Vid separata möten

- Säkerställer medlarna att deltagarna deltar av fri vilja.
- Ger medlarna information om medlingsförfarandet och dess betydelse och utrymme för frågor.
- Hör medlarna parternas berättelser om händelserna, konsekvenserna av dessa, deras behov, önskemål och förväntningar samt mål vad gäller medlingen.
- Frågar medlarna om parterna tidigare varit brottsoffer eller inblandade i en konflikt.
- Utreder medlarna eventuella tidigare erfarenheter som offer för brott eller våld och medlen för att komma över händelserna.
- Förklarar medlarna förtroligheten också genom att ge de olika parterna information om att det som de berättat vid de separata mötena inte tas upp vid gemensamma möten, om de inte särskilt vill detta.
- Utreder medlarna tidigare traumatisering hos offret, hans eller hennes självförtroende för tillfället och resurser att möta den brottsmisstänkte vid ett medlingsmöte.
- Ger medlarna offret information om att medlingsförfarandet också omfattar att den brottsmisstänkte alltid får berätta om sina upplevelser. Detta kan vara av betydelse särskilt då upplevelsen varit synnerligen sårbar för offret.
- I samband med diskussionerna med parterna kommer det fram om berättelserna av parterna i brottet eller tvisten är likadana eller om de avviker från varandra.
- I samband med de diskussioner som förs med den brottsmisstänkte är det möjligt att reda ut om den misstänkte till de viktigaste delarna medger de händelser som varit föremål för polisanmälan och hans eller hennes motiv till att komma till medling.
- En diskussion förs om livet efter brottet: till exempel om den andra parten framfört hot, om våldet i en nära relation fortsatt eller om användning av alkohol eller droger förekommer.

- En diskussion förs om motivationen och behovet av att söka sig till stöd-tjänster eller fortsatta tjänster eller olika tjänster hos eventuella befintliga kontakter.
- Medlarna stöder de förändringar som parterna önskar i deras liv och för en diskussion om deras förändringsbehov, önskemål och de medel som de är beredda att förbinda sig till för att åstadkomma en förändring.
- En diskussion förs om tidpunkten för ett eventuellt gemensamt möte.
- Medlarna framför en begäran till offret att ta med handlingar som underlättar ett avgörande i ärendet till det gemensamma mötet, exempelvis läkarutlåtanden, journaler över undersökningar, recept, eventuella beslut om utbetalning av ersättning av försäkringsbolaget samt andra motsvarande skriftliga verifikat.

REFLEKTIONSUPPGIFTER

- ✦ Vad berättar du till parterna om förfaringssätten före medlingen?
- ✦ På vilket sätt främjar separata möten parternas intressen och framgångsrik medling? Hurdana erfarenheter har du av betydelsen av separata möten?
- ✦ Hurdana frågor som kommer fram i samband med ett separat möte kan utgöra hinder för fortsatt medling och hur agerar du då du stöter på sådana?

6.5 Gemensamma möten

Utgångspunkten för gemensamma möten är parternas behov och mål. Antalet medlingsmöten kan vara ett eller flera beroende på parternas behov och naturen på det ärende som är föremål för medling.

Vid separata möten eller gemensamma möten kan det komma fram ärenden som i samband med förundersökningen inte kommit fram och som kan äventyra parternas rättsskydd, ställning eller säkerhet. I så fall ska medlingsmötet avbrytas, en time out tas med beaktande av säkerhetsaspekterna och ett samtal föras med personerna på medlingsbyrån.

Vid gemensamma möten diskuteras också ersättningen av skador och gottgörelseformerna. Målet med medling är att främja försonlighet mellan parterna. Om parterna når ett avtal, hjälper medlarna dem att upprätta ett avtal.

Atmosfären vid gemensamma möten kan vara väldigt intensiv och framkalla starka känslor såsom tårar, glädje, befrielse, sinnesrörelse. Ibland kan det kännas svårt, till och med hopplöst, att göra framsteg och det är inte alltid lätt att hitta ord för det man upplevt. Medlarna behöver inte göra tolkningar eller ge saker och känslor innebörd från en extern synvinkel.

Ett avgörande träffas inte alltid med ett eller två medlingsmöten, men det är inte heller ändamålsenligt att fortsätta processen i oändligheter. Medlarna får inte heller låta ett medlingsmöte pågå orimligt länge. Om det känns som om medlingen drar ut på tiden, finns det skäl att hålla en paus eller komma överens om ett nytt möte.

Under ett gemensamt möte

- Medlarna fortsätter att bedöma om förutsättningarna uppfylls under hela medlingen.
- Medlarna stöder dialogen mellan parterna och styr och begränsar på samma gång vid behov de ärenden som ska behandlas vid medlingen enligt parternas önskemål på så sätt att diskussionen främjar försonlighet och förståelse mellan parterna.
- Vid ett gemensamt möte berättar inte medlarna saker eller detaljer som en part anförtrott i förtrolighet eller som kommit till deras kännedom under ett separat möte.
- Medlarna styr medlingen mot de ärenden som parterna själva finner viktiga att behandla.
- Medlarna ser till att båda parter får en känsla av att ha blivit hörda på ett jämlikt sätt.
- Medlarna sörjer för opartiskheten och tillgodoser parternas rättsskydd.

- Medlarna hjälper parterna framåt genom att ställa frågor och be parterna att tänka högt.
- Medlarna är “närvarande” och förhåller sig på nödvändigt sätt till varje situation.
- Ansvar för förlikning ligger inte hos medlaren och en avbruten medling är inte ett misslyckande.
- Att uppnå ett avtal är inte ett självändamål.
- Syftet med samarbetet är inte att försöka ta fram en gemensam definition av problemet, utan att intressera sig för hur situationen ser ut ur varje parts synvinkel.
- Tankesättet, lyssnandet och mötet är det viktigaste, inte livsråd.
- Medlarna förmedlar information om olika fortsatta tjänster och stöd-tjänster, om ett behov av tjänster framkommer under medlingen.
- Medlarna utreder de skadestånds- och försäkringsärenden som anknyter till fallet.
- Medlarna berättar om möjligheten att stadfästa ett avtal och styr parterna att ta kontakt med personalen på medlingsbyrån i detta ärende.
- Medlarna berättar om uppföljningen av avtalet och anteckningen om detta i avtalet.
- Medlarna berättar hur ärendet framskrider, om medlingen avbryts.
- Om det är lägligt kan medlarna i slutet av medlingen fråga hur parterna upplevde medlingsförhandlingen.

När medlingsmötet avslutas frågar medlarna av parterna om alla de ärenden som de önskade behandlats. Om parterna anser att ärendet behandlats på ett tillräckligt mångsidigt sätt, försäkrar sig medlarna om att de förstått saker rätt. Också skadeståndsärenden och de anknutna alternativen kan diskuteras, då olika synpunkter och parternas önskemål hörts. Därefter kan medlarna göra ett sammandrag av de ärenden som behandlats och som kan vara föremål för en överenskommelse. Parterna kan själva påverka avtalet och avtalsformerna. Medlarna strävar efter att främja ett avtal som är rimligt för båda parter, grundar sig på korrekt information och som uppkommer av fri vilja.

För att lätta på stämningen vid förhandlingen och främja behandlingen av ärenden kan medlarna

- lyssna aktivt
- upprepa saker
- skilja tal från lyssnande
- röra sig fram och tillbaka på tidslinjen
- använda frågor som främjar dialogen och uttrycket av känslor
- vad hände?
- vad menar du?
- hur hände det?
- vad handlade det om?
- hur hände det?
- hålla pauser
- tala till medlaren – den ena parten pratar och den andra lyssnar
- tal mellan medlarna, då parterna lyssnar
- medlaren kan till exempel säga till sin kollega: "För mig ser det nu ut som om det är svårt att nå samförstånd, hur låter det enligt dig?"
- parterna lyssnar på medlarnas diskussion, kommenterar det de hör och letar därefter en lösning
- "lyssna" på tystnad
- dela in parterna i grupper, till exempel i föräldrar och i unga.

6.6 Avbrytande av medling

Medlingen kan avbrytas i vilken fas av medlingen som helst, om förutsättningarna för medling inte uppfylls eller om parterna inte vill fortsätta medlingen. Även om medlingen avbryts, kan parterna ha dragit nytta av till exempel separata möten och hänvisning till stödtjänster och fortsatta tjänster.

Enligt medlingslagen (1015/2005, 19 §) ska medlingsbyrån omedelbart avbryta medlingen,

- om en part återtar sitt samtycke
- om det finns skäl att misstänka att samtycket inte varit frivilligt
- om det finns motiverad anledning att misstänka att en part inte kan förstå betydelsen av medlingen eller de avgöranden som träffas under den

- om fortsatt medling uppenbart står i strid med en parts intresse, till exempel om en minderårig är på väg att godkänna ett avtal som klart och tydligt är orimligt för honom eller henne
- medlingsbyrån kan avbryta medlingen om det visar sig att det av andra orsaker inte finns förutsättningar för att medlingen ska lyckas.

Om det känns som om medlingsförhandlingarna är på väg att låsa sig, kan medlarna fråga av parterna om de ännu vill fortsätta och om det är läge för en paus eller en time out. Om man kommer överens om en time out, funderar parterna under tiden på hur de vill fortsätta medlingen. Om parterna fortfarande önskar ett nytt möte, kontakter medlarna parterna till exempel efter en vecka. På så sätt får parterna betänketid.

Ibland framgår det under medlingen att parterna inte hittar en lösning som tillfredsställer dem och att det inte vill fortsätta medlingen. Medlarna underrättar den ansvarige på medlingsbyrån eller medlingshandledaren om detta. Också parterna själva kan avbryta medlingen när som helst under medlingsprocessen. I så fall meddelar medlarna medlingsbyrån om att medlingen avbrutits. Ansvarspersonen för medlingen fattar ett skriftligt beslut om avbrytandet. Medlingsbyrån sänder alltid information om medlingsförloppet och slutresultatet till den polis- eller åklagarmyndighet som tagit initiativet.

6.7 Ersättning och gottgörelse av skador

Skadeståndsskyldighet uppkommer om skadan orsakats uppsåtligt eller av oaktsamhet. Med uppsåt avses att medvetet, det vill säga med flit, orsaka en annan person en skada. En skada på grund av oaktsamhet uppkommer på grund av vårdslöshet, ligkiltighet, oförståelse eller en annan motsvarande situation. Omfattningen på skadan uppskattas oberoende av på vilket sätt skadan orsakats. Ersättningsskyldigheten är inte beroende av om gärningsmannen dömts till straff eller inte. Den undre åldersgränsen för ersättningsskyldighet har inte fastställts i skadeståndslagen, och följaktligen är också en person under 18 år ersättningsskyldig. Förorsakar någon som ej fyllt aderton år skada, ska han ersätta skadan i den man det prövas skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, skadevållarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter (Skadeståndslagen, 412/1974, 2 §).

Personalen på medlingsbyrån hör preliminärt parterna om deras förväntningar och deras olika förslag till ersättning eller gottgörelse redan i samband med diskussionerna om medlingsinitiativet. Också medlarna diskuterar ärendet i samband med separata möten. Det finns skäl att inleda diskussionen om ska-

destånd och gottgörelser först då övriga delar av brott- eller tvistemålet behandlats ingående och genom att lyssna på parternas behov.

Vid diskussionerna kan man komma överens om skadestånd eller gottgörelseformer i anknytning till brott- eller tvistemålet. Ersättningarna kan gälla sveda, värk, sjukvårdskostnader, ett tillfälligt eller bestående men eller en tillfällig eller bestående skada, söndrad eller skadad egendom eller inkomstförlust. När skadeståndsbeloppet uppskattas får straffsyften inte ingå i mätningen, utan enbart omfattningen på skadan beaktas. Om personen blir ersättningsskyldig för den skada som han eller hon orsakat, kan ersättningen i vissa fall, främst då det handlar om oaksamhet, betalas ut ur hans eller hennes ansvarsförsäkring.

Utgångsläget är att en överenskommelse om ersättning omfattas av den allmänna avtalsfriheten och är ett ärende mellan parterna. Parterna framför själva sina synpunkter på ersättningsalternativen för att gottgöra psykiskt lidande och materiella skador. De fattar också beslut om rimligheten i ersättningsanspråken. Ersättningsformerna kan vara till exempel en ersättning i pengar eller genom arbete, materiell gottgörelse, återlämnande av egendom, en ursäkt, en tjänst, en aktivitet eller ett betendeavtal. Parterna kan försöka ta fram kreativa lösningsalternativ, också en ersättning där olika alternativ kombineras är möjlig.

Ersättningslösningarna ska vara ändamålsenliga och genomförbara. De får inte vara lagstridiga och skrämsel, påtryckning eller hot får inte användas för att åstadkomma en lösning. När ersättningsbeloppet prövas vid medlingen, kan man utifrån skadeståndslagen beakta bland annat barnets ålder och utvecklingsnivå, gärningens art, förmögenheten hos den som orsakat skadan och drabbats av skadan samt andra eventuella förhållanden. Medlarna kan ge information om detta på ett opartiskt sätt. Det är möjligt att besluta att ersättningen av skadorna ska betalas solidariskt, då två eller flera personer orsakat samma skada.

Med solidaritet avses att alla personer som orsakat skadan bär ansvar för hela skadebeloppet. Det finns skäl att göra en anteckning om att ansvaret är solidariskt i avtalet. Vid medling är det möjligt att komma överens om separata ersättningar särskilt i situationer där det kan anses att ansvaret för ersättningen inte fördelas jämt. I så fall ansvarar varje person som orsakat skadan enbart för den egna andelen av betalningen av ersättningen.

Medlarna får inte pressa parterna till ersättningslösningar eller avgöra frågor som gäller bedömning av skador. Medlarna kan dock hjälpa parterna att hitta försonliga lösningar med sin kunskap och sitt kunnande. Om man kommer överens om en annan ersättning än en penningersättning, ska avtalet upprättas på så sätt att det kan stadfästas i domstol och följaktligen göras verkställbart, det vill säga indrivningsbart.

När parterna prövar ersättningsbeloppet kan medlarna ge dem det källmaterial som finns på medlingsbyrån till stöd för prövningen. Parterna och medlarna kan också dra nytta av till exempel advokaters synpunkter i bedömningen av skador. Sakkunnighjälp kan behövas i synnerhet då priset på den skadade egendomen inte är känd, eller om det handlar om till exempel frågor som gäller sveda, värk, ett kosmetiskt men eller motsvarande ersättningsmässiga frågor eller ersättningar vars totala belopp inte är känt till exempel på grund av att den medicinska behandlingen fortfarande pågår.

Om parterna når förlikning, upprättar medlarna ett avtal enligt parternas lösningar. Det finns skäl att noggrant gå igenom alla detaljer som gäller ersättningarna innan avtalet undertecknas och säkerställa att bägge parterns behov blivit hörda och beaktats. De avtal som ingåtts vid medling är avtalsrättsligt sett giltiga och på samma sätt som för andra avtal är det möjligt att ansöka om att tingsrätten stadfäster dem. Det är möjligt att ansöka om verkställbarhet enbart vad gäller penningersättningar. I avtalet är det också möjligt att anteckna en uppföljningstid för skadestånd eller andra gottgörelseformer.

Att beakta vid medling om ersättningar

- Ersättningslösningarna får inte vara lagstridiga och skrämsel, påtryckning eller hot får inte användas för att åstadkomma lösningar.
- Det finns skäl att berätta åt parterna att de har möjlighet till juridisk konsultation om skadeståndsanspråken, då behandlingen av ersättningsärenden kan flyttas fram till ett annat möte.
- Parterna kommer överens om beloppet på ersättningen och tidtabellen för betalningen av ersättningen.
- Beloppet på materiella skador styrks med fakturor och verifikat. Parterna kan komma överens om ersättningar också utan verifikat, om de når samförstånd i ärendet.
- Medlarna har inte befogenhet att fatta beslut om omfattningen på ersättningen och de får inte utöva påtryckning på parterna vad gäller olika ersättningsalternativ. De kan dock främja försonliga lösningar med sitt kunnande och sin kunskap. Medlarna ska följa om ersättningarna står i rätt förhållande till beloppet på skadan, gärningsmannens ansvar och gärningsmannens förmåga att ersätta den skada han eller hon orsakat.
- Ersättningarna ska också ligga i linje med rättspraxis.
- Om parterna dock är på väg att ingå ett avtal som inte är förenligt med allmän ersättningspraxis, är detta en sak mellan dem. Om medlarna lägger märke till detta, är det med tanke på parternas rättsskydd nödvändigt att de för fram ärendet, dock med respekt för parternas beslut om

ärenden som berör dem själva, och styr parterna till källor med närmare uppgifter.

- Vid oklara fall ska medlarna konsultera personalen på medlingsbyrån.
- Det är möjligt att använda rekommendationerna av delegationen för personskadeärenden till stöd för uppskattningen av det ersättningsbelopp som ska betalas för sveda, värk och andra tillfälliga men, bestående men och lidande. De behandlar beloppet på de ersättningar som ska betalas ut utifrån bestämmelserna i 5 kap. i skadeståndslagen (509/2004). De innehåller riktlinjer för allmän rättspraxis och styr parterna till informationskällorna. Rekommendationerna är riktgivande och avsedda som startpunkt för att fastställa en ersättning. Olika system som fastställer ersättningsnivån för bestående men står till förfogande för ersättningsprövningen och publikationen innehåller information om dessa. Rekommendationerna finns på adressen <http://www.om.fi/1302672702993> eller www.thl.fi/sovittelu och www.thl.fi/medling.
- Vid stora skador som orsakats av oaktsamhet eller om också skadelidande eller annan extern omständighet bidragit till uppkomsten av skadorna, ger medlarna parterna information om att de har möjlighet att jämka ersättningsbeloppet för skadorna, det vill säga medla om ersättningarna. Ersättningsskyldigheten kan också anpassas till exempel om det vore orimligt att fastställa att ett minderårigt barn ska ersätta en skada till fullt belopp.
- Om det är fråga om bestående lyte, men eller kosmetisk skada, är det möjligt att i avtala anteckna att skadeståndsanspråket avgörs först i domstol, om ärendet går så långt.
- I samband med behandling av ersättningsärenden utreds också målsägandens villkor för att avstå från ett straffyrkande och ett skadeståndsanspråk.
- Avtalet kan upprättas villkorligt på så sätt att målsäganden avstår från straffyrkandet först då den brottsmisstänkte betalat ersättningen. För målsäganden är detta ofta det bästa alternativet. Målsäganden ska dock ges information om att åklagaren inte alltid har möjlighet att vänta på att fatta beslut om åtalseftergift om tidtabellen för betalning är lång.
- Prövningen av solidariteten och särskilda ersättningar eller fördelning av ansvaret görs alltid enligt parternas vilja, men medlarna kan föreslå alternativ. Det är viktigt att anteckna överenskommelser som gäller solidaritet i betalningen av ersättning i avtalet.

Skadestånd i pengar

En ersättning kan betalas som en engångsersättning eller i rater. En penningersättning ska högst uppgå till beloppet på skadan, eventuell ränta och åtgärdsutgifter. Vad gäller ersättningsbeloppet ska förfallodagar och eventuella betalningsrater jämte förfallodagar beaktas. Om skadelidande vill ansluta ränta till ersättningsbeloppet, ska man beakta från och vilken tidpunkt ränta fastställs och räntebeloppet. Medlingsbyrån ger anvisningar om fastställande av ränta.

Det är också möjligt att komma överens om att en del av skadan ersätts med arbete och en annan del i pengar. Gottgörelse av en skada med pengar eller genom arbete är inte skattepliktig inkomst för skadelidande, eftersom det är möjligt att räkna förlusten av den skada som drabbat honom eller henne som ett avdrag.

När målsägande vid medlingen är en person som får utkomststöd, kan det vara nödvändigt för honom eller henne att veta att skadestånd och brottsbase-erade ersättningar i regel ses som inkomster som beaktas i utkomststödet. Följaktligen kan en penninggottgörelse som målsäganden fått beaktas till exempel i prövningen av ett beslut om utkomststöd.

Ersättning genom arbete

Med ersättning av en skada genom arbete avses att parterna förutom att fastställa ett belopp i euro på ersättningen kommer överens om en arbetsprestation och prissättningen av det arbete med vilket skadan gottgörs. Det är möjligt att komma överens om ersättning genom arbete vid medling om den uppkomna skadan kan repareras på så sätt eller om målsäganden kan erbjuda ett lämpligt arbete. Ersättning genom arbete ger möjlighet att ersätta skadan då skola, studier, arbetslöshet eller en annan orsak utgör hinder för en ersättning i pengar. Ersättning genom arbete används också ofta då en kommun, staten, ett samfund eller ett företag är målsägande. I synnerhet vad gäller unga rekommenderas det att skadan ersätts genom arbete. Detta ses som den bästa ersättningslösningen då målet är att hindra att brottet begås på nytt, förebygga brott eller andra fostringsmässiga ändamål. En ung person kan komma undan för lindrigt genom att betala en penningersättning, i synnerhet om föräldrarna betalar ersättningen. Ersättning genom arbete konkretiserar ansvaret för den orsakade skadan för en ung person.

Ersättningen genom arbete ska vara meningsfull och därför är det viktigt att höra synpunkterna av den som orsakat skadan i ärendet. Ersättning genom arbete ska inte användas som straff, utan på ett konkret sätt anknyta till det som ska ersättas. Det arbete som utförs som ersättning ska utföras direkt för målsä-

ganden utan att ett penningbelopp överförs från en part till en annan. Det belopp i euro som ska ersättas ska antecknas i avtalshandlingen för att avtalet vid behov ska kunna stadfästas och överföras till indrivning. Arbetet kan inte stadfästas eller drivas in om det inte utförts.

Om parterna fattar beslut om ersättning med arbete, ska arbetets art, dess omfattning och tidpunkten definieras noggrant. Arbetet ska dimensioneras efter den brottsmisstänktes förmåga och förutsättningar. Arbetsmängden räknas genom att omfattningen på skadan uppskattas i euro, varefter timtaxan för arbetsuppgiften fastställs beroende på uppgiften. Det antal arbetstimmar som ska utföras för att ersätta skadan räknas utifrån timtaxan i euro för arbetet. Avtalet ska också redogöra för vem som utför arbetet och var, innehållet och vem eller vilka som övervakar arbetet. Därtill ska man också anteckna när ersättningen äger rum, antalet arbetstimmar för att ersätta skadan och konsekvenserna av frånvaro från arbetet. I avtalet ska man också anteckna förfaringssättet om ersättningen av skadan genom arbete helt eller partiellt försummas. I allmänhet har målsägande till uppgift att övervaka och ge handledning i arbetsuppgiften, men vid behov är det möjligt att komma överens om en annan lösning. Vad gäller lösningar som omfattar ersättning genom arbete ska man särskilt beakta lagstiftningen och bestämmelserna om arbetarskydd. Man ska också bereda sig på olika ansvarsfrågor. Specialbestämmelser som gäller unga arbetstagare, såsom lagen om unga arbetstagare (998/1993) och förordningen om skydd för unga arbetstagare (508/1986), tillämpas på unga arbetstagare under 18 år.

Allmänna lagar som gäller arbetsrätten tillämpas också på unga arbetstagare. Författningen innehåller bland annat anvisningar om farliga och förbjudna arbeten för unga personer och de villkor som ska iakttas i arbetsförhållanden med unga arbetstagare. Den innehåller också anvisningar om arbetstiden för unga arbetstagare. Arbetsministeriets anvisning (1431/1993) innehåller exempel på lämpliga lätta arbeten för unga personer och det finns skäl att ta del av dessa då ersättning genom arbete planeras.

Vid ersättning genom arbete uppkommer inte ett arbetsförhållande och följaktligen är inte arbetsavtalslagen (55/2001) tillämplig på detta ändamål. Därför är inte heller ersättning genom arbete skattepliktig inkomst. Det finns bestämmelser om beskattning av ersättning genom arbete i inkomstskattelagen (1141/2007). Enligt lagen är den nytta som gärningsmannen får genom att gottgöra den skada som orsakats målsägande eller skadelidande inte skattepliktig inkomst.

När man kommer överens om ersättning genom arbete där arbetet utförs av en person under 18 år, ska man komma ihåg bland annat följande saker:

- Det är tillåtet att låta en person som fyllt 15 år och fullgjort sin läroplikt utföra arbete.
- Det är också tillåtet att låta en person som fyllt 14 år eller som fyller 14 år under samma kalenderår arbeta, om arbetet är lätt och inte äventyrar hälsan eller barnets utveckling och inte stör skolgången. Om den som utför arbetet omfattas av läroplikten och går i skola, får arbetsuppgiften pågå under högst hälften av ett skollov.
- Under skoltid får arbetet tillfälligt vara en kortvarig arbetsprestation.
- Under skoltid får ett läropliktigt barns dagliga arbetstid vara högst 2 timmar under en skoldag och högst 7 timmar under en ledig dag.
- Skoltiden och arbetstiden får sammanlagt inte överstiga 8 timmar och veckoarbetstiden får inte vara längre än 12 timmar.
- Arbetstiden för en person under 15 år får under skollov vara högst 7 timmar per dag och 35 timmar i veckan.
- Det ska säkerställas att arbetet inte äventyrar ungdomens eller barnets fysiska eller psykiska utveckling och inte heller i övrigt är mer krävande eller tyngre än vad deras ålder och styrka ger möjlighet till.
- Det ska särskilt säkerställas att arbetet inte omfattar risk för olycksfall eller hälsoolägenheter.
- Det ska säkerställas att arbetstagaren får tillräcklig handledning och introduktion i arbetsuppgifterna och att arbetet övervakas och att en separat överenskommelse görs om detta.
- En person som fyllt 15 år och som är i arbetstagarställning får själv ingå och häva arbetsavtal. Ett arbetsavtal för en person under 15 år kan ingås av en vårdnadshavare eller av den berörda personen själv, om han eller hon har tillstånd till detta av vårdnadshavaren.

Även om ett avgörande om arbetsersättning träffats enligt lagstiftningen och anvisningarna finns det alltid risk för skador. Eftersom skadelidande eller offret inte jämställs med en arbetsgivare vid medling, är det inte heller möjligt att ålägga honom eller henne uppfylla de ansvar som hör till en arbetstagarare. Därför har medlingsbyrån en olycksfallsförsäkring för dem som ersätter en skada genom arbete. Medlaren ansvarar inte för att övervaka arbete för att ersätta en skada, utan den person som utsetts som arbetsövervakare i avtalet ansvarar för detta.

Ursäkt och beteendevalt

Möjligheten till ursäkt är en central del av medlingen, vilket är bra att föra fram i samband med medlingen. En ursäkt och godtagande av en ursäkt kan vara av djup betydelse för parterna. Att en part framför en begäran om ursäkt, visar ånger och har ett reparativt beteende ska inte förbises vid medlingen, om detta sker av egen vilja och är viktigt för honom eller henne. Medlarna ska dock inte kräva eller på ett externt sätt styra en begäran om ursäkt eller att en ursäkt godkänns och inte heller formen på ursäkten. Om medlarna gör detta, går ursäktens och godtagandets verkliga betydelse och möjligheten till en djupare behandling av ärendena förlorad. Ursäkten antecknas i avtalet om parterna så önskar.

Vid medling kan man diskutera vad som avses och inte avses med att be om och godta en ursäkt. Stegen för att godta en ursäkt omfattar att offret eller den part som drabbats av en skada får tillfälle att i detalj berätta om händelserna och den upplevda kränkningen, beskriva och komma ihåg denna och de anknytta tankarna och känslorna samt beteendet. Offret behöver en känsla av att ha blivit hörd. För en person som kränkts eller drabbats av oförrätt kan en begäran om ursäkt göra det lättare att komma över händelserna. Offret kan framföra ett önskemål om en begäran om ursäkt. Den som ber om ursäkt kan fundera på och uttrycka vad han eller hon vill be om ursäkt för och om han eller hon så önskar svara på ett önskemål om en begäran om ursäkt. Den kränkta parten kan välja att godta eller inte godta ursäkten och den tidpunkt då han eller hon är redo att godta ursäkten.

Om den part som kränkts eller skadats förutsätts att ytligt och högt godta en ursäkt vid medlingen och lämna ärendet som sådant, kan han eller hon lämna ensam med sina upplevelser, ha en känsla av orättvisa och bli förbittrad. Att skadelidande eller offret pressas till att godta en ursäkt kan i ett senare skede vara ett hinder för att vid behov gå tillbaka till händelserna och bearbeta svåra erfarenheter.

En begäran om ursäkt är inte mekaniskt uttalade ord och inte den enda lösningen för att reparera trasiga mänskliga relationer. En begäran om ursäkt får inte vara ett medel som förringar det inträffade, drar ett streck över händelserna eller ett krav på att glömma.

Att godta en ursäkt är en process som förutsätter ett inre arbete och den kan pågå länge efter att begäran om ursäkt hörts. Att godta en ursäkt innebär inte att gärningarna rättfärdigas och inte heller att de bortförklaras till exempel med att de begicks på grund av tvingande omständigheter. Detta innebär inte heller att man glömmer oförrätten och inte heller förnekar händelserna. Att godta en ursäkt kräver nödvändigtvis inte att de mänskliga relationerna återställs. Att

bli hörd, utföra ett inre arbete och godta en ursäkt kan öka förmågan till empati, förbättra självförståelsen och resultera i en omprövning av livsvärderingarna.

Parterna kan också upprätta ett beteendavtal om de så önskar. Det kan omfatta till exempel ett avtal om att parten söker sig till fortsatta tjänster, slutar mobba eller trakassera eller en offentlig ursäkt. Vad gäller brott och tvistemål som omfattar barn och unga kan parterna komma överens till exempel om att de inte längre svär, använder skällsord eller anklagar varandra, utan strävar efter att reda ut bråk genom att prata. Vid våldsbrott i nära relationer kan parterna komma överens om att de inte stör varandra med sms eller inte bråkar då barnen är närvarande.

Ett beteendavtal ska främja en framtid utan våld för individen och parterna och grunda sig på frivillighet. Det ska vara rimligt och det får inte kränka parternas rättsskydd, vara villkorligt eller nedsättande. Ett beteendavtal får inte heller ålägga parterna att fortsätta en relation mot deras vilja. Därtill får inte avtalet ingås under påtryckning och offret får inte bära ansvar för att ändra den misstänktes beteende. Det finns skäl att diskutera hur genomförandet av avtalet följs upp med de olika parterna

6.8 Ersättningar som betalas till målsäganden ur statens medel

I vissa situationer har målsäganden möjlighet att få ersättning ur statens medel. Personalen på medlingsbyrån ger målsäganden råd i ersättningsärenden. Ersättning betalas för skador som orsakats genom ett brott som begåtts i Finland. Ersättningar söks hos Statskontoret. Rätten till ersättning som betalas ut av statens medel är subsidiär. En ersättning som brottsoffret fått av gärningsmannen eller kommer att få utifrån en annan lag eller en försäkring dras av från den ersättning som betalas ut av Statskontoret.

Offret kan ansöka om ersättning direkt från Statskontoret, även om han eller hon inte försökt driva in ersättning av gärningsmannen. Statskontoret betalar ut ersättning till brottsoffret utifrån brottsskadelagen (1204/2005) för personskador som orsakats av ett brott och på särskilda villkor också för saksador, ekonomiska skador och lidande. Ansökningsblanketter finns hos Statskontoret (www.statskontoret.fi), FPA (<http://www.kela.fi/web/sv>) och polisen (www.polisi.fi). Möjligheterna att få ersättning varierar och de ska följaktligen utredas från fall till fall.

För skador som orsakats med ett brott utbetalas en ersättning, om det brott för vilket ersättning söks polisanmälts och varit föremål för förundersökning. En rättegång är inte ett villkor för utbetalning av ersättning. Att en part avstår från ett straffyrkande eller inte alls framfört ett sådant utgör inte heller hinder för ansöka om ersättning hos Statskontoret. Om brottet inte utretts eller om gärningsmannen inte gripits, är det möjligt att få ersättning av Statskontoret utan domstolsbeslut.

Om skadan varit föremål för medling och parterna kommit överens om ersättningar, är det möjligt att ansöka om skadestånd från Statskontoret i det fallet att ersättning enligt avtalet eller en del av denna inte betalats. Domstolsavgöranden eller ömsesidiga avtal mellan parterna binder inte Statskontoret, utan Statskontoret fattar beslut om ersättningsbeloppet på egen hand. Statskontoret kan avvika från en ersättning som en domstol fastställt särskilt då det handlar om sveda och värd, bestående men eller psykiskt lidande.

En uppskattning av den totala omfattningen på skadorna berättigar inte till ersättning från staten, utan skadorna ska specificeras och motiveras noggrant vid ansökan om ersättning. Detta innebär bland annat att fakturor, kvittenser och läkarutlåtanden ska visas upp i samband med ansökan om ersättning. Därtill ska förundersökningsprotokollet och ett eventuellt domstolsbeslut fogas till ansökan. Det avtal som upprättas vid medlingen och styrkts av medlarna räcker inte för att visa brottsskadans art eller omfattning. Det visar dock att den som orsakat skadan medgett händelseförloppet och vill ersätta skadorna.

Sakskador eller ekonomiska skador ersätts endast av särskilda skäl. Statskontoret ersätter en sakskada eller en ekonomisk skada endast om skadan orsakats av ett omhändertaget barn, en fånge, en anhållen, en gripen person i en myndighets förvar eller en person som annars berövats sin frihet på grund av brott. En sakskada eller en ekonomisk skada kan också ersättas i det fallet att den orsakats av en person som på grund av psykisk sjukdom eller någon annan liknande orsak har tagits in på anstalt oberoende av sin vilja eller har tagits i förvar. Även en sakskada eller en ekonomisk skada som orsakats genom ett brott som utförts av någon som utför samhällstjänst eller som utför arbete inom ramen för ett ungdomsstraff ersätts av Statskontoret.

Statskontoret har regressrätt, det vill säga rätt till återkrav av utbetalda ersättningar av den person som orsakat skadan. Ett beslut om åttalseftergift befriar inte den som orsakat skadan från ersättningsskyldigheten.

En guide om ersättning till brottsoffer finns på adressen http://www.statskontoret.fi/sv-FI/Medborgare_och_samfund/Ersattningar_och_formaner/Brottsskador

6.9 Ersättningar som utbetalats av försäkringsbolag och deras rätt till återkrav

De försäkringar som anknyter till ärendet och försäkringsbolagets roll ska utredas för parterna innan ett avtal upprättas. Målsägande kan inte avtala om ersättning av en skada som han eller hon ersätts för ur försäkring. Målsägande kan med andra ord inte få ersättning för samma ärende såväl av ett försäkringsbolag som den misstänkte.

Målsägande kan ha sökt och fått ersättning av ett försäkringsbolag för den skada som är föremål för medling ur en hemförsäkring, en fordonsförsäkring eller en annan tillämplig försäkring. Om ett försäkringsbolag ersatt skadan, är det möjligt att målsägande och den misstänkte vid medlingen kommer överens om att målsäganden ersätts med självriskandelen i försäkringen och eventuellt med sådana kostnader som försäkringsersättningen inte täcker.

Ett försäkringsbolag har rätt att ta ut en ersättning som betalats ut för skador som orsakats av ett brott eller grov oaktsamhet av gärningsmannen (regressrätt). Rätten grundar sig på lagen om försäkringsavtal (543/1994, 75 §). Regressrätten kan också vara tillämplig då den som orsakat skadan är skyldig att ersätta skadan oberoende av om den orsakats uppsåtligt eller inte. Försäkringsbolagen prövar det belopp som ska drivas in från fall till fall med beaktande av ersättningsomfattningen, gärningsmannens ålder och uppsåtet i gärningen. Utifrån skadeståndslagen (412/1974) är det möjligt att jämka ersättningsbeloppet, i synnerhet vad gäller minderåriga.

I regel går personalen på medlingsbyrån igenom försäkringsersättningar med parterna innan medlingen i ärendet. De ger den brottsmisstänkte information om försäkringsbolagets rätt att driva in en utbetald ersättning. På så sätt får den brottsmisstänkte en bättre bild av omfattningen på den skada som han eller hon orsakat. Den brottsmisstänkte kan själv vara i kontakt med försäkringsbolaget vad gäller återbetalningen. Alternativt kan medlingsbyrån hjälpa den misstänkte att komma överens om återbetalningen med försäkringsbolaget. Då kan en medlingshandledare utreda försäkringsbolagets krav och önskemål vad gäller betalningstidtabellen och betalningssättet.

Personalen på medlingsbyrån förhandlar om betalningarna med de personer som sköter indrivnings- och regressärenden vid försäkringsbolagens huvudkontor. Förhandlingar och avtal med försäkringsbolag i frågor som gäller återkrav är tilläggstjänster som är separata från medlingen för klienterna.

Vid medlingen antecknar medlarna i avtalet mellan målsägande och den misstänkte en uppgift om att avtalet innehåller en överenskommelse om ersättning av självriskandelen till målsäganden. Att målsäganden avstår från sitt straf-

fyrkande är inte ett hinder för att få försäkringsersättning. Den polisanmälan som registrerats i brottmålet är en tillräcklig grund för att betala ut ersättning för försäkringsbolagen.

Försäkringsbolagen är inte parter i medlingen och följaktligen deltar inte företrädare för försäkringsbolagen i medlingsförhandlingarna. Personalen på medlingsbyrån reder ut och bereder avtalsärenden eller förslag till försäkringsbolaget om återbetalning av ersättning i samarbete med försäkringsbolagen innan medlingsförhandlingen. Detta är en separat tjänst från medlingen för den brottsmisstänkte.

Att beakta i ett avtal med ett försäkringsbolag

- ersättningsbeloppet / självrisk
- solidariskt ansvar / personliga andelar
- engångsprestation / betalningstid
- avtalet ska skrivas under av den misstänkte/de misstänkta, eventuella vårdnadshavare och försäkringsbolagets företrädare (medlingsbyrån skickar pappren per post för underskrift till försäkringsbolaget)
- kontouppgifter, referensnummer, försäkringsbolagets skadenummer eller information om att försäkringsbolaget skickar en faktura till betalaren.

Vad annat har en medlare skäl att beakta?

- Före medlingen finns det skäl att föra en diskussion med personalen på medlingsbyrån för att utreda om ett samtal förts med parterna om försäkringsbolagets andel i skadeärendet, om ersättningar betalats ur försäkringar i ärendet i fråga och hur eventuella försäkringsärenden påverkar behandlingen av ärendet vid medlingen.
- Om försäkring ersättningar tas upp först vid medlingsförhandlingen och det är nödvändigt att utreda ersättningsärendet, är det möjligt att ordna en ny medlingsförhandling senare.
- I medlingsavtalet ska det antecknas att den misstänkte ersätter målsäganden med självriskandelen i försäkringen och eventuella andra utgifter som försäkringsersättningen inte täckt.
- När man kommer överens om betalningstidtabellen finns det skäl att rikta uppmärksamhet mot att den misstänkte betalar ersättningen först till målsäganden och därefter till försäkringsbolaget.
- Ett eventuellt avtal mellan den misstänkte och försäkringsbolaget om återbetalning av ersättning upprättas först efter den egentliga medlingsförhandlingen utan att målsäganden är närvarande. Avtal med försäkringsbolagen är inte en del av medlingen, utan en separat tjänst för den brottsmisstänkte.

6.10 Upprättande av avtal

- Ett avtal är en rättshandling som binder parterna. Det typiska för ett avtal är att det gäller två eller flera personer, mellan vilka ett juridiskt förhållande uppkommer. Ett avtal kan definieras som en helhet av sådana faktiska omständigheter utifrån vilka det kan anses att förbindelse uppkommit mellan parterna enligt rättsordningen. Avtalets innehåll framgår av avtalet och dess kompletterande material.

Det finns skäl att ge tid för att göra avtalsutkast och fundera på anknutna ersättningsalternativ. Medlarna har till uppgift att alltid säkerställa att parterna inte ingår hafsiga och orimliga avtal och förstår vad de är på väg att avtala om och de plikter som följer av avtalet. Avtal som nåtts i brådska och utan eftertanke kan äventyra parternas rättsskydd och rimligheten i ersättningarna.

Medlarna ska också se till att medlingsförhandlingen inte pågår så länge att parterna inte längre orkar sätta sig in med tillräcklig omsorg i upprättandet av avtalet. Om det ser ut som parterna tröttnar, är det vist att flytta fram formuleringen av avtalstexten till ett nytt möte. Om parterna är på väg att ingå ett avtal som är ofördelaktigt för dem själva, ska medlarna lyfta fram detta och styra dem genom att ge råd och prata med dem. Vid behov ska medlingen avbrytas och parternas ges extra tid, så att de kan pröva sina lösningar och skaffa närmare information om vad som är en rimlig ersättning.

När man diskuterat olika avtalsformer och innehållet i ett avtal och nått samförstånd, ska medlarna fråga av parterna vilka delar de vill anteckna i avtalet. Medlarna hjälper parterna att göra avtalsutkast och de kan sammanfatta centrala frågor som lyfts fram under diskussionen och fråga om parterna vill att dessa antecknas i avtalet. Formulär för avtalshandlingar som är nationellt enhetliga och blanketter för stadfästelse av avtal i en domstol finns på medlingsbyrån eller på adresserna www.thl.fi/sovittelu och www.thl.fi/medling.

Ett avtal ska grunda sig på korrekta uppgifter, lagstiftningen och anvisningar om medling, avtal och ersättningslösningar samt frivillighet mellan parterna. Vad gäller stil och språkdräkt ska avtalet vara sådant att parterna förstår det. Vid formuleringen av avtalstexten ska det beaktas att också eventuella vårdnadshavare och intressebevakare kan bedöma avtalets innehåll. Också i samband med stadfästelse av ett avtal ska domstolen och den myndighet som verkställer avtalet utifrån avtalstexten kunna bedöma vad parterna kommit överens om. Avtal-

stexten ska redogöra för parternas namn och deras ställning som avtalsparter. Texten ska också tydligt och entydigt redogöra för vem som ersätter och vem som får ersättning.

Om ett avtal om penningersättning ingås vid medlingen, kan det särskilt vad gäller målsägandebrott ligga i målsägandens intresse att ingå ett villkorligt avtal. Detta innebär att målsäganden avstår från sitt straffyrkande först då ersättningen betalats. På så sätt är det möjligt att undvika situationer där målsäganden avstår från sitt straffyrkande innan ersättningen fått och den misstänkte sedan låter bli att betala ersättningen. Det finns skäl att vara i kontakt med personalen på medlingsbyrån vad gäller upprättande av villkorliga avtal, eftersom ärendet kan påverka till exempel tidsfristerna för åtalsprövning.

Om målsäganden i utgångsläget inte framför ett straffyrkande, har inte heller villkor i ett avtal någon betydelse. Vad gäller brottsmisstänkta under 15 år har användning av villkorliga avtal och ställningstaganden om straffyrkanden inte någon betydelse. Åtalsprövningen påverkas inte heller juridiskt sett av detta, eftersom personer under 15 år inte ännu uppnått åldern för straffansvar. En omyndig får företa rättshandlingar som med beaktande av omständigheterna är sedvanliga eller av mindre betydelse. (Se närmare i lagen om förmyndarverksamhet 442/1999, 24–26 §).

Vid medlingen ges parterna information om avtalets betydelse och förfaringssätten för att verkställa avtalet. Parterna undertecknar avtalet och medlarna styrker det med sin underskrift.

Ett avtal som ingåtts vid medling är ett privaträttsligt avtal som binder parterna oberoende av resultatet av åklagarens åtalsprövning eller eventuella straffrättsliga påföljder för gärningsmannen. Ett eventuellt beslut om åtalseftergift friar således inte den brottsmisstänkte från skyldigheten till skadeersättning. Vid domstolsbehandling borde parterna nämna medlingen och framföra en begäran om att tingsrätten fastställer avtalet, om de ersättningar som överenskommits inte ännu betalats.

Ett likalydande avtalsexemplar upprättas för varje avtalspart och medlingsbyrån. Antalet avtalsexemplar antecknas i handlingen.

Checklista för att upprätta ett avtal

- Avtalet upprättas på det sätt som parterna vill och godkänner och det grundar sig på korrekt information och frivillighet.
- Medlarna kan sammanfatta de ärenden som behandlats vid förhandlingarna och fråga om parterna vill att dessa antecknas i avtalet.
- Medlarna hjälper parterna att upprätta ett avtal.

- Avtalet ska motsvara medlarens och parternas verkliga uppfattning om det som lagts fram. Alla parter ska förstå avtalsinnehållet och vad de är på väg att komma överens om. Avtalet ska vara ändamålsenligt och genomförbart.
- Det rekommenderas att avtalet upprättas på dator på den avtalsblankett som används på nationell nivå.
- Språket och begreppen i avtalet ska vara tydliga. Parterna ska förstå vad de kommit överens om och avtalets betydelse.
- Det är möjligt att göra anteckningar om förhandlingsklimatet och -förloppet i avtalet.
- Att en part bett om ursäkt, godtagit en ursäkt eller beklagat det inträffade kan antecknas i avtalet om parterna så önskar.
- Om en meningsskiljaktighet återstår trots förhandlingarna, kan också denna antecknas i avtalet.
- Ärenden som gäller ersättningar ska antecknas noggrant utifrån verifikat och enligt kostnad.
- Det finns också skäl att anteckna grunderna för ersättningsbeloppen. Det finns skäl att målsäganden har verifikat över de utgifter som uppkommit med anledning av saksador eller personsador och den misstänkte ska också få se dessa. Med samtycke av parterna kan verifikat fogas till avtalet.
- Om målsäganden fått ersättningar av ett försäkringsbolag eller till exempel arbetsgivaren eller Statskontoret, är det viktigt att i avtalet anteckna en specifikation över de ersättningar som betalats ut till målsäganden tidigare.
- Om det belopp som ska ersättas enbart omfattar den så kallade självris-kandelen, ska detta antecknas i avtalshandlingen.
- I avtalen är det också möjlighet att göra en anteckning om att parterna getts information om försäkringsbolagets roll och rätt till återkrav.
- Om det inte är möjligt att specificera ersättningsbeloppet, ska man göra en anteckning om det som ingår i beloppet på engångsersättningen och att parterna godkänt beloppet utifrån en uppskattning.
- Om ersättningarna betalats i samband med medlingen, antecknas detta tydligt i avtalet.
- Om en överenskommelse görs om betalningstidtabellen, antecknas kontonummer och förfallodagen tydligt. Också eventuell ränta och anknutna datum ska antecknas noggrant i avtalshandlingen.
- Om det handlar om en skada vars slutliga ersättningsbelopp inte ännu är känt vid medlingen, är det möjligt att i avtalet göra en anteckning om ett förbehåll för ersättning av eventuella utgifter som uppkommer sena-

re och förfaringssätten för att betala detta ersättningsbelopp. Vad gäller avtal med förbehåll är det viktigt att tillgodose parternas rättsskydd. Vid behov är det möjligt att komma överens om det slutliga skadebeloppet vid en så kallad fortsatt medling.

- I avtalet ska man göra en anteckning om målsägandes ståndpunkt om straffyrkandet, om ett sådant framförts före medlingen och den brottsmisstänkte vid gärningstidpunkten är en person som uppnått åldersgränsen för straffrättsligt ansvar. Målsäganden kan också om han eller hon så önskar avstå från ett straffyrkande.
- I avtalshandlingen antecknas det om avtalet är villkorligt på så sätt att den som drabbats av skada avstår från sitt straffyrkande om avtalet uppfylls. Det är möjligt att ingå ett avtal utan ovan nämnda villkor, även om betalningstid ges för att betala ersättningsbeloppet.
- Innan avtalet undertecknas ska parterna läsa avtalstexten noggrant och begära att eventuella fel eller brister åtgärdas. Alternativt kan medlaren läsa avtalstexten högt för parterna. Om medlaren märker att parterna tvekar, finns det skäl att ge dem betänketid.
- Ett likalydande exemplar av avtalshandlingarna upprättas för varje part och medlingsbyrån. Antalet avtalsexemplar antecknas i avtalshandlingarna.
- Parterna undertecknar avtalet och medlarna styrker det med sin underskrift.
- Avtal som omfattar minderåriga (personer under 18 år) ska i regel också undertecknas av vårdnadshavaren eller intressebevakaren.

6.11 Stadfästelse av avtal i domstol

Ett avtal som parterna ingått och undertecknat kan antingen helt eller partiellt stadfästas som verkställbart i tingsrätten. Det avtal som ska stadfästas får inte vara lagstridigt eller orimligt. Det finns en lag om stadfästelse av förlikning i allmänna domstolar (394/2011).

Förlikning som ingåtts utanför en domstol kan vad gäller skadestånd stadfästas också i samband med domstolsbehandlingen av ett brottmål. Huvudregeln är att enbart en del av ett avtal som kan verkställas, det vill säga överföras för indrivning, kan stadfästas. Om ett ärende som varit föremål för medling efter medlingen ännu behandlas muntligt eller skriftligt i tingsrätten, lönar det sig att delge avtalet till domstolen, om parterna kommit överens om ersättningar i pengar eller genom arbete, som omfattar en alternativ ersättning i pengar.

I så fall kan tingsrätten stadfästa avtalet som genomförbart vad gäller penningersättningen.

Om ärendet inte behandlas i rätten och de ersättningar som parterna kommit överens om vid medlingen inte betalas, kan parten stadfästa avtalet med en så kallad civiltalan. Medlingsbyrån ger parterna närmare handledning i detta.

Stadfästelse av ett avtal inleds med en skriftlig ansökan. Det ursprungliga medlingsavtalet eller en kopia av detta fogas till den ansökan som riktas till domstolen. Parterna kan göra ansökan tillsammans eller så kan en eller flera parter göra ansökan för övriga parter räkning med samtycke av dem. Stadfästelse av avtal är en avgiftsbelagd tjänst och följaktligen lönar det sig att komma överens om utgifterna då avtalet upprättas. Medlarna har till uppgift att ge parterna information om förfaringssätten för att stadfästa förlikning. Personalen på medlingsbyråerna ger medlarna handledning i ärendet.

Följande omständigheter ska beaktas då ett avtal överlämnas till tingsrätten för stadfästelse

- En skriftlig ansökan ska lämnas in till tingsrättens kansli.
- Ansökan kan inte göras muntligt.
- Parterna kan göra ansökan tillsammans eller så kan en eller flera parter göra ansökan för övriga parter räkning med samtycke av dem. Om ansökan inte är gemensam, ska skriftliga samtycken av övriga parter i förlikningen fogas till stadfästelsen av förlikningen. Om samtycke av parterna fattas och inte heller ges på begäran av domstolen, avslås ansökan.
- Det finns skäl att i avtalshandlingen anteckna att båda parter samtycker till att avtalet fastställs.
- Sökanden ska meddela på vilken grund domstolen är behörig (om bl.a. hemort eller stadigvarande bostad inte framgår av t.ex. avtalshandlingen).
- Ansökan ska redogöra för domstolens namn, namn, yrken och hemorter för parterna i ärendet, en eventuell laglig företrädares namn och adress till vilken delgivanden sänds.
- Sökanden eller den som upprättat ansökan ska underteckna ansökan.
- Det ursprungliga medlingsavtalet eller en kopia av detta ska fogas till ansökan.
- Ansökan ska omfatta en begäran om att stadfästa förlikningen.
- Det finns skäl att anteckna numret på polisanmälan i ansökan, om avtalet gäller ett skadestånd på grund av ett brott.

- Det finns också skäl att lista de avtalspunkter som parterna vill stadfästa, såsom ränta och tidpunkten från och med vilken ränta krävs.
- Det finns skäl att nämna att det avtal som ska stadfästas uppkommit vid medling enligt lagen.
- Om avtalet författats på ett annat språk än finska eller svenska, ska en styrkt översättning antingen till finska eller svenska fogas till ansökan.
- Det finns skäl att också nämna medlarnas namn och kontaktuppgifter.
- Vid behov ska en utredning över att medlaren genomgått den utbildning som lagen förutsätter fogas till utredningen.
- Ansökan ska redogöra för vem som ger närmare uppgifter vid behov.
- Det avtal som ska stadfästas får inte vara lagstridigt eller orimligt.
- Ansökan är avgiftsbelagd.
- En ansökan och ett beslut om att stadfästa förlikning som ingåtts utanför en domstol är i regel offentliga.

6.12 Medlingen avslutas

Till slut går medlarna igenom det som behandlats och överenskommits. Om parterna ingår förlikning vid medlingen, upprättar de med hjälp av medlarna ett avtal som parterna undertecknar. Vid slutet av medlingen begär medlarna respons på sitt arbete och berättar också om möjligheten att ge klientrespons skriftligt eller elektroniskt. Som avslutning på medlingen tackar medlarna parterna och säkerställer att de kan avslägsna sig tryggt från situationen.

Efter att medlingen avslutats skickar medlingsbyrån utan hinder av sekretessbestämmelserna information om medlingsförloppet och slutresultatet till den polis- eller åklagarmyndighet som tagit initiativ till medlingen (1015/2005, 16 §).

Det är viktigt för polisen och åklagaren att veta om ett avtal uppnåtts vid medlingen. På samma sätt är det viktigt för dem att veta på vilket sätt avtalet uppkommit och på vilka faktiska omständigheter det grundar sig (RP 93/2005). Polisen fogar avtalet mellan parterna och övriga uppgifter om medlingen till förundersökningsmaterialet. På det sätt som överenskommits lokalt kan polisen underrätta medlingsbyrån om slutresultatet av medlingen påverkat polisens avgöranden eller inte.

Åklagaren ansvarar för åtalsprövningen och sänder ett skriftligt beslut till kännedom för parterna i ett brottmål. Om förlikning nåtts avslutar polisen förundersökningen utan att föra ärendet till åtalsprövning om det handlar om ett

målsägandebrott eller om målsäganden avstår från sitt straffyrkande till exempel efter medlingen.

6.13 Medlingsutredning och responsamtal

Medlarna gör en utredning (medlingsredogörelse) över medlingsförloppet och slutresultat för medlingsbyrån. Medlingsutredningen ska omfatta anteckningar om kontakterna till parterna, antalet genomförda medlingsmöten, tidpunkten för dessa och deltagarna. Medlingsbyrån har blanketter för medlingsutredningen. Syftet med blanketten är att förbättra informationsflödet mellan de frivilliga medlarna och personalen på medlingsbyrån. De uppgifter som fåtts utifrån utredningarna behövs för statistik som skildrar medlingsverksamheten och material för eventuella vetenskapliga forskningar och de kan också användas för uppskattningen av kostnadsersättning. En utredning kan också vara nödvändig för övervakningen av medlingsverksamheten.

Efter medlingen finns det skäl för medlarna att utvärdera medlingsprocessen som en helhet såväl ur egen som ur parternas synvinkel. Det lönar sig för medlarna att lära sig att ge och ta emot konstruktiv och reparativ respons också av medlingskollegor. Med tanke på utvecklingen av det egna arbetet och förfaringsätten är det till nytta att föra ett responsamtal också med personalen på medlingsbyrån och sammanfatta medlingen.

Responsavtalet kan föras till exempel utifrån följande frågor:

- Vad fungerade bra i vårt samarbete och samarbetet med parterna?
- För vad kan vi berömma varandra och oss själva? Vad hade vi kunnat göra annorlunda?
- Vilket ett är intrycket av parternas erfarenhet och hurdan respons gavs?
- Vad lär vi oss av detta med tanke på framtiden?

6.14 Uppföljning av ett avtal

Det är också möjligt att fastställa en uppföljningstid för fullgörandet av ett medlingsavtal. Målet med detta är att sträva efter att säkerställa att överenskommelserna i avtalet genomförs och att avtalet fullföljs. Uppföljningen kan innehålla en uppföljning av betalningen av ersättningar, hur gärningsmannen förbinder sig till överenskomna åtgärder eller till exempel iakttagandet av ett beteendeval. Uppföljningen antecknas i medlingsavtalet. Personalen på medlingsbyrån har till uppgift att följa upp fullgörandet av avtalet. Personalen följer genomförandet av ett avtal vad gäller ersättningar i pengar eller genom arbete eller till övriga delar. Om parterna sinsemellan kommer överens om en penningersättning, ersättning genom arbete eller en annan motsvarande ersättning, ger medlingsbyrån den rättsliga myndigheten ett separat meddelande om fullgörandet av avtalet.

Medlingsbyrån ska få tillförlitlig information om de ersättningar som antecknats i ett avtal betalats eller inte. Uppföljningen kan genomföras till exempel genom att den som är skyldig att betala ersättning sänder verifikat över att penningersättningen betalats till medlingsbyrån eller besöker medlingsbyrån och visar att ersättningen betalats. Det är också möjligt att fråga målsägande om ersättningarna betalats. Det är möjligt att komma överens om uppföljningen av ett beteendeval enligt parternas önskemål och anteckningarna i avtalet. Uppföljningen kan genomföras i form av telefonkonferenser eller möten på medlingsbyrån. Vad gäller våldsbrott i nära relationer kan det vara nyttigt att komma överens om ett möte för att följa upp ett beteendeval. På samma sätt som i det övriga arbetet iakttar medlingsbyrån bestämmelserna om tystnadsplikt också i uppföljningen.

Parterna kan också själva ta kontakt med medlingsbyrån eller medlaren, om det uppstår problem efter medlingen eller under uppföljningstiden. Medlingsbyrån främjar försoningen mellan parterna också i problemsituationer genom att iaktta ett dialogiskt arbetssätt, till exempel genom att ta kontakt med den ersättningsskyldige och ge honom eller henne möjlighet att åtgärda sin försummelse.

Målsäganden underrättas om den tidpunkt då den ersättningsskyldige lovat att göra betalningen. Målsäganden har rätt till dröjsmålsränta enligt räntelagen om han eller hon så önskar. Om målsäganden inte får den avtalade ersättningen, ger medlingsbyrån målsäganden råd om de fortsatta åtgärderna. Medlarna ska förklara betydelsen av att inte fullgöra avtalet och konsekvenserna av detta för parterna.

Parterna ska också vara medvetna om att polisen och åklagarna trots ett avtal fattar beslut om den berörda myndigheten ska fortsätta behandlingen av brottmålet. Medlingsbyrån fattar inte beslut om detta.

6.15 Behandling av handlingar som medlingsbyrån innehar

Medlingsbyråns uppgift är att med samtycke av parterna inhämta de handlingar som behövs för medlingen av polis- eller åklagarmyndigheten, domstolen eller andra instanser. Polisen skickar avgiftsfritt polisanmälan eller förundersökningsmaterialet till medlingsbyrån till den del som anmälan eller materialet anknyter till det ärende som är föremål för medling.

Lagen om offentlighet i myndigheter verksamhet, den så kallade offentlighetslagen (621/1999), innehåller bestämmelser om behandling av handlingar som medlingsbyrån och medlarna innehar, tystnadsplikten för dem som deltar i behandlingen av handlingarna samt handlingarnas offentlighet. Medlingsbyråerna hör till de myndigheter som avses i 4 § i offentlighetslagen. Tystnadsplikten fastställs enligt 23 § i offentlighetslagen. Bestämmelserna om anmälningsskyldigheten och -rätten i 25 § i barnskyddslagen (88/2010) är primära i förhållande till sekretessbestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheters verksamhet.

Enligt förundersökningslagen (805/2011) och offentlighetslagen (621/1999, 11 §) har parterna inte rätt till information innan undersökningen avslutats, om detta kan skada utredningen av brottet. Vad gäller de handlingar som anknyter till medlingen har parterna och deras biträden och stödpersoner innan utredningen avslutas följaktligen inte rätt att få information från en handling som lagts fram eller upprättats för förundersökningen eller polisutredningen, om utlämnande av information kan skada utredningen av brottet. Det är inte heller tillåtet att visa vittnesmål innan förundersökningen avslutats.

Medlingsparterna kan om de så önskar läsa förundersökningsprotokollet vid medlingen när förundersökningen avslutats, det vill säga då förundersökningsprotokollet är partsoffentligt. Också i så fall finns det skäl att alla parter ger samtycke till detta. I regel har alla parter rätt att granska egna uppgifter utifrån en specificerad begäran. Granskningsrätten gäller de personuppgifter som sparats i den berörda organisationens klientregister.

När förundersökningen pågår, får parterna enbart se egna förundersökningsprotokoll, polisanmälningar och till exempel läkarintyg. Utan skriftligt samtycke av den andra parten får en part inte se handlingar som gäller den andra parten. Medlarna får inte heller överlåta kopior av handlingarna till parter-

na. Om parterna vill få förundersökningsmaterial åt sig själv, styrs de att kontakta polisstationen.

Förundersökningsmaterialet är offentligt efter att åtal väckts, med undantag för de sekretessbelagda delarna. Under förundersökningen kan undersökningsledaren fatta ett beslut om en omständighet som ingår i ärendehelheten, till exempel ett beslut om “inget brott” vad gäller en viss brottsrubricering. Ett sådant beslut är offentligt.

Ett klientregister förs över medlingsbyråns klienter. I detta register införs också uppgifter och frivilliga medlare och ärendeuppgifter som gäller medlingen. Enligt personuppgiftslagen (523/1999, 10 §) ska registerföraren hålla en registerbeskrivning allmänt tillgänglig och en sådan finns på medlingsbyrån.

Personalen på medlingsbyrån ger också medlarna handledning i hur de ska agera då en klient vill att hans eller hennes kontaktuppgifter förmedlas till stöd-tjänster eller fortsatta tjänster.

Också den organisation som ordnar medlingstjänster kan ha anvisningar om dataskyddet för klientuppgifter. Personalen på medlingsbyrån handleder medlarna i iakttagandet av dataskyddsanvisningarna. Praxis är att varje myndighet som deltar i medlingsverksamhet och frivilliga medlare undertecknar en sekretessförbindelse. Medlingsbyråerna ger medlarna handledning i hur de ska förvara och transportera material med klientuppgifter under medlingsprocessen och hur material med klientuppgifter ska behandlas efter att medlingen avslutats.

7 SÄRSKILDA MEDLINGSFRÅGOR

7.1 Medling i våld i nära relationer

Våld i nära relationer är ett komplext problem och det behövs gränsöverskridande samarbete av olika aktörer för att lösa detta problem. Ju känsligare och tidigare parterna, deras närkrets och myndigheterna identifierar våld och vidtar nödvändiga åtgärder, desto effektivare stoppas det.

Vid medlingen är det möjligt att parterna får nya synpunkter på till exempel om förutsättningar föreligger för att fortsätta en nära relation. Ett ytterligare mål med medling i våld i nära relationer är att hjälpa parterna att hitta sådana stödtjänster och fortsatta tjänster som kan lindra deras problem och hjälpa dem att få slut på våldet. Med tanke på hjälpen till parterna är ett fungerande samarbete inom servicenätverket också viktigt.

Vanliga våldsbrott i nära relationer som styrs till medling utgörs av misshandel och lindrig misshandel. Brotten omfattar väldigt olika relationer där de som drabbats av och utövat våld, deras livssituationer, nära relationer, våldssituationerna och den innebörd som händelserna getts varierar. Vid medling avses med nära relationer nuvarande och tidigare parförhållanden, nära släkt- och familjeförhållanden och motsvarande nära mänskliga relationer.

I och med revideringen av strafflagen från 2011 blev lindrig misshandel i en nära relation ett brott som hör under allmänt åtal. Vad gäller våld i nära relationer är det viktigt att myndigheterna underrättas om brottet och att ärendets lämplighet för medling kan prövas noggrant.

Vid beredningen av medlingslagen riktade lagutskottet särskild uppmärksamhet mot förutsättningarna för medling i brott som omfattar våld i nära relationer. Enligt medlingslagen kan endast polisen eller åklagaren ta initiativ till medling i våld i nära relationer. Utgångsläget är att lämpligheten för grova brott och återkommande våld i nära relationer ska prövas med särskild omsorg.

Medlingslagen och dess förarbeten och en bra modell för praxis i medling av våld i nära relationer styr praxis i medling av våld i nära relationer. I förar-

betena till medlingslagen står det att man ska förhålla sig särskilt restriktivt till medling i våld i nära relationer. Det finns också bestämmelser om medlingsverksamhet i Europeiska unionens brottsofferdirektiv.

Personalen på medlingsbyrån ska informera medlarna om de nationella anvisningarna om implementeringen av brottsofferdirektivet och det praktiska genomförandet av medling i våld i nära relationer. Det rekommenderas att specialutbildade frivilliga medlare verkar som medlare i ärenden som gäller våld i nära relationer.

Från utvärdering av förutsättningarna till förberedelse av medlingen

Medlingen i våld i nära relationer startar från och med det att brottet begåtts och medlingen avgränsas till detta brott med hänsyn till parternas behov och önskemål. Medling i våld i nära relationer kan i allmänhet inte ske mer än en gång mellan samma parter. Sexualbrott mot barn eller misshandel mot väldigt unga barn tas inte upp för medling. Vad gäller nära relationer finns det ofta större risk att påtryckning utövas för att offret ska samtycka till medling. Därför ska den myndighet som tar initiativet, personalen på medlingsbyrån och också medlarna bedöma detta med särskild omsorg. Målet är att polisen, åklagaren, de anställda på medlingsbyrån och i mån av möjlighet också en sakkunnig inom våld i nära relationer tillsammans med parterna från fall till fall bedömer hindren och förutsättningarna för medling innan ett beslut om att ta upp ärendet för medling fattas.

Efter att ha mottagit ett initiativ till medling gör personalen på medlingsbyrån en preliminär utredning och bedömer om ärendet lämpar sig för medling utifrån de mottagna handlingarna och i samråd med parterna. Det rekommenderas att man först kontaktar offret för att försäkra sig om att han eller hon vill delta av fri vilja. Ett ärende ska prövas särskilt om det omfattar komplexa eller komplicerade problem mellan parterna, såsom alkohol- och drogproblem eller psykiska problem. Om medling inleds, fortsätter medlarna bedömningen under medlingsmötena.

Parterna ska på förhand få tillräcklig information om medlingens mål, innehåll och metoder, sitt rättsskydd och medlingens betydelse i rättsprocessen för att kunna besluta om de vill delta i medlingen eller inte. De ges också information om rätten att avbryta medlingen när som helst och att föra ärendet till straffprocessen. Därtill får de information om möjligheten att använda en stödperson eller ett biträde vid medlingen, under förutsättning att alla parter samtycker till detta och närvaron av en stödperson inte är ett hinder för ett stör-

ningsfritt medlingsförlopp. Om den andra parten inte samtycker till detta, avgör medlingsbyrån ärendet. Stödpersonen kan vara en närstående eller till exempel en frivillig arbetstagare från Brottsofferjouren.

Om de så vill kan parterna också konsultera en juridisk expert. De ges också information om att resultatet av medlingen i sinom tid ges till den åklagar- eller polismyndighet som tagit initiativet till medling. Åklagaren utför åtalsprövning i ärendet. När parterna fått tillräcklig information ska de ges tillräcklig tid för att fatta sitt beslut, och dessutom ska man säkerställa att båda parter beslut om att delta i medlingen är frivilligt.

När förutsättningarna för medling provas beaktas bland annat

- parternas medlingsmotiv
- tidigare erfarenheter av våld hos parterna
- offrets resurser och möjligheter till ett jämställt möte
- om den misstänkte medgett händelserna till de viktigaste delarna
- vad berättar parterna om det inträffade och redogör deras berättelser för till exempel återkommande våld eller att våld används som en accepterad metod för att försöka lösa konflikter
- är parterna motiverade till fortsatt arbete
- hurdana förväntningar har parterna på sin relation.

Vid prövningen av förutsättningarna för medling i våld i nära relationer ska bestämmelserna i Europeiska unionens brottsofferdirektiv beaktas

- Tjänsterna ska i första hand gälla offrets intressen och behov, ersättning av de skador som orsakats för offret och förebyggande av nya skador.
- Tjänsterna ska omfatta en garanti om att offrets ställning inte förvärras till följd av processen.
- Offret ska delta av fri vilja. Detta betyder att offret ska ha tillräcklig och korrekt information om medlingens risker och fördelar för att kunna fatta beslut om sitt deltagande.
- Vid tjänsten ska man beakta omständigheter såsom obalans i maktförhållandet och offrets ålder eller intellektuella kapacitet, vilka kan begränsa offrets förmåga att göra kunskapsbaserade val eller vilka äventyrar ett positivt slutresultat för offret.

Enligt lagutskottets betänkande (13/2005) ska våldsbrott i nära relationer inte tas upp för medling om

- våldet varit återkommande i den berörda relationen
- parterna tidigare deltagit i medlingen på grund av våld i nära relationer
- om det av förhållandet mellan gärningsmannen och offret framgår att våld används som ett godkänt medel för att lösa konflikter i den nära relationen
- om gärningsmannen utnyttjar offrets oskyddade ställning och strävar efter att pressa honom eller henne till medling
- om ett minderårigt offer har ett kraftigt accentuerat behov av skydd
- om det handlar om ett sexualbrott mot ett barn
- om det handlar om misshandel av ett väldigt ungt barn.

Från separata till gemensamma möten

Vid brott som omfattar våld i nära relationer är det särskilt viktigt att medlarna förbereder sig omsorgsfullt och handleds och stöds av personalen på medlingsbyrån. Också kontakterna till parterna ska planeras omsorgsfullt och medlarnas inbördes arbetsfördelning ska fastställas.

När ett beslut om att inleda medling fattats, väljer medlingsbyrån i allmänhet två medlare för ärendet, vilka vanligen ordnar separata möten med parterna. Separata möten ordnas i mån av möjlighet på så sätt att offret och gärningsmannen inte kommer till möten som följer direkt på varandra. Under de separata mötena har parterna möjlighet att berätta om händelserna och deras konsekvenser, sina önskemål, känslor, behov och förväntningar precis på det sätt som de upplever dem. Separata möten gör det lättare att få en bild av om förutsättningar föreligger för att fortsätta medlingen. Vid separata möten kan parterna styras till fortsatta tjänster eller stödtjänster för att stoppa våldet och lösa de bakomliggande problemen.

Innehållet i separata möten, innehållet i de förda diskussionerna eller konfidentiella ärenden avslöjas inte till den andra parten och behandlas inte heller vid gemensamma möten, förutom om den andra parten framför ett separat önskemål om eller ger ett samtycke till detta.

Läs också kapitlet 6.4 Separata möten.

Särskilt att beakta vid separata medlingsmöten om våldsbrott i nära relationer

- Medlingsbyrån ber offret att hämta verifikat och försäkringar till medlingsmöten.
- Om barnens säkerhet eller uppväxtförhållanden äventyras på grund av våldet eller om anmälningsskyldigheten enligt barnskyddslagen på annat sätt uppfylls, gör medlingsbyrån en barnskyddsanmälan, om en sådan inte redan gjorts av polisen. Om det i samband med en medling kommit fram sådana omständigheter som förutsätter en barnskyddsanmälan, diskuterar medlarna ärendet med personalen på medlingsbyrån.
- Medlarna berättar om medlingen, de arbetsmetoder som används och medlingens juridiska betydelse.
- Medlarna begär parterna att berätta om våldets art och frekvens.
- Medlarna frågar parterna vilka ärenden de vill diskutera vid medlingen.
- Medlarna bedömer
  - förutsättningarna och hindren för medling under hela medlingen
  - den nuvarande situationen för parterna och den nära relationen samt parternas resurser och frivillighet att delta i medlingen och behandla sitt ärende
  - om offret har resurser och vilja att möta den misstänkte och diskutera med honom eller henne
  - om offret har ett behov av direkt skydd och säkerhetsåtgärder?
- Medlarna utreder
  - om våldet fortsatt efter brottet
  - om offret är rädd för den misstänkte, om offret hotats eller utsatts för påtryckning
  - om den misstänkte är villig att vara i växelverkan med offret och orsakerna till att han eller hon vill medla
  - om den misstänkte är beredd att ta ansvar för sin gärning
  - om parterna kunnat berätta om händelsen till en utomstående person
  - om barn varit delaktiga eller närvarande vid en situation där våld utövats, hur de reagerat, om deras säkerhet är hotad och om de erbjudits stöd?
- Medlarna frågar om parterna upplever att de behöver stöd eller om de redan sökt sig till andra tjänster.
- Medlarna diskuterar parternas känslor och behov som anknyter till vardagen och stöd- och fortsatta tjänster.

- Medlarna diskuterar hur andra arbetsprocesser som eventuellt överlappar medlingen, såsom besök inom det våldsförebyggande arbetet, missbruksarbetet eller andra tjänster, kopplas till medlingsprocessen.
- Enligt behov kommer medlarna tillsammans med parterna överens om flera separata möten och diskuterar med medlingsbyrån om det är nödvändigt att tillsammans med rättsmyndigheterna komma överens om den extra tid som medlingsprocessen kräver.
- Vid medlingsmötena tar medlarna upp behovet av ett förbehåll som gäller skadestånd, i det fallet att man inte ännu har en helhetsbild av skadorna eller vet om skadorna är bestående.

Om det inte längre finns hinder för medling och parterna fortfarande vill fortsätta processen, kommer man överens med dem om att gå vidare till ett gemensamt medlingsmöte.

Det finns skäl för medlarna att också bereda sig på att det i samband med medlingsbesöken kan komma fram sådana ärenden som inte framgått av förundersökningsmaterialet och som utgör hinder för fortsatt medling. Ibland ändras också beskrivningen av händelsen i förundersökningsprotokollet på så sätt att också offret berättar att han eller hon utövat våld. I så fall behöver båda parter hjälp för sitt våldsamma beteende och de svårigheter som följer av att ha blivit utsatt för våld. Om det under medlingens gång framkommer att förutsättningar för medling inte föreligger, ska medlarna avbryta medlingen och diskutera ärendet med personalen på medlingsbyrån.

Medling i våld i nära relation ska avbrytas om

- en part återtar sitt samtycke
- det kommer fram att parternas samtycke inte är frivilligt
- det efter att medlingen inletts framkommer att en part inte förstår betydelsen av medlingen och de avgöranden som träffas inom ramen för denna
- det klart och tydligt står i strid med en minderårigs intressen att fortsätta medlingen
- det under medlingen framkommer omständigheter som visar att fallet inte lämpar sig för medling, såsom
  - maktutövning, påtryckning, hot mellan parterna
  - den brottsmisstänkte inte medger händelserna
  - det kommer fram att våldet är återkommande
  - den ena parten är rädd för den andra parten och därför sannolikt inte vågar lägga fram det som han eller hon vill vid gemensamma förhandlingar

- den ena parten kan inte bevaka sina intressen vid medlingsförhandlingarna
- den brottsmisstänktes enda mål är att försöka undanröja brottets konsekvenser med medlingen
- gärningsmannen och offret anser att våld är en godtagbar metod för att lösa bråk i nära relationer.

Det gemensamma mötet, det vill säga den egentliga förhandlingen, ordnas tidigast en vecka efter de separata mötena. Parterna möts med hjälp av medlarna för att diskutera brottet, dess följder och vad som borde göras. Vid våldsbrott i nära relationer kan det vara nödvändigt att ordna flera medlingsmöten. Tiden mellan mötena kan vara lika viktig som den tid som används för mötena. Vid behov kan man också träffa parterna separat mellan medlingsmötena. Vid medlingen strävar man efter att parterna ska inse varför det förekommit våld i familjen eller i en nära relation. Parterna får en möjlighet att höra hurdana skador och lidanden våldet och hotet om våld orsakar andra och framför allt barnen. Vid en reparativ process kan också barnen och unga få sina röster hörda.

Vid gemensamma möten fastställs hur skadorna ska ersättas och oförrätten gottgöras. Framför allt i nära relationer kan symbolisk reparation vara viktigare än en materiell reparation. Medlingen kan också omfatta en begäran om ursäkt, om detta överensstämmer med parternas värderingar och inte mist sin betydelse i ett tidigare skede av förhållandet.

Parterna i medlingen styrs till de fortsatta stödtjänster som de behöver. Om det i samband med medlingen kommer fram sådana saker utifrån vilka det finns ett behov av barnskydd, ska medlarna diskutera en anmälan med medlingsbyrån och föräldrarna eller vårdnadshavarna. I regel har personalen på medlingsbyrån till uppgift att göra en barnskyddsanmälan efter ovan nämnda diskussioner.

Om ett avtal uppnås vid medlingen, iakttas samma principer som i övrigt vid medling då avtalet upprättas. Upprättande av ett medlingsavtal beskrivs i kapitel 6.11. Vad gäller våld i nära relationer är det möjligt, om parterna så önskar, att i avtalen anteckna till vilket ändringsarbete parterna förbundit sig eller är på väg på att förbinda sig. Därtill är det möjligt att anteckna en uppföljningstid i avtalet. Vid våldsbrott i nära relationer kan uppföljningen särskilt fungera som ett stöd för en förändring mot ett liv utan våld. Målsäganden, det vill säga offret själv beslutar om han eller hon avstår från att framföra ett straffyrkande.

Processen för medling i våld i nära relationer är i allmänhet längre och mer komplex än processen för andra brott. En medlingsprocess som inlemts men avbrutits innebär inte ett misslyckande, eftersom redan de separata mötena kan vara till nytta för parterna.

7.2 Barn och unga personer vid medling

I barn och unga personers liv, mänskliga relationer, familj och närmiljö uppstår konflikter som inte alltid uppfyller rekvisitet för ett brott, men som dock strider mot samfundets normer och är kränkande för parterna. Om en konflikt inte reds ut kan den ha skadliga effekter för barnens och de unga personernas framtid och välbefinnande.

Att utsättas för ett brott är särskilt förbryllande och sårbart för ett barn eller en ung person, oberoende av hurdant brott det handlar om. Ofta förmår barn och unga personer dock inte söka hjälp om de faller offer för ett brott och de känner inte till deras rättigheter. Om ett barn eller en ung person faller offer för ett brott har han eller hon rätt att anmäla det brott som ägt rum och få den juridiska hjälp och det stöd som han eller hon behöver, eftersom detta är viktigt för att komma över det inträffade.

Oberoende av om barnet eller den unga personen är gärningsman eller offer kan han eller hon ha svårt att skapa sig en bild av det inträffade och följderna. Även deras föräldrar kan känna hjälplöshet och krafterlöshet och vara i behov av stöd. Brottet eller tvistemålet påverkar hela familjen.

Om offret för brottet är en minderårig person, har vårdnadshavaren rätt att framställa begäran om åtal. Om den minderåriga personen fyllt 15 år, har han eller hon även rätt att själv framställa begäran om åtal. Vid brott mot en minderårig persons egendom har den minderåriges intressebevakare, som i allmänhet är vårdnadshavaren, rätt att framställa begäran om åtal. Enligt 21 kap. 16 § i strafflagen får åklagaren väcka åtal för lindrig misshandel om en person som är yngre än 18 år utsatts för ett brott i en nära relation. I så fall handlar det om ett brott som omfattas av allmänt åtal. Med stöd av brottsskadelagen har brottsoffer rätt att söka ersättning ur statens medel för personskador, saksador eller andra ekonomiska skador vilka uppkommit med anledning av ett brott.

Enligt barnskyddslagen har anställda inom social- och hälsovården och flera andra personer som fastställts i lagen en skyldighet och en rättighet att utan hinder av sekretessbestämmelserna utöver barnskyddsanmälan göra en polisanmälan om de på grund av omständigheter som de fått kännedom om i sin uppgift har skäl att misstänka att ett barn utsatts för ett sexualbrott. I sådana fall ska medlarna alltid förhandla med personalen på medlingsbyrån.

- **Ung gärningsman.** Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) definierar en ung gärningsman som en person som var minst 15 år gammal men yngre än 21 år då brottet begicks. De gärningar som definieras i strafflagen är brott också om de begåtts av personer under 15 år.
- **Myndighetsålder.** Juridisk myndighet uppnås vid 18 års ålder
- **Vårdnadshavare.** Barnets vårdnadshavare är hans eller hennes föräldrar eller de personer som anförtrotts vårdnaden om barnet. Vårdnaden om ett barn upphör då barnet fyller 18 år eller om han eller hon ingår äktenskap innan detta. Barnets vårdnadshavare ska trygga barnets utveckling och välbefinnande. I detta avseende har vårdnadshavaren rätt att fatta beslut som gäller barnets vård, uppfostran och boendeort och andra personliga frågor. Innan en vårdnadshavare fattar beslut som gäller ett personligt ärende för ett barn, ska han eller hon diskutera ärendet med barnet, om detta är möjligt med avseende på barnets ålder och utvecklingsnivå och frågans karaktär. Vid beslutsfattandet ska vårdnadshavaren beakta barnets åsikter och önskemål. Vårdnadshavaren företräder barnet i frågor som gäller honom eller henne, om inte annat bestämts.
- **Straffrättsligt ansvar.** I Finland är den nedre åldersgränsen för straffansvar 15 år. Då en person fyller 15 år blir han eller hon tillräknelig och ansvarig för eventuella brott. Han eller hon kan alltså dömas till böter, ungdomsstraff, samhällstjänst eller fängelse. Gärningsmän under 18 år får lindrigare straff än myndiga personer och minderåriga döms till ovillkorliga fängelsestraff endast för grova brott.
- **Åldersgränsen för ersättningsskyldighet** är inte den samma som för straffansvar. Även en person som är yngre än 15 år är skyldig att ersätta skador som han eller hon orsakat med ett brott, det vill säga en gärning som definierats som straffbar. Ersättningsskyldigheten är inte beroende av om gärningsmannen dömts till straff eller inte. Förorsakar någon som ej fyllt aderton år skada, ska han ersätta skadan i den mån det provas skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, skadevållarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter. (Skadeståndslagen, 412/1974, 2 §).

Barn och unga personer som medlingsparter

Mötet vid medlingen kan göra det lättare för och uppmuntra barn och unga personer att tro på att det är möjligt att komma överens om saker och att reparera skador. Gränsen mellan sakligt och osakligt beteende och uppfattningen om syftet med lagar och normer kan förtydligas. Medling rekommenderas i synnerhet då de misstänkta är unga gärningsmän, barn under 15 år, förstagångsbrytare eller då det handlar om målsägandebrott. Det anses också att medling i ärenden som gäller unga personer har ett fostrande och socialt uppdrag. Medlingstjänsterna är också ett stöd för fostran av barnet för föräldrar, vårdnadshavare och andra personer som ansvarar för barnets vård och fostran. Att konkretisera följderna av gärningarna och möta den som drabbats av skada kan vara effektiva medel för att förebygga framtida brott eller avvikelser från samfundets normer för unga personer.

Genom att styra barn och unga personer till medling ges den unga personen möjlighet att möta offret eller den kränkta personen, höra den andra parten och att bli hörd samt att ta ansvar för sina gärningar. Förundersökningsmyndigheterna borde ha en skyldighet att fråga unga brottsoffer och brottsmisstänkta om de samtycker till medling. Vad gäller minderåriga ska personalen på medlingsbyrån utreda förutsättningarna för medling särskilt omsorgsfullt för att få information om behovet av särskilt skydd eller intressebevakning hos ett minderårigt offer.

Initiativet till medling kan tas av offret eller den brottsmisstänkte. Dessutom kan polisen, åklagaren, en vårdnadshavare eller en intressebevakare och skol- och socialmyndigheter styra brott och konflikter mellan barn och unga personer till medling. Polisen skickar information om alla unga förbrytare till en socialarbetare, som också kan styra dem till medling. Vid ett våldsbrott som riktat sig mot en minderårig i en nära relation har endast polisen och åklagarmyndigheten rätt att ta initiativ till medling.

Vad gäller minderåriga krävs samtycke till medling av vårdnadshavarna eller barnets lagliga företrädare. Huvudregeln är att vårdnadshavarna tillsammans fattar beslut om samtycke. Kan någon av vårdnadshavarna inte till följd av resa eller sjukdom eller av annan orsak delta i beslut som gäller barnet och skulle dröjsmål med beslutet medföra olägenhet, är hans eller hennes samtycke i saken inte nödvändigt. Ärende som har avsevärd betydelse för barnets framtid kan vårdnadshavarna dock endast avgöra gemensamt, om inte barnets bästa uppenbarligen kräver annat (lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 361/1983, 5 §).

Barn och unga behöver alltid särskilt stöd och skydd även då de deltar i medling, oberoende av om de är offer eller misstänks för ett brott. Personalen

på medlingsbyrån har till uppgift att utreda barnets eller den unga personens situation vad gäller brotthändelsen och de orsaker som lett till denna samt förutsättningarna för medling.

Enligt barnskyddslagen (417/ 2007, 24 §) ska det organ som ansvarar för socialvården vid behov styra barn till medling i brottmål. Om barnet eller den unga personen är klient hos barnskyddet, konsulterar medlingsbyrån vid behov den socialarbetare som ansvarar för barnet. Enligt den bedömning som görs av personalen på medlingsbyrån kan det i vissa fall ligga i barnets intresse att den socialarbetare som ansvarar för barnet eller en anställd inom vården utom hemmet deltar som stödperson vid medlingen. Om man känner till att barnet eller den unga personen är klient hos barnskyddet kan man ge en socialarbetare inom barnskyddet information om medlingsförloppet och om ett avtal uppkommit eller inte. Med samtycke av parterna är det också möjligt att skicka en kopia av medlingsavtalet till en anställd inom barnskyddet.

Ett brott som riktat sig mot en minderårig tas inte upp för medling om den minderårige har ett särskilt behov av skydd på grund av brottets art eller offrets ålder. Om ett barn eller en ung person är offer för ett våldsbrott som begåtts av hans eller hennes föräldrar eller vårdnadshavare, görs en ansökan om en intressebevakare för barnet eller den unga personen. Enligt lagutskottets betänkande (LaUB 13/2005) ska sexualbrott som riktat sig mot barn i regel inte alls tas upp för medling.

Det ankommer i första hand på personalen på medlingsbyrån att utreda barnets behov av särskilt skydd, men även medlarna ska under medlingen vara vaksamma och iakttä och bedöma behovet av skydd hos en minderårig. Medlarna ska samarbeta med medlingshandledarna och den ansvarige personen för medlingsverksamheten. Om det i samband med bedömningen av förutsättningarna framgår att en intressebevakare ska förordnas för en person under 18 år för medlingen i ett brott- eller tvistemål, utses intressebevakaren på ansökan av magistraten eller tingsrätten. En intressebevakare kan förordnas utifrån barnskyddslagen (417/2007), lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) eller lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). Personalen på medlingsbyrån sköter uppgifter som gäller avtals- och intressebevakningsrätt och ger vid behov handledning till medlarna. Vårdnadshavarna eller en intressebevakare ska i regel närvara vid medlingen.

Om en minderårig person är en part, ska medlingen ordnas på så sätt att han eller hon kan få stöd av sin vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare (1015/2005, 18 §). Om samtycke av en vårdnadshavare inhämtats, är frånvaro av en vårdnadshavare dock inte i allmänhet ett hinder för medling. I regel krävs det dock att vårdnadshavaren undertecknar ett avtal för att det ska vara juridiskt

bindande. En minderårig som fyllt 15 år och hans eller hennes vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare har båda rätt att föra talan i ett ärende som gäller den minderåriga eller dennes personliga intresse eller rättigheter.

Om det är tydligt att det inte ligger i ett minderårigt barns intresse att fortsätta medlingen, har medlingsbyrån en rättighet och skyldighet att vid behov avbryta medlingen. Även parterna själva kan avbryta medlingen när som helst under medlingsprocessen. Om personalen på medlingsbyrån iakttar problem eller om en frivillig medlare framför en oro över barnets situation, bedömer personalen på medlingsbyrån om det finns behov av att göra en barnskyddsanmälan. Personalen på medlingsbyrån gör barnskyddsanmälan i samarbete med föräldrarna eller vårdnadshavarna på så sätt att de informeras om orsakerna till anmälan, förfarandet och eventuella fortsatta åtgärder.

Vad gäller omhändertagna barn förblir vårdnadshavaren barnets intressebevakare och vårdnadshavare trots omhändertagandet. Vårdnadshavaren har fortsättningsvis rätt att föra barnets talan i alla ärenden som gäller barnets egendom eller ekonomi. Om en intressebevakare förordnats för barnet, för han eller hon barnets talan vid sidan om vårdnadshavaren. Vad gäller barn och unga personer som placerats i vård utom hemmet är det viktigt att en representant för placeringsplatsen, till exempel en socialarbetare, eller en intressebevakare utöver vårdnadshavarna deltar i medlingen, i synnerhet om föräldrarna inte önskar närvara eller om de inte kan nås med rimliga åtgärder.

Den ansvarige socialarbetaren för barnet eller annan anställd inom barnskyddet har en skyldighet att samarbeta enligt lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000, 5 §). Tillsammans med barnet, föräldrarna och vårdnadshavarna ska man i samarbete försöka fatta beslut i ärenden som avsevärt påverkar barnets ärenden och liv. Skyldigheten att samarbeta omfattar även att ge information om möjligheten till medling och att samarbeta med medlingstjänsten.

Ett barn eller en ung person har rätt att begära att lämpliga personer som är viktiga för honom eller henne kommer med till medlingen som stödpersoner. Om medlarna upptäcker att situationen låser sig på grund av de vuxnas närvaro, har de möjlighet att begära att de vuxna för en stund avlägsnar sig från medlingsrummet. Om de vuxna vägrar, är det dock inte möjligt att tvinga dem att gå till ett annat rum.

Under medlingen är det möjligt att en ung person försöker skydda sig genom att uppföra sig på ett irriterande, trotsigt eller besvärligt sätt. Ett annat sätt för ett barn eller en ung person att skydda sig i en svår och främmande situation är att tiga eller ljuga. Att direkt fördöma en brottslig eller fel gärning eller att skuldbelägga ett barn eller en ung person kan väcka en motreaktion och få ho-

nom eller henne att tåga. Att skuldbelägga och predika strider med medlingens natur, men medlarna kan vid behov på ett vänligt sätt föreslå att en ung person ändrar sitt beteende, till exempel genom att säga att det är förbjudet att svära.

Unga förbrytare ska i mån av möjlighet ges en möjlighet att ersätta den skada som de orsakat med arbete. Idén är att sannolikheten för nya brott minskar då barnet eller den unga personen på ett konkret sätt möter följderna av sina gärningar. Ersättning med arbete lämpar sig synnerligen väl för unga personer, eftersom det är en konkret följd och främjar ansvarstagande bättre än till exempel en situation där föräldrarna betalar skadestånd till offret eller målsäganden för den skada som den unga personen orsakat.

Personalen på medlingsbyrån ansvarar för myndighetssamarbetet mellan polisen, barnskyddet och medlingsbyrån och samarbetet mellan medlingsbyrån och stödtjänsterna och de fortsatta tjänsterna. Smidigt samarbete är viktigt för att nå målen för medling för barn och unga personer.

Dialogiskhet vid medling med barn och unga personer

Också vid medling med barn och unga personer är syftet att skapa en dialog mellan två eller flera personer, inte att endast behandla ärendet mekaniskt eller åstadkomma ett avtal. När ett barn eller en ung person är medlingspart, ska han eller hon få visshet om att han eller hon tas på allvar och att man vill höra honom eller henne. Ett barn har rätt att bli hörd och att aktivt delta i behandlingen av det egna ärendet. Barnet får inte förbises eller glömmas.

Enligt grundlagen (731/1999, 6 §) ska barn bemötas som jämlika individer och de skall ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Barnens rätt att delta i alla frågor som gäller dem själva är väldigt starkt skyddad i lagstiftningen. Det är alltså av största vikt att föra en dialog som anpassats efter barnets eller den unga personens utvecklingsnivå och se till att barnet eller den unga personen får sin röst hörd.

Medling med barn och unga personer förutsätter också att medlarna visar positivt intresse för barnens eller de unga personernas sätt att tänka och deras liv, har kännedom om deras utvecklingsfaser och levnadsvanor samt har förmåga att diskutera och komma överens med dem.

Om en dialog inte uppkommer uppnås inte målen med medlingen på önskat sätt för en brottsmisstänkt eller en person som kränkt en annan. Inte heller målen om fördömande av brottet eller beteendet, moralisk lärdom eller egenmakt uppnås full ut. På samma sätt får offret eller den kränkta parten inte en genuin möjlighet att berätta om sina upplevelser, behov och mål och följaktligen att komma över händelserna om han eller hon inte får sin röst hörd vid med-

lingen. Ett barn eller ung person som fallit offer för ett brott kan i och med medlingen få en tydligare bild av situationen och svar på till exempel frågan om varför just han eller hon utsatts för ett brott.

Det ligger på de vuxnas ansvar att se till att barnet eller den unga personen är i ”fokus” under medlingen. Ju yngre barnet eller den unga personen är, desto mindre färdigheter och medel har han eller hon att bära sig själv. Barn och unga personer behöver ett tillräckligt stöd av vuxna vid medlingen. Om barnet eller den unga personen upplever att han eller hon inte får sin röst hörd kan personen dra sig tillbaka, tiga, skrika och bli arg eller avlägsna sig från platsen. Vad gäller barn och unga personer är det särskilt viktigt att se till att föräldrar eller andra vårdnadshavare bemöter dem sakligt vid medlingen.

Barnens rätt är en skyldighet för de vuxna

- Det är ytterst viktigt för barn och unga personer att höras och bli hörda för att de ska kunna behandla det inträffade på ett förtroligt sätt och medlarna ska se till att barnet eller den unga personen har möjlighet att delta i behandlingen av det egna ärendet.
- En viktig princip för barnets intresse är att barnet själv kan vara med och behandla, planera och avgöra ärenden som gäller honom eller henne.
- Behandlingen av brott- eller tvistemålet är i fokus under medlingen. Det är viktigt att medlarna inte försöker vara terapeuter utan vid behov hänvisar barnet eller den unga personen och deras vårdnadshavare till stöd-tjänster eller fortsatta tjänster.
- Barnets åsikt är viktig, men barnets åsikt och barnets intresse är inte alltid samma sak.
- Ett barn eller en ung person har rätt till stöd av sin vårdnadshavare, men medlarnas ska se till att denne inte dominerar eller stör medlingsförloppet.
- Det är viktigt att de vuxna inte talar för barnet eller den unga personens räkning på så sätt att den unga personen endast blir en passiv åhörare. Föräldrarna behöver ofta handledning av medlarna för att inte ta över konflikten från den unga personen och sätta sig själv i centrum i medlingen med egna tankar, åsikter eller behov.

Checklista för medling med barn och unga personer

- Förbered dig särskilt omsorgsfullt.
- Ge barnet eller den unga personen tillräcklig och tydlig information om medlingen och dess betydelse enligt barnets eller den unga personens utvecklingsnivå.
- Se till att barnet eller den unga personen förstår betydelsen av medlingen och de lösningar som nås inom ramen för denna.
- Vårdnadshavare till minderåriga ska i regel vara närvarande vid medlingen. Vad gäller barn och unga personer som placerats i vård utom hemmet kan även representanter för placeringsplatsen närvara som stödpersoner vid medlingen.
- Vad gäller barn som omhändertagits förblir vårdnadshavaren barnets intressebevakare och vårdnadshavare trots omhändertagandet.
- Stöd barn och unga personer och deras vårdnadshavare att använda stödpersoner vid medlingen.
- Dra nytta av separata möten enligt behov. Separata möten kan vara den första gången ett barn eller en ung person har möjlighet att berätta om det inträffade för en utomstående person och medlarna har möjlighet att stöda barnet eller den unga personen att delta aktivt i medlingen. Vid separata möten kan även vårdnadshavarna framföra sin syn på situationen och sin oro.
- Om ett barn utsatts för våld och den misstänkte gärningsmannen är en förälder, en vårdnadshavare eller en annan närstående person, är vårdnadshavarna jäviga. I detta fall ska man se till att barnet får en ojävig ställföreträdande vårdnadshavare eller intressebevakare.
- Låt medlingen framskrida utifrån från barnets eller den unga personens behov. Berätta att hans eller hennes berättelse är en central del av medlingen. Det är viktigt att berätta om händelserna så ingående som möjligt. Kompisarnas åsikter och reaktioner kan påverka det som barnet eller den unga personen berättar eller att låta bli att berätta och hur han eller hon förhåller sig till medlingen och medlarna.
- Kom ihåg ett dialogiskt arbetssätt. Uppmuntra barnet eller den unga personen att göra inlägg vid medlingen och att vara aktiv i det egna ärendet.
- Uppmuntra barnet eller den unga personen att berätta om brottet eller tvisten och dess betydelse för honom eller henne. Om barnet har svårt att sätta ord på upplevelsen kan du hjälpa honom eller henne att hitta ord.
- Tala direkt till barnet eller den unga personen, inte via föräldrarna.
- Hjälp barnet att uttrycka och bearbeta känslor.

- Stöd diskussionen mellan parterna så att medlingsparterna inte bara talar till medlarna och så att diskussionen mellan parterna inte sker via medlarna.
- Tala alltid direkt till barnet eller den unga personen då det handlar om ett ärende som gäller honom eller henne.
- Visa respekt då du talar med ett barn eller en ung person och lyssna på honom eller henne. Kom ihåg och visa honom eller henne att han eller hon trots allt ännu inte är vuxen. Använd ett begripligt språk enligt barnets eller den unga personens utvecklingsnivå i diskussionen. Exempel belyser komplicerade saker.
- Informera vårdnadshavarna att det är viktigt att den unga personen är i centrum vid medlingen.
- Predika inte och skuldbelägg inte heller barnet eller den unga personen för sitt beteende eller sina gärningar. Att gärningen är moraliskt förkastlig framkommer bäst via offrets eller den kränkta partens berättelse om det inträffade.
- Ordna vid behov flera medlingsmöten.
- Kom ihåg att det inte är något självändamål att nå ett avtal.
- Medlingen ska avbrytas om fortsatt medling uppenbart står i strid med en minderårig persons intresse eller om han eller hon exempelvis är på väg att godkänna ett avtal som klart och tydligt är orimligt för honom eller henne.
- För möjligheten till arbetsersättning på tal om målsäganden kan erbjuda den unga personen lämpligt arbete.
- Styr vid behov barnen, de unga personerna och deras vårdnadshavare till stödtjänster och fortsatta tjänster.
- Vårdnadshavarna eller en intressebevakare ska i regel underteckna ett avtal.